

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 35 (2978)
31 жніўня 1979 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца 1932 г.
Цана 8 кап.

Сонца першага верасня.

Фота Я. МЯЦЕЛЦЫ.

НАЙВАЖНЕЙШАЕ З МАСТАЦТВАЎ

Краіна адзначыла першы раз Дзень кіно. Свята было асабліва значнальным, бо супадала з 60-годдзем савецкага кінематографа і з XI Маскоўскім міжнародным кінафестывалем.

Удзельнікі ўрачыстага вечара 27 жніўня бурнай авацыяй сустрэлі прывітанне Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнэва савецкім кінематографістам, дзе экраннае мастацтва характарызуецца як актыўны праваднік ідэй і палітыкі партыі, удзельнік ажыццяўлення грандыёзных планаў, выпрацаваных XXV з'ездам КПСС. Наша кіно наглядна адлюстроўвае веліч дасягненняў савецкага грамадства, непарушную дружбу народаў СССР, якія ў брацкім адзінстве будуюць камунізм. Партыя высока цэніць працу кінематографістаў, працяглае нязменнае клопаты аб развіцці кінамастацтва, павышэнні яго ролі ў грамадскім жыцці краіны, ідэйным і маральным выхаванні савецкіх людзей, у сучаснай ідэалагічнай барацьбе. Новых вялікіх дасягненняў у сцвярдзенні сваім майстэрствам і талентам ідэалаў міру і дружбы паміж народамі пажадаў Л. І. Брэжнэў усім работнікам савецкага кінематографіі.

У дэкладзе аб 60-годдзі савецкага кіно старшыня Дзяржкіно СССР Ф. Ц. Ярмаш адзначыў, што цёплыя словы Леаніда Ільіча Брэжнэва надалі святлу асаблівае значэнне. Прывітанне дае партыйную ацэнку ролі экраннага мастацтва ў развіцці сацыялістычнай мастацкай культуры, намячае шляхі далейшага руху нашага кінематографа. Нязменная ўвага таварыша Л. І. Брэжнэва да развіцця савецкага кіно, яго мудрыя парады, добрыя пажаданні творчых поспехаў нараджаюць ва ўсіх работнікаў нашага мастацтва пачуццё глыбокай і шчырай узяцкасці. Дзечка нашага кіно ведаюць, што сваімі поспехамі яны абавязаны пастаянным клопамам партыі і ўрада.

Дэклад старшыні Дзяржкіно СССР даў шырокую панараму стаўлення і развіцця нашага шматнацыянальнага кінамастацтва за шэсць дзесяцігоддзяў.

З вялікім натхненнем удзельнікі ўрачыстага сходу прынялі прывітанне пісьмом Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР, Савету Міністраў СССР, таварышу Л. І. Брэжнэву.

28 жніўня тысячы глядачоў сабраліся на закрыццё XI Маскоўскага міжнароднага кінафестывалу. Старшыні журы С. Растоцін, А. Алексін і А. Згурыздзі пад апладысменты прысутных назвалі пераможцаў і ўручылі ўзнагароды фестывалу.

Сярод лепшых адзначаныя фільмы «Няхай жыўе Мексіка!» (стваральнікі С. Эйзенштэйн, Э. Цісэ і Р. Аляксандраў), «Хрыстос спыніўся ў Эболи» (рэжысёр Ф. Розі, Італія), «Сем дзён у студэнці» (Х. А. Бардэм, Іспанія), «Кінаамаатар» (К. Кашлеўскі, ПНР). Прызамі ўзнагароджаны нацыяны «Бар'ер» (Х. Хрыстаў, НРБ), «Парашрам» (М. Сен, Індыя), «Узлёт» (С. Куліш, СССР).

Лепшымі выканаўцамі жаночых роляў названы Д. Гранадас (Куба) і Я. Хлат (Алжыр); мужчынскіх — У. Тайн (ГДР) і В. Б. Жывайнавіч (СФРЮ).

У конкурсе фільмаў для дзяцей сярод пераможцаў — фільмы «Ішоў сабака па раюлю» (У. Грамацікаў, СССР), «Таро — сын дракона» (Н. Ураяма, Японія), «Апошняя скачка» (Я. Ранчыч, СФРЮ), «Імгненні ў запалкавым пачку» (М. Еўстаціева, НРБ). Залатыя прызны на конкурсе наратметражных фільмаў атрымалі нацыяны Коста-Рыкі, Калумбіі, ЧССР, Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі Йемен, Канады і СССР.

Журы адзначыла вартасці паказанага па-за конкурсам фільма савецкага рэжысёра Р. Кармэна «Невядомы салдат» з кінапапай «Вялікая Айчынная».

Старшыня Аргкамітэта фестывалу, старшыня Дзяржкіно СССР Ф. Ц. Ярмаш адзначыў, што цяперашні агляд твораў кінамастацтва прайшоў у духу дружбы і дзелавога супрацоўніцтва. Удзельнікі і госці абмяняліся думкамі аб праблемах развіцця сучаснага кіно, пазнаміліся з новымі работамі сваіх калег. Прамоўца сардэчна павіншаваў лаўрэатаў маскоўскага агляда і пажадаў ім далейшых поспехаў у творчай дзейнасці.

Па краіне шырока прайшоў гэта свята. На экранх дэманстраваліся лепшыя творы савецкага кінематографіі, адбываліся канферэнцыі глядачоў, сустрэчы з рэжысёрамі і артыстамі, наладжваліся прэм'ерныя паказы новых мастацкіх і дакументальных стужак.

Першы Дзень кіно адбыўся. Да новых сустрэч!

З ЮБІЛЕЕМ, КІНО!

Сувенір ад рабочых «МАЗа» кінематографістам рэспублікі. Фота Ул. КРУКА.

Гэта было свята. Светлае, доўгачаканае, сярод будзённых спраў. І месцам гэтага свята стаў Рэспубліканскі Дом кіно. За ўсе 60 год існавання кіно ўпершыню адзначалі яго дзень нараджэння. Сябры, калегі, добрыя знаёмыя, удзячныя глядачы — колькі іх з'ехалася ў гэты дзень, каб проста павіншаваць, пажадаць, падзякаваць, аб нечым запытацца, нешта параіць: і з Беларускага тэатральнага аб'яднання, і з Мінскага аўтазавода, і са Ждановіцкага цяпличнага камбіната, і з Бранскага драматычнага тэатра. Сярод іх — шмат ветэранаў Вялікай Айчынай вайны. І як заўсёды ў такіх хвіліны бяскон-

цым шэрагам ідуць кінаўспаміны...

Бачым: магілёўскія вывады цара на стужках братоў Патаэ, магутныя павевы «Лясной былі» Ю. Тарыча, шчодруна на самаахвярнасць і самаадданасць народную душу Кастуся Каліноўскага ў аднайменнай стужцы У. Гардзіна, перад намі паўстае «У агні народжаная» У. Корш-Сабліна — пра нашу Беларусь.

«Кропчаць» ад далёкіх дваццаці прыз цяжкіх саранавыя да 70-ых кадры кінастужак. Імгненне за імгненнем. Герой, падзеі, лёсы... І ва ўсім гэтым — неўміручы подых гісторыі... З юбілеем, кіно!

Л. САЯНKOBA.

ПРА ПЕРАДАВЫ В О П Ы Т СПАБОРНІЦТВА

У пастанове ЦК КПСС «Аб далейшым паляпшэнні ідэалагічнай, палітыка-выхаваўчай работы» яшчэ раз падкрэслена важнасць прапаганды і агітацыі сацыялістычнага спаборніцтва, руху за камуністычныя адносіны да працы. Гэту мэту мае на ўвазе кніга «Стваральныя сілы сацыялістычнага спаборніцтва», якую выпусціла выдавецтва «Правда». Яна падрыхтавана на аснове матэрыялаў Усесаюзнай навукова-практычнай канферэнцыі, якая нядаўна была праведзена ў Ленінградзе. У прывітанні ўдзельнікам канферэнцыі Леаніда Ільіча Брэжнэва, у дэкладах і паведамленнях разгледжаны актуальныя тэарэтычныя праблемы і практычныя задачы руху за камуністычныя адносіны да працы.

У кнізе змешчаны матэрыялы, якія расказваюць аб выступленні на канферэнцыі сакратара ЦК Кампартыі Беларусі Л. С. Фірысанова, дырэктара Інстытута філасофіі і права АН БССР Я. М. Бабосава, генеральнага дырэктара аб'яднання «Мінскі трактарны завод» П. І. Байкова. Яны расказалі аб асаблівасцях арганізацыі спаборніцтва за эфектыўнасць і якасць, аб асноўных напрамках удасканалення сістэмы маральнага і матэрыяльнага стымулявання, акрэслілі шляхі больш поўнага раскрыцця творчай актыўнасці працоўных, пакарэнне ўкаранення перадавога вопыту. Гэтыя выказванні шырока выкарыстаны пры выпрацоўцы рэкамендацый Усесаюзнай канферэнцыі гаспадарчым кіраўнікам і грамадскім арганізацыям прадпрыемстваў, аб'яднанняў, міністэрстваў і ведамстваў.

А. ЛЕГКІ.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За шматгадовую плённую літаратурную дзейнасць і актыўную грамадскую работу Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў пісьменніку Гарулёву Мікалаю Аляксандравічу ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

За заслугі ў развіцці Беларускага савецкага тэатральнага мастацтва і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці прысвоены ганаровыя званні:

НАРОДНАГА АРТЫСТА БЕЛАРУСКАЙ ССР
Куляшову Уладзіміру Аляксеевічу — артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, Ляляўскаму Анатолію Аляксандравічу — галоўнаму рэжысёру Дзяржаўнага тэатра імя Якуба Коласа.

ЗАСЛУЖАНАГА АРТЫСТА БЕЛАРУСКАЙ ССР
Грамовічу Уладзіміру Пятровічу — артысту Дзяржаўнага тэатра імя Якуба Коласа.

Пятрову Міхаілу Уладзіміравічу — артысту Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі.

Шыпілу Яўгену Патафеевічу — артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа.

За шматгадовую плённую работу па падрыхтоўцы музычных кадраў і ў сувязі з 70-годдзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ўзнагародзіў прафесара Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага заслужанага артыста Беларускай ССР Бергера Міхаіла Аронавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За вялікую работу па мастацкаму абслугоўванню працоўных рэспублікі ў перыяд гастролей у жніўні 1979 года Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ўзнагародзіў Бранскі дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга драматычны тэатр Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

У ПАМЯЦЬ АБ ПІСЬМЕННІКУ

Імя вядомага беларускага пісьменніка Алеся Якімовіча пастановай Савета Міністраў БССР прысвоена Зенькавіцкай сярэдняй школе Уздзенскага раёна Мінскай вобласці. У мэ-

тах увекавечання памяці А. І. Якімовіча вырашана таксама ўстанавіць на месцы пахавання пісьменніка надмагільны помнік.

У 1976 годзе з пастаноўкі купалаўскіх «Прымакоў» пачаў сваё існаванне самадзейны тэатр Дома культуры г. Берасіно. Летась тэатру было прысвоена званне народнага. Ён з'яўляецца лаўрэатам рэспубліканскага конкурсу народнай творчасці працоўных. Тэатр часта госць у рабочых і калгасніках Вірэзінскага раёна. На здымку: сцэна са спектакля «Прымакі» ў пастаноўцы народнага тэатра Дома культуры г. Берасіно.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ПАКЛІЧА ВЕРАСЕНЬ З ВАНКОМ

Верасень кліча школьнікаў за парты, збірае студэнцтва ў аўдыторыі. Тысячы юнакоў і дзяўчат рэспублікі сталі першакурснікамі. На таёне пытанне нашых карэспандэнтаў адказваюць:

С. П. ЛАКІШЫК, прарэктар па навукальнай рабоце Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута:

— У гэтым годзе на першы курс усяго факультэтаў нашага інстытута залічана 125 чалавек. Сярод іх — будучыя акцёры тэатра драмы і кіно, акцёры тэатра лялек (курс набіраў народны артыст БССР, загадчык кафедры мастацтва акцёр Г. Волкаў); рэжысёры драмы (курс будзе весці заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, галоўны рэжысёр Рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага Б. Луцінка); рэжысёры тэлебачання будучы займацца пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, рэжысёра перадач Беларускага тэлебачання В. Карпілава; мастакі, залічаны на аддзяленні станковага жывапісу, графікі, скульптуры, інтэр'ера і абсталявання, прамаўловага, дэкарацыйна-прыкладнага і манументальнага мастацтваў. 50 першакурснікаў маюць стаж практычнай работы не менш як два гады.

Сёлета ўпершыню на тэатральным факультэце будучы займацца юнакі і дзяўчаты з Ватгарыі, Венгрыі і краін, што развіваюцца. Яны набудуць спецыяльнасці акцёраў і рэжысёраў драмы. Па просьбе Кыргызскага Палаца культуры шахцэраў (Кіргізкай ССР) будзем рыхтаваць акцёраў тэатра лялек. Шмат форм і метадаў выкарыстоўвалі нашы выкладчыкі для адбору абітурыентаў. З паведамленнямі аб спецыяльнасцях інстытута па радыё і тэлебачанні выступалі А. Ані-

кейчык, В. Шаранговіч і іншыя. Вядучыя педагогі выяжджалі таксама і ў абласныя і раённыя цэнтры, расказвалі ў творчых калектывах аб нашым інстытуце. На працягу навукальнага года кіраўнікі кафедр і аддзяленняў мастацка-прамысловага факультэта наведвалі заняткі ў мастацкім вучылішчы імя Глебава, школу-інтэрнат вышэйшых мастацтваў імя І. І. Ахрэмчыка, прысутнічалі на экзаменах. Пачынаючы з лютага, два разы ў тыдзень для абітурыентаў праводзіліся кансультацыі. Уся гэта работа дазволіла прыняць у інстытут, безумоўна, самых таленавітых.

Час дапаможа сказаць ім сваё слова ў мастацтве. А пакуль што хочацца павіншаваць будучых артыстаў, рэжысёраў, мастакоў і выкладчыкаў інстытута з новым навукальным годам.

У. У. ЗУБЕЦ, прарэктар Мінскага інстытута культуры:

— Наш інстытут, відаць, адзін з самых маладзейшых у рэспубліцы. Заўтра ён пачынае свой пяты навукальны год. Але ўжо каля дзвюх тысяч чалавек з дыпламамі Мінскага інстытута культуры працуюць у розных кутках рэспублікі і за межамі раённых і сельскіх дамоў культуры, бібліятэкарамі, кіруюць калектывамі мастацкай самадзейнасці.

І вось новае папаўненне — 800 чалавек, з іх 450 будучыя авалодаць ведамі спецыяльнага. Павінен сказаць, што з кож-

ным годам сярод моладзі расце цікавасць да прафесіі работніка культуры. Пра гэта сведчыць і колькасць абітурыентаў. Сёлета, напрыклад, на кожнае месца ў нас прэтэндавала больш як па тры чалавекі. Адабраны самыя падрыхтаваныя, прычым, перавагай карысталіся юнакі і дзяўчаты, якія прыехалі з сельскай мясцовасці. Не сакрэт, што менавіта там адчуваецца вострая патрэба ў кваліфікаваных кадрах культасветнікаў.

Культасветнік... Пацяцце вельмі ёмістае: чалавек, які нясе людзям культуру, асвету. А значыць і сам ён павінен быць высокаадукаваным, узброеным ідэяна, мець добры мастацкі густ.

Наш інстытут рыхтуе работнікаў культуры на самых розных спецыялізацыях: арганізатар-метадысты, культасветработы, хормайстры, рэжысёры драмалектываў, дырэктары аркестраў (сёлета адбыўся першы выпуск гэтай спецыяльнасці — 43 маладыя дырэктары ўзначалілі самадзейныя аркестры), рэжысёры масавых клубных прадстаўленняў, харэографы, кадры бібліятэкараў-бібліяграфіаў грамадска-палітычнай, дзіцячай, тэхнічнай, сельскагаспадарчай, мастацкай літаратуры і літаратуры па мастацтву. Дарэчы, апошнія дзве спецыялізацыі ўведзены толькі сёлета.

Адметным для новага навукальнага года з'яўляецца і тое, што новая вучэбная праграма ўключае новыя, прагрэсіўныя формы і метады, характэрныя для арганізацыі культасветработы ў рэспубліцы. Гэта і цэнтралізаваныя бібліяграфічныя сістэмы, культурныя і сацыяльна-культурныя комплексы і г. д. Для студэнтаў створаны, я сказаў бы, усе ўмовы для плённай вучобы. У нас выдатная бібліятэка, шматлікія кабінеты, абсталяваныя разнастайнымі тэхнічнымі сродкамі, музычнымі інструментамі, залы для рэпетыцый.

Свае веды перадаюць моладзі 259 кваліфікаваных педагогаў, сярод якіх шмат вядомых дзеячаў мастацтва.

КІНЕМАТАГРАФІСТЫ — ВОІНАМ

У дні слаўнага юбілею — 60-годдзя савецкага кіно, беларускія кінематаграфісты праводзяць вялікую ваенна-шафскую работу. Ужо сталі традыцыйнымі сустрэчы кінематаграфістаў з воінамі Савецкай Арміі, на якіх праводзіцца абмеркаванне фільмаў, створаных на студыях братніх рэспублік. У сустрэчах удзельнічаюць кіназнаўцы, кінаакцёры, кінарэжысёры, якія выступаюць з лекцыямі, адказваюць на пытанні воінаў.

19 жніўня ў Дзень Паветранага флоту СССР госцем воінаў-авіятараў быў былы ваенны кінааператар Г. Я. Удовенкаў, які расказаў пра работу кінааператараў у гады вайны, пра баявыя вылеты і здымкі, у якіх ён удзельнічаў. Воіны з вялікай увагай слухалі расказ Удовенкава аб стварэнні эпапейнага фільма «Вялікая Айчынная»; і яго кадры ўвайшлі ў гэты фільм. Кінаакцёры кінастудыі «Беларусьфільм» Р. Шмыроў і Г. Рагачова расказалі пра ўлад беларускіх кінематаграфістаў у шматнацыянальнае савецкае кінамастацтва. Яны падзяліліся ўспамінамі аб рабоце над стварэннем вобразаў сваіх герояў, якіх яны ўвасобілі ў фільмах.

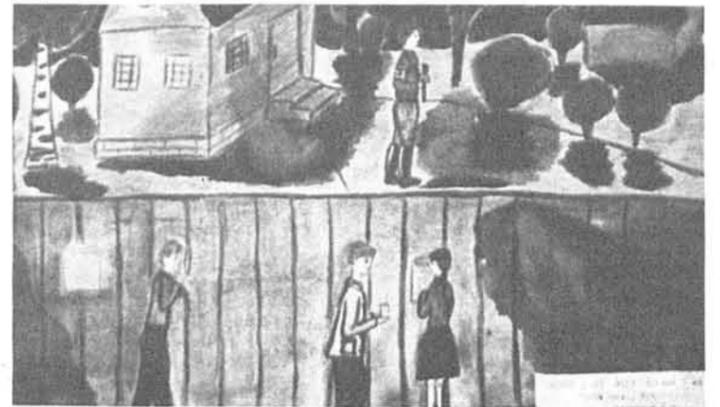
Воіны цёпла сустрэлі беларускіх кінематаграфістаў. У заключэнне быў паказаны фільм «Зямля мая — лёс мой» і новы мастацкі фільм «Расклад на паслязатра» вытворчасці «Беларусьфільм».

В. БАНДАРЧУК.

ПЕРШЫ ПЛЁН

У Мінску, у памяшканні Беларускай рэспубліканскай выстаўкі работ навучэнцаў дзіцячых мастацкіх школ і школ мастацтваў Міністэрства культуры БССР. Прысвечана яна Міжнароднаму году дзіцяці. Выстаўка дае магчымасць убачыць свет вачамі дзяцей. Яна сведчыць яшчэ і пра ўзросшую цікавасць да мастацкай адукацыі.

У апошнія гады ў рэспубліцы праводзіцца шэраг мерапрыемстваў па павышэнні духоўна-эстэтычнай культуры народа, далучэнні яго да мастацтва. У ліку запланаваных Міністэрствам культуры БССР мера-

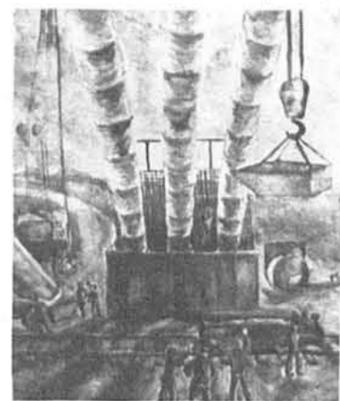
Валя Чарнатылава. 12 год. Слуцк. Крайвіды.

рапрыемстваў — і пашырэнне сеткі дзіцячых мастацкіх школ і школ мастацтваў у рэспубліцы. Мета іх: далучэнне дзяцей да мастацкай культуры, навучанне асновам выўленчай граматы, выхаванне эстэтычнага густу, выхаванне ўдзельнічаючых мастацкай самадзейнасці, прапагандыстаў мастацтва, выўленне найбольш таленавітых дзяцей для прадаўжэння мастацкай адукацыі.

Сёння ў рэспубліцы працуе 14 дзіцячых мастацкіх школ і 3 школы мастацтваў. У іх навучаецца каля 1500 дзяцей, працуе 65 выкладчыкаў.

Прадстаўленыя на першай рэспубліканскай выстаўцы работы — выкананыя навучэнца-

на выстаўцы, пакідаюць добрае ўражанне, хаця нельга не заўважыць і пэўных недахопаў. Мала работ, прысвечаных роднаму краю, яго прыродзе, гістарычнаму і культурнаму мінуламу. Хацелася б большай сабады ў рабоце з колерам. Аб гэтым, як і іншых арганізацыйна-метадычных праблемах, гаварылася на семінары выкладчыкаў дзіцячых мастацкіх школ, прысвечаным адкрыццю выстаўкі.

Іна Грыгаровіч. 15 год. Мінск. Індустрыяльны пейзаж.

Сярод арганізацыйных пытанняў, узятых на семінары, адзначалася, у прыватнасці, неабходнасць выпрацоўкі адзінай формы справаздачнай і цыркулярнай дакументацыі (Лабараторыя па навуальных установах Міністэрства культуры БССР адразу ж пасля семінара прыступіла да распрацоўкі такой адзінай формы для ўсіх школ рэспублікі).

Найбольш вострай і нявырашанай праблемай дзіцячых мастацкіх школ — адсутнасць добрых памяшканняў. Асабліва гэта тычыцца Слуцкай, Маладзечанскай, Магілёўскай, Аршанскай, Гомельскай школ.

Адна з асноўных прычын такога становішча — недастатковае разуменне некаторымі арганізацыйна значэння мастацкай адукацыі, ролі мастацкай школы, як важнага цэнтру культуры. Там, дзе гэтае разуменне ёсць (напрыклад, у Мастоках, Мазыры, Бабруйска), там школы працуюць не толькі ў нармальных умовах, але анаваюць істотны ўплыў на культурнае жыццё ў горадзе. У Мастоках, напрыклад, на базе школы мастацтваў ужо ствараецца музей сучаснага беларускага мастацтва, для якога Беларускае дзяржаўнае мастацкае музейнае выдзяліла каля 150 работ, збіраюцца работы для першага ў рэспубліцы музея дзіцячай творчасці, выдзецца вялікая асветная, прапагандысцкая работа.

У 1979—1980 навуковым годам запланавана чарговая выстаўка дзіцячых работ і семінар выкладчыкаў. І хоцьца верыць, што на ім можна будзе ўжо менш гаварыць аб арганізацыйных праблемах, таму што першапачатковыя з іх будуць вырашаны. І тады размова можа пайсці пра метадычныя пытанні, пра абмен вопытам, які назапашваецца і нясе ў сабе нізкая цэнавага.

Э. АРАВА, мастацтвазнавец.

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

Тэму рабочага класа — вядучую тэму літаратуры сацыялістычнага рэалізму — аналізуе ў кнізе «Героіна стварэння», выпушчанай выдавецтвам «Современник» крытык Аляксандр Уласенка. Падзаглавак яе — тэма рабочага класа ў сучаснай шматнацыянальнай савецкай літаратуры — дакладна вызначае кола тых пытанняў, якія цікавяць даследчыка.

Нік яго паездкаў па беларускай зямлі, а тансэма дыпцікі «Брэсцкая крэпасць», «Над сінюю затонаю надзеі» пра М. Багдановіча.

С. ПАПАР.

Штогод Міністэрства сувязі СССР выпускае некалькі паштовых картчак з відамі беларускіх гарадоў. Нядаўна ў кіёсках «Саюздруку» з'явіліся новыя каларыявы паштоўкі, на якіх — плошча Перамогі ў Віцебску і помнік у гонар вызваліцеля горада. Фота выканана А. Захарчанкам. Паштовая картчка выдадзена масавым тыражом.

А. АРСЕНЬЕУ.

«Беларускае савецкае апавяданне» — такі падарунак украінскаму чытачу зрабіла выдавецтва мастацкай літаратуры «Дніпро» (Кіеў). У кнігу ўвайшлі творы 29-ці беларускіх пісьменнікаў. Сярод аўтараў — Максім Гарэцкі, Януш Кілаш, Міхась Лынькоў, Іван Мележ, Янка Брыль, Іван Чыгрынаў, Васіль Быкаў, Уладзімір Караткевіч, Анатоль Кудравец, Міхась Стральцоў, Уладзімір Дамашэвіч, Пераклад зрабілі М. Львовіч, Г. Вігуроўская, Б. Чайкоўскі, М. Алейнік, Л. Грыцін і іншыя вядомыя украінскія пісьменнікі і перакладчыкі.

А. ВАСІЛЬЕУ.

У ленінградскім часопісе «Нева» (№ 7) апублікаваны артыкул вядомага крытыка В. Аскоцкага «Па праву памяці». Маральныя ўрокі «ваеннай прозы». Аўтар разглядае творчасць Васіля Быкава ў кантэксце сучаснай прозы аб Вялікай Айчынай вайне. Ён вылучае агульныя рысы і акрэсленую адметнасць у кнігах савецкіх паплекнікаў — пісьменнікаў аднаго пакалення — Ю. Бондарова, Р. Бакланова, робіць спасылкі на паэтычнае асэнсаванне блізкіх ім матываў у паэзіі А. Твардоўскага і К. Сіманова. Падрабязна аналізуецца «Трэцяя рэкета», «Атана з ходу», «Пайсці і не вярнуцца», «Сотнікаў», «Круглянін мост», даюцца спасылкі на выказванні В. Быкава аб творчых пошуках мастацкай праўды ў літаратуры.

І. ФЕДАРАУ.

У выдавецтве «Художественная литература» выйшаў з друку другі том чатырохтомнага збору твораў вядомага рускага паэта Аляксея Сурова. У кнізе змешчаны вершы, песні, выбраныя пераклады 1946—1974 гадоў.

Сярод перакладаў паэтаў братніх рэспублік — вершы «Партызаны» Яні Купалы, «Асення» Януша Кілаша і «Пагранічная вясна» Андрэя Александровіча.

В. ПЯТРЭНКА.

ВЕРНІСАЖ У ГОМЕЛІ

У залах Гомельскага абласнога краязнаўчага музея адкрылася выстаўка твораў буйнейшых рускіх мастакоў другой паловы XIX стагоддзя. Яна арганізавана ў рамках п'ятай культурнага супрацоўніцтва БССР і Украінскай ССР.

У экспазіцыі — карціны, акварэлі і малюнкi І. Рэпіна, К. Макоўскага, І. Айвазоўскага і іншых вядомых майстроў з фондаў Кіеўскага музея рускага мастацтва.

Музей-выстаўка народнага мастацтва Беларусаі, створаны пры гомельскім ГПТВ народных мастацкіх промыслаў № 126, прыняў першых наведвальнікаў. У ім сабраны сотні работ народных майстроў з Мінскай, Віцебскай і Гомельскай абласцей. У экспазіцыі — чаканка, кераміка, вышыўка, славуцья слудкія паясы, іншыя творы.

Значная частка экспанатаў — мастацкія вырабы саміх навучэнцаў.

ТАНЦЮЮЦЬ ЮНІЯ

Сорак танцаў народаў Савецкага Саюза і зарубешных краін у рэпертуары танцавальнага калектыву Добрушскага раённага Дома п'янараў, якому споўнілася 25 гадоў. Юныя танцоры выступаюць на прадыпрыемствах, у школах і гаспадарках раёна. Цяпер калектыв рыхтуе новую праграму, у якую ўвойдуць беларускі танец «Полька», украінскі — «Гапак», рускі — «Травушка», іншыя харэаграфічныя творы. Прэ'мера гэтай канцэртнай праграмы, якую юныя добрушчы прысвячаюць Міжнароднаму году дзіцяці, прымяркоўваецца да пачатку навуальнага года.

БЕЛТА.

ГОСЦІ З УКРАІНЫ

У Гомелі з вялікім поспехам прайшлі гастролі вакальна-інструментальнага ансамбля «Кальоры» Херсонскай абласной філармоніі. Ансамбль даў канцэрты на цэнтральным стадыёне ордэна Леніна заводу «Гомсельмаш», у Палацы культуры будаўнікоў аб'яднання «Гомельпрамбуд», а таксама пааспавана выступіў перад рабочымі горада Светлагорска. У праграме ансамбля песні савецкіх і замежных кампазітараў.

Гамельчане цёпла сустрэлі сяброў з братняй Украіны.

А. ГУРАШ.

ПЕСНЯ І ПРАЦА ПОБАЧ

У калектыве народнага ансамбля песні і танца вытворчага аб'яднання «Рэчыцэдрэў» сілаліся добрыя традыцыі.

Нядаўна тут праведзены агляд-конкурс цэхавай мастацкай самадзейнасці прадыпрыемства. У агляд-конкурсе прынялі ўдзел 15 цэхаў і ўчастнаў. Пераможцамі сталі калектывы заводу драўнінна-стружковых пліт, фанернага і першага мэблевага цэхаў і цэха дрэваапрацоўні. Агляд-конкурс выявіў многіх цікавых выканаўцаў. Сярод іх З. Кулакоўская, Ж. Бярновіч, Ф. Грыневіч і многія іншыя. Яны па-сапраўднаму ўлюбены ў мастацтва, якое, па сутнасці, стала іх другім прызваннем.

Зараз дрэваапрацоўшчыні рыхтуюцца да наступнага агляд-конкурсу цэхавай мастацкай самадзейнасці аб'яднання, які адбудзецца вясной будучага года.

А. САСНОК.

КРОКІ Ў МАСТАЦТВА

Маладую мастачку І. Малеціну можна часта убачыць і раніцай, калі яшчэ не пачынае працаваць Гомельская мастацкая школа, дзе выкладае мастачка, і познім вечарамі, калі над старычкай Сажы падмаецца туман. Кожны раз яна вяртаецца з вясненным планшэтам.

У абласной выставачнай зале, што па вуліцы Сялянскай, адкрылася першая персанальная выстаўка работ Ірыны Малецінай. Гэта — вялікая падзея ў творчым жыцці маладой мастачкі, якая два гады назад скончыла Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут. Экспазіцыю выстаўкі складаюць каля 50 работ. Выстаўка радуе наведвальнікаў непазрэднасцю ўспрыняцця жыцця, разнастайнасцю жанраў і тэхнікі выканання. Тут экспануюцца партрэты,

пейзажы, нацыяморты, кампазіцыйныя накіды.

Уважліва ўзіраецца ў маляўнічыя лісты І. Малецінай. Яны адлюстроўваюць суткі роднага Гомеля; на іх — твары сяброў, Вось «Партрэт на чырвоным фоне», «Жанчына з Неглюбікі», «Нявеста з Неглюбікі». Звяртае на сябе увагу «Партрэт рыжай дзяўчынкі», выкананы пастэллю. Тут вельмі тонкія адценні пераходзяць у насычаныя таны. Захапляе сілай пацуючай кампазіцыі, прысвечанай Беларускаму народнаму святу «Ноч на Івана Купалу». Цікавае таксама палатно «Люстэркі» — у ім шмат творчай фантазіі.

Кожная работа І. Малецінай — гэта несупынены пошук, умненне думаць і выказаць свае думкі на палатне.

Л. ПАРФЕНАВА.

Ад Цэнтральнага Камітэта КПСС,
Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР,
Савета Міністраў СССР

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР з глыбокім жалем паведамляюць аб тым, што 28 жніўня 1979 года пасля цяжкай працяглай хваробы на 64-м годзе жыцця памёр выдатны савецкі пісьменнік і грамадскі дзеяч, член Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Канстанцін Міхайлавіч Сіманаў.

ЦЭНТРАЛЬНЫ
КАМІТЭТ
КПСС

ПРЭЗІДЫУМ
ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА СССР

САВЕТ
МІНІСТРАЎ
СССР

КНИГА, ПА ТРАПНАМУ выразу А. М. Горкага, адно з найвялікшых цудаў, створаных розумам і талентам чалавека на яго жыццёвай пуцявіне да шчасця, радасці і духоўнага ўзбагачэння. Яна хваляе, узвышае, кліча нас да высякароднага і прыгожага. Якое гэта цудоўнае разуменне: кнігі на службе міру і прагрэсу, кнігі збліжаюць народы...

І вельмі прыемна адзначыць, што, асабліва ў апошнія гады, паміж нашай краінай і дзяржавамі сацыялістычнай садружнасці ўсталяваліся і ўмацоўваюцца дзелавыя творчыя кантакты ў галіне кнігаабмену. Такія сувязі па ўзаемным духоўным абмене наладжаны паміж нашымі выдавецтвамі, творчымі саюзамі і арганізацыямі і выдавецкімі фірмамі, аўтарска-прававымі арганізацыямі многіх капіталістычных краін. Гэтыя ўзаемасувязі прыкметна расшырыліся пасля ўступлення Савецкага Саюза ў 1973 годзе ў Міжнародную (Жэнеўскую) канвенцыю аб аўтарскім праве і стварэння ў сувязі з гэтай міралюбівай акцыяй нашай дзяржавы Усеаюзнага агенцтва па аўтарскіх правах і яго рэспубліканскіх аддзяленняў. Варта заўважыць, што сёння ў ліку партнёраў нашага Агенцтва налічваецца ўжо амаль тысяча міжнародных фірм і арганізацый. З многімі з іх супрацоўніцтва стала даволі стабільным, а заключаныя кантракты разлічаны на доўгі час.

Стварэнне УААП, гэтай універсальнай аўтарска-прававой арганізацыі, дало нам шырокія магчымасці для прапаганды за рубяжом нашай ідэалогіі, нашай міралюбівай палітыкі, культурных дасягненняў. Кнігі савецкіх аўтараў з кожным годам знаходзяць усё больш і больш прыхільнікаў як у сацыялістычных, так і капіталістычных краінах. Нашы грамадскія - палітычныя выданні, мастацкія творы, навукова-тэхнічная літаратура даносяць да людзей планеты шыроку праўду аб Краіне Саветаў, яе рэвалюцыйнай гісторыі, міралюбівай палітыцы, аб поспехах і здыбках савецкіх людзей ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі, навукі і культуры.

У нас складаюцца, можна сказаць, ужо складзіліся, камерцыйныя ўзаемаадносіны па духоўным абмене з шэрагам буйнейшых выдавецкіх фірм капіталістычных краін, напрыклад, з такімі як англа-амерыканская «Пергамон прэс», заходнегерманская «Бертэльсман», амерыканская «Макмілан» і многімі іншымі.

Першая з іх выпусціла не так даўно масавым тыражом дзве кнігі Л. І. Брэжнева «Мір — бяспэчны здыбтак народаў», у якую ўвайшлі яго выбраныя прамовы і артыкулы па пытаннях знешняй палітыкі КПСС і Савецкай дзяржавы; «Малая зямля» і «Адраджэнне» аб'яднаны ў адным томе пад назвай «Як гэта было». У прадмове да першай з іх Леанід Ільіч падкрэсліваў: «Знешняя палітыка Савецкага Саюза заўсёды імкнулася садзейнічаць узаемаразуменню і збліжэнню народаў. Чыяжы жа выхад гэтай кнігі ў Вялікабрытаніі стане пэўным укладам у гэту высакародную справу».

Кнігі Л. І. Брэжнева «Малая зямля», «Адраджэнне» і «Цаліна» апублікавалі ўсе асноўныя газеты, часопісы і кніжныя выдавецтвы сацыялістычных краін, а таксама каля дваццаці вядучых фірм капіталістычных дзяржаў.

Амерыканская фірма «Макмілан» — адна з самых старэй-

шых, багатых і даволі дзелавых карпарацый капіталістычнага свету. Яна своечасова вырашыла, што з нашымі Усеаюзным агенствам па аўтарскіх правах, выдавецкімі арганізацыямі ёсць сэнс весці камерцыйныя справы і што ў перспектыве мы — надзейныя і надзвычай выгадныя яе партнёры. «Макмілан» выдае шэраг твораў нашай навуковай фантастыкі, кнігі па навуцы і тэхніцы, трыццацітомнік «Вялікая Савецкая Эцыклапедыя». З выпадку гэтага выдання рэкламны каталог карпарацыі падкрэсліваў: «Ніякая бібліятэка не можа лічыць сваю даведачную калекцыю поўнай без «Вялікай Савецкай

кіх вядомых і таленавітых празаікаў і паэтаў, як П. Броўка, М. Танк, І. Шамякін, В. Быкаў, І. Мележ, А. Адамовіч, Я. Брыль і шэраг іншых аўтараў старэйшага пакалення. Варта зазначыць, што ад іх на гэтай дарозе далёка не адстаюць і крыху маладзейшыя пісьменнікі. У апошні час за рубяжом выйшлі асобнымі кнігамі і ў зборніках творы І. Пташнікава, Б. Сачанкі, І. Чыгырынава, А. Вярцінскага, Н. Гілевіча, А. Кудраўца, Г. Бураўкіна, Р. Барадуліна...

Як бачыце, нават цяжка пералічыць прадстаўнікоў нашага маладога суквецця беларускай прозы і паэзіі, творы якіх ка-

говага кніжнага свята, не будзе лішнім прыгадаць камерцыйны вынік папярэдняй выстаўкі-кірмашу.

На Маскоўскім форуме кнігавыдаўцоў і кнігагандляроў свету толькі праз Усеаюзнае агенства па аўтарскіх правах было падпісана 1269 экспертна-імпартных кантрактаў. Але было б несправядлівым абмежавацца толькі аднымі камерцыйнымі вынікамі. Першая выстаўка-кірмаш з усёй перакананасцю пацвердзіла, што, нягледзячы на рознасць у палітычных і ідэалагічных поглядах, выдаўцы многіх краін могуць не толькі паспяхова весці культурны абмен паміж на-

мастацкай літаратурай і, вядома, у сувязі з Міжнародным годам дзіцяці і Алімпійскімі гульнямі, літаратурай для самых маленькіх грамадзян і выданнямі па спорце.

У рабоце другой выстаўкі-кірмашу ў Маскве, мяркуючы па заяўках, прымуць удзел на многа больш выдавецтваў, аўтарска-прававых арганізацый, міжнародных і нацыянальных асацыяцый выдаўцоў і кнігагандлёвых агенцтваў і таварыстваў. І многія з кіраўнікоў гэтых фірм і арганізацый ускладаюць вялікія надзеі на гэты доволі прадстаўнічы ідэалагічны форум.

Дадзім некаторым з іх слова. — Мы цвёрда верым, — гаворыць намеснік міністра культуры ГДР Клаўс Хёлке. — што Другая ярмарка, як і Першая, будзе садзейнічаць працэсу збліжэння сацыялістычных краін і дасць магчымасць аўтарска-прававым арганізацыям і выдавецтвам капіталістычных краін атрымаць шырокі доступ да нашых культурных каштоўнасцей.

Вацлаў Вейдоўскі, начальнік аддзела кніжнага гандлю міністэрства культуры ЧССР, у сваім інтэрв'ю падкрэслівае:

— Наша экспазіцыя ў параўнанні з выстаўкай-кірмашом 1977 года будзе пашырана. На 16 стэндах мы мяркуем размясціць каля 5 тысяч кніг, выпушчаных 35 выдавецтвамі. Дэвіз Маскоўскага форуму, яго гуманнасны мэты блізкія нам. Выдаўцы ЧССР імкнуцца ўнесці свой уклад у расшырэнне міжнароднага культурнага абмену, які адпавядае духу рашэнняў, што былі прыняты ў Хельсінкі.

— Думаю, што на гэты кніжны кірмаш прыедзе больш удзельнікаў, чым у 1977 годзе, — гаворыць прэзідэнт амерыканскага выдавецтва «Пліну публішынг карпарэйшн» Марцін Тэш. — Я мяркую пашырыць стэнд свайго выдавецтва і веру, што кірмаш пройдзе паспяхова. Мне здаецца, што ён стане па сваіх маштабах і камерцыйных здзелках другім пасля Франкфурцкага кірмашу.

Да чарговага кніжнага форуму Беларускае рэспубліканскае аддзяленне Агенцтва рыхтуецца, як і раней, у творчай дзелавой суполцы з Дзяржкамвыдам, выдавецтвамі, творчымі саюзамі і іншымі арганізацыямі рэспублікі. Нашы выдавецтвы своечасова падрыхтавалі рэкламныя лістоўкі, анатацыі, буклеты на лепшыя творы беларускіх аўтараў — навуковай, тэхнічнай, грамадска-палітычнай тэматыкі, прозы і паэзіі, літаратуры для дзяцей, а Беларускае агенства аператыўна разаслала гэты інфармацыйны матэрыял зарубежным партнёрам. І нам прыемна адзначыць, што рэклама «спрацавала» за рубяжом актыўна: у адрас нашых партнёраў па іх просьбе высланы дзсяткі назваў кніг беларускіх аўтараў для іх вывучэння і наступнага выдання на замежных мовах.

Своечасова была наладжана і імпартная інфармацыя. Кіраўнікі выдавецтваў рэспублікі паедуць на выстаўку-кірмаш, ведаючы ўжо, з якім замежным партнёрам і на якую канкрэтную кнігу яны падпішуць кантракт.

Будзем спадзявацца, што чарговая маскоўская выстаўка-кірмаш з'явіцца новым крокам умацавання ўзаемаразумення і довер'я паміж людзьмі планеты, што кнігі будуць служыць справе міру і прагрэсу.

Васіль ХОРСУН, начальнік Беларускага рэспубліканскага аддзялення Усеаюзнага агенцтва па аўтарскіх правах.

Эцыклапедыі». Да гэтай фундаментальнай работы могуць звяртацца і звяртацца з вялікай карысцю для сябе і вучоныя, і студэнты, і нават бізнесмены».

Фірма, вядома, не называе тыраж «БСЭ», але ж сама цана — 50 долараў за том, сведчыць аб многім. І калі ўлічыць, што заяўкі на англійскі варыянт «Вялікай Савецкай Эцыклапедыі» паступілі выдавецтву амаль з усіх лацінаамерыканскіх краін, то можна меркаваць, які эканамічны выйгрыш ад рэалізацыі гэтага унікальнага выдання будзе мець карпарацыя. Ну, а мы перш-наперш выйграем у палітычным плане — ніводны сказ выдання не можа быць зменены, скарачаны, дапоўнены без нашай на тое згоды. Скажам, з важнейшымі раздзеламі «БСЭ» — аб Камуністычнай партыі, Кастрычніцкай рэвалюцыі, гісторыі Вялікай Айчыннай вайны зарубежны чытач можа азнаёміцца ў той жа рэдакцыі, якая выпускаеца ў нашай краіне.

Нельга не прывесці яшчэ некалькі прыкладаў, якія сведчаць аб узрослым культурным абмене паміж нашай і зарубежнымі дзяржавамі. Буйнейшы выдавецкі канцэрн ФРГ «Бертэльсман» выпускае серыю раманаў нашых аўтараў, якія аб'яднаны ў «Бібліятэку савецкай прозы», каля 50 кніг публікуюць шведскія выдавецтвы. Фірмы Францыі набылі права на выданне звыш 80 твораў, Партугаліі — 150, Іспаніі — 200 кніг савецкай прозы, паэзіі, навуковых распрацовак.

Як жа выглядае на агульным фоне міжнароднага культурнага, духоўнага абмену наша рэспубліка? За апошнія тры гады Беларускае аддзяленне Усеаюзнага агенцтва па аўтарскіх правах сумесна з Дзяржкамвыдам, выдавецтвамі і іншымі зацікаўленымі арганізацыямі рэспублікі рэкамендавала для рэкламы за мяжой з мэтай іх далейшага выдання звыш шасцісот твораў мастацкай, грамадска-палітычнай, навукова-тэхнічнай і іншай літаратуры нашых аўтараў. За гэты час за мяжой выдадзена і выдаецца згодна заключаным кантрактам звыш двухсот твораў беларускіх аўтараў самых розных жанраў і разнастайнай навуковай тэматыкі. Найбольш часты выхад за рубж маюць творы та-

рыстаюцца цёплай прыхільнасцю ў замежнага чытача.

Амаль штотыднёва ў рэспубліканскім аддзяленні УААП з беларускімі аўтарамі падпісваюцца кантракты на выданне іх твораў за мяжой, адсюль адпраўляецца за рубж шматлікая рэкламная прадукцыя, экзemplяры кніг нашых пісьменнікаў, паэтаў, вучоных, журналістаў. Зусім нядаўна мы падпісалі з В. Быкавым два кантракты на публікацыю. У турэцкім выдавецтве «Джэм» — аповесці «Сотнікаў» і «Воўчая зграя» — у японскай «Сэйдзі-ся». Згодна падпісаным нядаўна дагаворам у Венгерскім выдавецтве імя Мора будзе выпушчана аповесць В. Казько «Судны дзень», а на сцэнічных пляцоўках Балгарыі будзе пастаўлена вядомая ў нашай рэспубліцы і краіне п'еса М. Матукоўскага «Апошняя інстанцыя»...

Нельга не прыгадаць, што з кнігамі беларускіх аўтараў пазнаёміліся ўжо шматлікія чытачы такіх капіталістычных краін, як ЗША, Англія, ФРГ, Індыя, Партугалія, Японія і шэраг іншых. Запросы на экзemplяры кніг, выпушчаных выдавецтвамі рэспублікі з мэтай вывучэння, а затым і магчымай публікацыі паступаюць ад зарубежных фірм у Беларускае аддзяленне УААП амаль штодзень.

Шырокаму абмену духоўнымі каштоўнасцямі паміж краінамі свету садзейнічаюць, як вядома, міжнародныя кніжныя выстаўкі — кірмашы. Наша Агенцтва і яго рэспубліканскія аддзяленні прымаюць актыўны ўдзел у гэтых кніжных форумах. У апошні час мы былі дображаданымі гасцямі і дзелавымі партнёрамі на кніжных выстаўках і кірмашах, што арганізаваліся ў Балгарыі, ГДР, Югаславіі, Італіі, Францыі, Канадзе, ФРГ, Індыі і іншых краінах свету. На гэтых сустрэчах з замежнымі партнёрамі прадстаўнікі УААП падпісалі шэраг кантрактаў на выданне за мяжой твораў савецкіх аўтараў і зарубежных — у нашай краіне.

Сапраўднай арэнай дзелавых кантактаў, за якімі па логіцы рэчаў нараджаліся экспертныя і імпартныя кантракты, савецкія выдаўцы і нашы контрагентны назвалі Першую Маскоўскую міжнародную выстаўку-кірмаш, якая адбылася ў 1977 годзе. Сёння, напярэдадні чар-

родамі, але і абмяркоўваць сумесна свае прафесійныя праблемы, знаходзіць новыя магчымасці для пашырэння і ўмацавання ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва. Як падкрэсліў генеральны сакратар ААН Курт Вальдхайм, выступаючы перад удзельнікамі выстаўкі-кірмашу, кніга стала важнай сілаю, што дапамагае людзям пераадолець недавер'е і выклікае пачуццё агульнай адказнасці за лёс чалавецтва.

Беларускае аддзяленне УААП сумесна з Дзяржкамвыдам, выдавецтвамі і іншымі зацікаўленымі арганізацыямі рэспублікі прынялі актыўны ўдзел у рабоце Міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу ў Маскве. На Беларускай стэндзе шырока экспанаваліся кнігі грамадска-палітычнай, навукова-тэхнічнай, мастацкай, дзіцячай і іншай літаратуры. І варта падкрэсліць, што беларуская кніга карысталася ў нашых зарубежных партнёраў пэўным пошптам. Прадстаўнікі выдавецтваў рэспублікі падпісалі з замежнымі ўдзельнікамі кніжнага форуму 80 экспертна-імпартных кантрактаў і папярэдніх пагадненняў, так званых мемарандумаў, на выданне ў Беларусі і за мяжой кніг самай рознай тэматыкі.

4 верасня сёлетняга года ў Маскве на другім кніжным форуме зноў сустрэнуцца выдаўцы многіх краін свету на чарговы агляд кнігавыдавецкай прадукцыі апошняга год, падпішуць новыя кантракты на творы навукі, літаратуры і мастацтва.

Арганізатарамі Другой Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўкі — кірмашу, якая будзе праходзіць пад крылатым дэвізам «Кніга на службе міру і прагрэсу», з'яўляюцца Дзяржкамвыд СССР, УААП, «Міжнародная кніга». Пры актыўным удзеле зацікаўленых грамадскіх арганізацый яны зрабілі вельмі многае, каб прадоўжыць і развіць усё тое добрае, карыснае, канструктыўнае, што было характэрна для першай сустрэчы ў Маскве.

На сёлетняй выстаўцы-кірмашы савецкая экспазіцыя будзе прадстаўлена лепшымі кнігамі звыш як 200 цэнтральных і рэспубліканскіх выдавецтваў па грамадскіх навуках, кнігамі навукова-тэхнічнай тэматыкі,

«СОНЕЧНЫ ДОЖДЖ», А МЕНА-ВІГА так называўся першы паэтычны зборнік Янкі Сіпакова — шчасліва прыкмета для таго, хто сабраўся ў далекую дарогу, у шлях нялёгка і няведаны, але немінучы, як боль і страты, як вернасць і каханне, як мужнасць і самаадданасць. Для Я. Сіпакова ў той момант пачаўся шлях паэта — у мінулае і будучае, — шлях, жыццё і праграмадзянскую выразна акрэслены для нашай літаратурнай сучаснасці. Пачыналася з далёкіх сенажаціў, дзе праменні адліваюць «квасу з касовай квартай», а нячы мясцяў па пахне мядункам і нячы, выпявала ў той юнацкай поўначы, калі ў «жыта часта звальваліся зоры», мужнела ад пакуль здзіўлена-адкрытага перасячэння свайго маленства, што здавалася тым каляровым шкельцам, праз якое вясковыя дзяўчыны і хлопчыкі вучыліся глядзець на сонца і бачыць яго сваім. Шкельца часам было зацярушана попелам, зацягнута дымам: «Я таксама пішу, хоць і знаю: пісьмы, мама, мае не даходзяць, пісьмы, мама, дарог не знаходзяць туды, да цябе...» Гэта гарача дыхала недзе блізка, ці не за вуглом роднай хаты, вайна. Яна свідравала позіркам плечы, вайна сілай памяці будзе заўсёды сачыць за кожным рухам паэта. Аднак у вочы яго на пачатку творчага шляху зазірнула раіца, такая свежая і пахучая, якой яна можа быць толькі пад час дажджу ў вясковым двары: «Ен паліўся... Спорны, шчодры. Церабнуў па промнях коса, зазваніў са стрэх у ведры, на дварэ абмыў калёсы...»

Трэба было пачуць, як вада абмывае ўсю важную трапяткую зямлю, як ёмка падае на дол кожная дажджынка. Трэба было адчуць трымценне той размежавальнай струны, што нябачна раздзяляе безбароннюю паэтычную даверлівасць, якую часам хацелася афарбаваць у суровыя фарбы жыццёвай самастойнасці, і па-мужчынску мужнюю разважлівасць, суровы роздум над такімі вечнымі паняццямі, як зямля, радзіма, народ, жыццё... Гэты роздум жыў у сэрцы заўсёды, хоць у першым зборніку паэта толькі пачаў мацавацца падмурак паэтычнага свету, таго зіхоткага храму, які вось-вось меўся падняцца...

З першых твораў паэзіі Я. Сіпакова пачала несці ў сабе дзве неад'емныя ўласцівасці сапраўднага таленту: гранічную даверлівасць да свайго паэтычнага бачання, што вызначалася высокай духоўнай культурай, і — бескампрамісна грамадзянскую далучанасць да суровай праўды жыцця і гісторыі. Жыццё кожнага чалавека, маленькага і дарослага, гісторыя кожнай агульназначнай падзеі, народнай культуры і светапогляду, гісторыі, якая не проста складаецца з дзён, гадоў, стагоддзяў, але патрабуе ад сапраўднага паэта маштабнасці асэнсавання свету ў тоеснасці з неверасным псіхалагічным самараскрыццём. Так пазнавалася гісторыя чалавечага прагрэсу, народных трагедый і ўсепераможнага антымізму, так прыходзіла асабіста адчувальная праўда нянавісці і любові.

Калі выпявала пара другой кніжкі, да грудаў падкаціла і аякля прага азірнуць усё зямное з вышні пазнання. Гэта была прага маладога, юнацкага жадання, настаянае на ўпэўненасці, што вырай дасць крылам фантазіі дужасць і сталасць, што ў палёце можна ахапіць паглядам усю зямлю.

«Лірычны вырай» адбыўся праз пяць год пасля першага паэтычнага прызнання. Душа змагла раскрыцца, але там, на «ліній гарызонт», паэт трапіў у абсягі народнай песні, той самай, што, як раней здавалася, жыла толькі ў жыццёвых снапах і лугавых мядунках, у старых курных хатах і звычайных гаях за вёскаю. Лірычны вырай дапамог убацьчыць вышнюю паэзію, гістарычна выпакутаваў, гарманічна асветленай знутры, настаянае на людскім поце і крыві, на народнай долі і мроі, велічы і славе. Гэтае спасціжэнне народнапесенных вяршынь адбілася нават на форме твораў, на той смеласці сінтаксічных паралеляў і паўтораў, што ўласцівыя толькі песням народа:

Яе адкрываюць дзеці,
Гэтую вабную, як бабуліна казна, нітну,
Якая злучае зоркі з расою
І не злучаць зоркі з расою;
Якая мяшае паветра з вадою
І не мяшае паветра з вадою;
Якая звівае аблоні з раллёю
І не саўе аблоні з раллёю;
Якая сшывае неба з зямлёю
І не сшывае неба з зямлёю...

Я. Сіпакоў. Вочы ў вочы. Выбраная паэзія. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Гэта было асаваенне зямнога жыцця ў дыялектычным адзістве прасторы і часу, прычыны і выніку, мінулага і будучага. З вышні гэтага асэнсавання вельмі выразна бачылася тое, што зблізку здавалася такім маленькім: «І ў расы ёсць карэньне. Я гэта сцвярджаю, бо глядзеў, як збірае яе салавей — па расіне, бы ягады, ён адрывае і, упаўшы на хвост па-гусінаму, п'е...»

Чалавек, такі вялікі і зразумелы, уяўляўся між тым толькі аб'ёмна, у тоеснасці з вялікім светам, з тымі агульназначнымі паняццямі, на якіх спакон веку трымасца зямное існаванне:

ЯЕ ВОЧЫ
Гэтулькі, гэтулькі промняў
Плэскае ў іхнім бланіце.

Іх многа, Іх, можа, столярні,
Колькі ўсходаў і заходаў
Вочы страчалі ў полі...
Яны многае ведаюць,
Яны многае бачылі,
Гэтыя сведкі бланітныя,
Яніі запамінаюць гісторыю
Зямлі і чалавеча...

УСА ПОСТАЦЬ
Свеціцца... Ласку праменіць...
Дык гэта ж сапраўднае сонца,
Што сабрала гэтулькі промняў
На руках,
у вачах,
пад хусткай!

— Ну, дзень добры, сівое сонца —
Бабка Алесь!

Як далёка і як блізка ад гэтага светлага ўвасаблення мудрай жаночасці да вянка санетаў «Жанчына»:

Ад рук, ад вуснаў, ад вачэй тваіх
Няма нічога ласнавей на свеце.
З'яўляла нас прырода удваіх,
І мы добрым пры табе, як дзеці.

Ты — маці, жонка; ты — дачка, сястра,
Твая заўсёды гожа пара,
Дзаволь, жанчына, ў ногі пакланіцца.

Кожны вобраз першых зборнікаў Я. Сіпакова выяўляў не проста паэтычнае занатаванне хвіліннага ўражання, але таіў у сабе глыбокім паэтычнага азарэння і з тым паяднанне і мудра ўзважаным, што не магло не перайсці ў наступныя кнігі.

«Дзень», які пачаўся пасля паэтавага прызнання: «Зямлі! Вярнуўся я дзівіцца на твой вянок у ззянні рос», — стаў новым адкрыццём самага галоўнага ў літаратурнай справе — адкрыццём Музыкі. Яна, музыка, падступала спачатку толькі меладыйнымі гукамі — хрустам галінак, звагам слігануўшага па расіне промня, «гулам работы, пахам раллі і потам», першым крыкам немаўляці, які «ў горле кацаецца, як кропля, як туга», птушынай песняй, што неак ранаіцай «затрымцела, зацінькала, засвістала, зачакала, забулькала, запінкала, засакатала, быццам хацела аглушыць некага...»

Музыка жыцця не была летуценнай, яна жорстка і соладка прымушала паэта пераўвасабляцца ва ўсё і ва ўсіх, што на зямлі прамаўляла, вызвоньвала, варачалася грамамі. І кожны раз даводзілася з болей адкрываць свет праз кару дрэва і сцябло расліны, праз скарынку зямлі і пруккасць неба, праз халодную ваду і цвёрдае шкарлупіне: «Пушчу турбуе клопат адзіны: у пушчы радзіны. На гэтай зялёнай птушынай планеце ў кожным гняздзе нараджаюцца дзеці. Цесна ў шкарлупках — сціснуты плечы, быццам ў цялях, адліты навечна. Чуеце, кволяны стукваюць дзюбы?»; «Тадзі з неба — глыбокага звона — горда падае стомлены жаўранак. А за ім доўга яшчэ асыпаецца, як лісце з дрэў, яго песня...»

Музыка жыцця пачала складвацца ў рэалістычна-фантастычную сімфонію. Яна гаварыла пра барацьбу звера і птушкі за існаванне, за права быць муд-

рым і магутным («Калі ў зубровым статку яго мудрасці стане цесна, калі яму надакучыць непатрэбная мітусня, ён ідзе ў лістападны шортат — у сваю пажоўклую песню, дзе дрэвы, нібы стагоддзі, над кожнай казюркай звіняць...»; за права быць па-справядліваму дзікім і вольным («Надакучыла нізкае неба ў клетцы — маёй дамавіне; дзе кусацца ваўку, мне, трэба, я мурчэць, нібы кошка павінен»). Філасофскае зернятка, кінутае ў глебу роздумаў над жыццём прыроды, нечакана прарывалася парасткамі падтэктаў у жыццё чалавека, грамадства, народа.

Ласкава-дрыготкая мелодыя перапаўнялася прагай спазнаць шчасце на парозе магутнага храма кахання, узаемаадносін паміж Ім і Ёю, непарыўнасці жыц-

веча... Трымайцеся, званы! Пачуў вас... Коней асядлаў, спяшае з Кіева дадому Усеяслаў...»). Спяшаў, падганяў, перамагаючы полямя... Прадчуваў набліжэнне «Веча славянскіх балад»...

Усёй сваёй страаснасцю, сваёй гістарычнай праўдзівасцю, мастацкай дасканаласцю «Веча славянскіх балад» Я. Сіпакова засведчыла мужнае нацыянальнае сумленне яе аўтара ў тых інтэрнацыянальных абсягах, якія наогул уласцівы творчасці таго пакалення паэтаў, чыё маленства дасялае ў наш сённяшні дзень толькі бацькоўскія ваенныя паштоўкі, зводкі, пахаронкі з многіх куткоў зямнога шара, а таксама блакадныя грымоты...

Гісторыя, час, народ у баладах беларускага паэта — гэта магутны спрадвечны рух славянства да нацыянальнай незалежнасці, той рух, які ўзнікае пры жорсткай барацьбе пастаянна палярных паняццяў добра і зла, справядлівасці і крыві, стварэння і знішчэння. Гэта той гістарычны шлях, пачатак якога так ясна бачыцца менавіта з кастрычніцкіх вяршынь разняволення працоўнага люду.

На вуліцы Широкай — крокі, крокі:
Леніна шукаюць упарта шпікі.
А ён ужо, Ленін, спляшаецца ў Смольны,
Дзе яго чакае працоўны Савет...
Вось-вось «Аўрора» свет стары расколе...
Вось-вось заднеецца наш новы свет.

І прыйшоў час, калі святло, якое пругка прабілася з гістарычнага маяка ў мінулыя стагоддзі, стала зацяняцца дымам!

... Калі на пажарышчах партызанкі селялі кветкі ў памяць аб забітых мужчынах — сынах і мужах.

... Калі дзіцяці ў фашысцкіх засценках здраджвалі сваім маленькім гаспадарам «на нагах, — сцяблінках кволях».

... Калі ў святло агульнанароднай перамогі яркімі праменьчыкамі пачалі ўлівацца невераёмныя лёсы:

маленькага македонца Венкі Маркоўскага («На воз верне руля сярдзіта... Як сэрцайка б'ецца аб штыкі!»);

сербскага мсціўца, забойцы Фердынанда-Франца, які ў Сараеве «прымае швабаўскі парад» («І раптам стрэл уздыгвае з букета — страляць умеюць, чуеце, і кветкі, калі у іх схаваны пісталет!»);

польскага генія, сумнага Шапэна, чый помнік вязуць у нямецкі палон («Гэй, ці чуеце вы, партызаны? Раз'яднайце, як провад, мой пуць ці засаду зрабіце напэўнай...»).

Мова дзіцяці, жанчыны, героя, мова чалавека і помніка, мова крыкаў і музыкі, утрапёнай ярасці і помсты — гэта мова бяссмерця. Яна даятае ў чулае сэрца паэта адтуль, з мінулага, яна пераліваецца ў словы, паняцці, сімвалы, блізкія нашаму сучасніку. Каб мы яшчэ больш разумелі дзень учарашні, дзень сённяшні, дзень будучы. Каб мы дакладней пачулі крокі, пошум крылаў, тупаценне ног, пошвіст стрэл, плёскак хваляў вечнай ракі аб днішча жыццёвага чоўна. Каб мы пачулі і адчулі сэрцам хуткаплынную вечнасць.

Гістарычная храналогія, сацыяльная скіраванасць і геаграфічная адрасасць ў баладах Я. Сіпакова маюць тры вымярэнні, якія падуладны толькі высокаму таленту грамадзяніна і паэта. Зрэшты, галіны гэтага паэтычнага дрэва маюць адзін магутны карань, атожылі якога пругка абхапілі горы, рэкі, стэпы, лясы славянства. Гэты карань убірае ў сябе сокі зямлі, скапычанай татарскімі і турэцкімі ордамі мінулых вякоў, коннікамі паўстанцкіх атрадаў зямлі, спешчанай сялянскімі рукамі, прасоленай здрадай і крывёй, слязімамі і расой, пранізанай натхненнем паэта:

За народ ісці на бой,
Помніць, правячыся боем,
Што стагоддзі за табой
І стагоддзі прад табой.
Твае раны ўсім баляць.
Наз ратуюць, як ад смагі,
І савецкая зямля,
І кастрычніцкія сцягі.
Зразумееш, ты — народ,
Крык, як радасць, не стрымаеш
І падыме, нібы ўзлёт:
Я народ свой, людзі, маю!

Гэтая арганічная далучанасць да ўсяго зямнога, чалавечага, народнага стала неад'емнай рысай паэтычнага таленту Янкі Сіпакова, вызначыла яго грамадзянскую і творчую сталасць.

Валянціна КОУТУН.

ГЭТА ТОЛЬКІ НА ПЕР-
ШЫ погляд здаецца, што крытык цалкам вольны ў сваіх ацэнках літаратурных з'яў. Маўляю, колькі крытыкаў — столькі і меркаванняў аб адным і тым жа творы. Не, крытык, выхопліваючы з невычэрпнага зместу агульнага тое, што бліжэй за ўсё яго душы, імкнецца да аб'ектыўнасці і дакладнасці, хаця і разумее, як гэта цяжка. Навуковая існа дасягаецца ў выніку намаганняў многіх: кожны бачыць сваё, а ўсе разам здольны акупіць аб'ект пазнання шматгранна. Іменна гэта імкненне да аб'ектыўнасці і дакладнасці заўважаецца перш за ўсё, калі чытаеш зборнік артыкулаў і рэцэнзій Дзмітрыя Бугаёва.

Зборнік — падраўнкава. Але ён уключае не ўсё з напісанага больш чым за дваццаць год навуковай і крытычнай дзейнасці Д. Бугаёва, а толькі лепшае, створанае з доўгім часам трываласці. Як ніяк, працэс старэння асабліва бялітасны да крытычных прац: многае з напісанага нават пяцьдзесяць год назад сёння можна чытаць хіба толькі з пункту погляду гістарычнага, калі не архіўнага. Не кажу, што працэ гэты не тычыцца прац Бугаёва, прынамсі, зборнік дае падставу сцвярджаць, што ён закрывае іх у найменшай ступені.

Змест кнігі досыць шматгранна выяўляе творчы дыяпазон аўтара. Бугаёў аднолькава ўпэўнена адчувае сябе і ў ролі даследчыка гісторыі беларускай літаратуры, і ў ролі крытыка. Паэзія, проза, драматургія,

Д. Бугаёў. Талент і праца Літаратурная крытыка. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

літаратуразнаўства, крытыка, уласна ўся літаратура — пад-уладны яго роздзду. Якасць, прыкметная на фоне сённяшняга празмерна дыферэнцыраванага падзелу працы, калі крытык прозы адчувае сябе некампетэнтным у паэзіі, а крытык паэзіі губляецца, як толькі размова пачынаецца пра мастацкую прозу.

Прыкметная і жанравая раз-

тара, не выпадковасць: наша крытыка дасягнула сваёй творчай сталасці і ўспрымаецца ўжо не як крытыка наогул, а як крытыка Алеся Адамовіча, Рыгора Бірозкіна, Віктара Каваленкі, Дзмітрыя Бугаёва, Серафіма Андраюка, Уладзіміра Гіламедава, Алеся Якевіча... Можна гэту думку выявіць і так: мы ведаем, што сказаў пра той ці іншы твор канкрэтны крытык,

рад толькі адна якасць, што ён з'яўляецца перш за ўсё чытачом і давярае больш свайму адчуванню, як думцы іншых. Аддаючыся ўладзе непасрэдных эмоцый і ўражанняў, ён заўважае надзвычай шмат новага, не заўважанага папярэднікамі і паступова ўдакладняе агульную крытычную карціну творчасці пісьменніка.

Крытыка Бугаёва — непра-

праўдзівасці, і ў адносінах да сябе таксама чакае рэалістычнага падыходу і праўдзівасці ў ацэнках. Абман рана ці позна выкрываецца і адно замаруджвае агульны рух літаратуры. Куды большы плён творчасці нясе праўда, сказаная ў вочы, — рыса, даволі рэдкая ў асяроддзі нашай нярэдка аднастайнай, апісальнай, безаблічнай крытыкі, якая не жадае гаварыць на поўны голас, выяўляючы абурэнне і гнеў там, дзе гэтага патрабуе прадмет даследавання, любіць сумарныя ацэнкі і баіцца адказнасці.

Кожны пісьменнік жыве ў сваім часе, і нельга патрабаваць ад яго немагчымага. Гэта думка моцна гучыць у тым пафасе, з якім Бугаёў адстаівае сваю погляд на тую ці іншую з'яву літаратурнага жыцця. Сумарнасць і катэгарычнасць не маюць слушнасці, калі размова ідзе пра такую індывідуальную справу, як літаратурная творчасць. Неабходны дыферэнцыраваны падыход. Тады крытык выступае не ў ролі адваката або пракурора, а ў ролі следчага, а дакладней — даследчыка, які разумее месца эксперымента ў літаратуры, творчага пошуку і які цэніць твор не па тым, як да яго адносяцца іншыя, а па тым, які творчы плён ён мае, што надзейна замацоўвае ў мастацкім арсенале, наколькі пашырае саму сферу эстэтычнага.

Д. Бугаёў адмаўляе літаратурную сенсацыю як спосаб сцвярджэння пісьменніка ў гісторыі літаратуры. Яму ўласціва навуковая добрасумленнасць, высокі прафесіяналізм, паўната аргументацыі. Але адначасова яго падыход да мастацкай творчасці вызначаецца актуальнасцю. Больш таго, калі

ДАКЛАДНАСЦЬ—ВЕТЛІВАСЦЬ КРЫТЫКІ

настаінасць: не ўзгадваючы ўсяго, што піша Бугаёў, а маючы на ўвазе толькі тое, што ёсць у зборніку, мы знаходзім манаграфічнае даследаванне, творчы партрэт, праблемны, аглядны, нарэшце юбілейны артыкулы, рэцэнзіі. Тым не менш кніга ўспрымаецца як цэласная з'ява.

Што арганізуе яе ў адно цэлае, дык гэта асоба аўтара. Інтанцыя бугаёўскага маўлення, у якой чутны і клопат аб літаратуры, і досціп, і палемічная вострыня, і грунтоўнасць аналізу, і «вясцество» формы выкладання, спадарожнічае чытачу на працягу ўсёй кнігі. Можна назваць толькі некалькі мясцін, дзе яна знікае за нейтральна-рэгістратарскім тонам чалавека, які зараней ведае, што паўтарае агульнавядомае, але яны «не робяць пагоды».

Тое, што выдаецца «Мастацкая літаратура» суправаджае кнігі такога тыпу, як зборнік Бугаёва, фотаздымкам аў-

і не ведаем, што сказала крытыка наогул, бо такая безапеліўна-ацэнная крытыка сёння не мае вагі.

Бугаёў піша пра тое, пра што пішуць многія. Своеасабліваць позірку яго на літаратуру, калі чытаць артыкулы, змешчаныя ў зборніку, у кантэксце іншых прац пра У. Дубоўку, К. Крапіву, П. Панчанку, Я. Коласа, П. Галавача, М. Лобана, В. Быкава, І. Навуменку, М. Аўрамчыка, А. Вяцінскага, Я. Янішчыц, заўважаецца шмат у чым: у цэласным падыходзе да творчасці пісьменніка, у сацыяльна-эстэтычнай зоркасці, у фактычнай дасведчанасці, ва ўстаноўцы на навуковасць і дакладнасць, у палемічнай вострыні. Даводзячы сваю думку, аўтар прыцягвае шырокі матэрыял, спасылкаецца на факты біяграфіі пісьменніка, на выказванні яго самога і яго крытыкаў. Але самае галоўнае — уважлівае чытанне твораў, калі ў крытыку выходзіць напе-

дузятая крытыка. Даследчык давярае пісьменніку, яго мастацкай задуме, «звышмэце», яго творчасці, і перад ім шмат адкрываецца. Папраўкі, якія робіць ён, ацэньваючы творчасць У. Дубоўкі, К. Крапівы, П. Панчанкі, Я. Коласа, П. Галавача (іменна ў такім парадку размешчаны артыкулы ў зборніку) і іншых пісьменнікаў, вельмі істотныя і, па сутнасці, неабвержныя, бо даследчык прыводзіць цэлую сістэму доказаў і масу фактаў, яго палеміка не толькі абгрунтаваная, але часта і дасціпная. У сваіх даследаваннях Бугаёў сцвярджае канкрэтна-гістарычны падыход да з'яў роднай літаратуры і выступае не толькі супраць празмернага крытыцызму ў адносінах да твораў, якія тычацца гісторыі літаратуры, але і супраць непатрэбнага захвальвання твораў, якія не вытрымалі праверкі часам. Ён ведае: наша літаратура, сцвярджаючы эстэтыку рэалістычнай

ВОДБЛІСКІ ХАРАКСТАВА

Рэпутацыя паэта... Складаецца яна, вядома, не толькі паводле крытычных водгукаў. У прыхільнікаў музы Эўтэрыны ёсць свая шкала сімпатый і антыпатый. Дык вось, адносна Васіля Віткі, калі давесці да гранічных фармулёвак меркаванняў аб яго вершах, ёсць пэўныя пазіцыі. Адны з нас лічаць, што ён празмерна рацыянальны вершаскладальнік, што яго метафарычнасць — гэта вынік канструявання, а не натхнення. Такія пазіцыі мае свайго чытача, ёй не адмовіць права на існаванне, ды толькі... Не, прырачце другія, гэта лірык, якому бракуе толькі паспешліваці, але стрыманы тэмперамент, магчыма, больш прываблівы, чым выбуховы і гучны. Паўтараю, такія пазіцыі вы адчуеце, калі выслухаеце ўражання многіх чытачоў і калег-літаратараў і вылучыце з іх сутнасць.

Кніжка «Вышні святла», як мне падалося, можа даць аргументацыю як адным, так і другім удзельнікам такой завочнай чытацкай канферэнцыі аб паэзіі В. Віткі. Дарэчы, я і марудзіў з напісаннем гэлага водгуку на зборнік, бо сам, здаралася, вагаўся: на чый бок выдучу мяне ўражання ад прачытанага? Так, вагаўся, хоць здаўна належу да тых чытачоў, якіх радуе сустрэча з лірычнай задуманасцю і засяроджанасцю паэта, чыё слова бывае падагнана ў радок, як патрон у абойму. Яшчэ з тых часоў, калі ўпершыню маё сэрца ўзрушыў «Горкі вырай», напісаны ў гады вайны. Салдацкая суровая праўда і шчырасць радкоў гэтых дзевяці маналагаў і цяпер не пакідаюць аб'якаваным да іх нават самага ярага скептыка. Як споведзь чалавека, які зазнаў не толькі зайздрасць да ракі, але і зда-

быў павучальны для сябе вопыт неўтаймаванага жыцця і прагі новых узлётаў, гучыць гэты заклік: «Вучыся ў ракі!.. Яна ж ніколі не паддасца зморы, а ўсё бяжыць, спышаецца у мора...» Нездзе ў запаветным сховішчы душы трыміць гэтая інтанацыя прызнання ў смяротнай любові да матчынай зямлі: «Мой родны, сіратлівы дом...» А колькі мужнага адчаю і гатоўнасці ахвяраваць сабой для таго, каб захаваць права звацца вартым таго — сынама бацькаўшчыны, у поступу радкоў: «Беларускі вакзал у Маскве, ты — прыпынак маіх успамінаў...!» Сёння «Горкі вырай» гучыць як ліст, адрасаваны сучаснікам, такім жа байцам, якім быў тады сам Васіль Вітка ў прапыленым шынялі сорок першага года, і ў далёкіх — нашы — дні пасляваенных радасцей і трыюмф. Прынамсі, калі я ўбачу квяцісты феерверк святочнага салюта, у мяне, бывае, зварухнецца ў памяці той вокліч паэта, дзе сказана прысягаю: «Лепей голаў дачасна злажыць, чым вярнуцца дамоў пасажырам!». Такія адчування — з эмацыянальнага вопыту какалення, якое дайшло поцем бою да Перамогі.

Вобразны лад такіх вершаў вынікае з роздзду аб тым, што цябе ўсхвалявала. Разлік такіх радкі не прадкытуе. Разгортаю апошнюю кнігу В. Віткі «Вышні святла» — нібы працяг сустрэчы той незабыўнай пары:

Мой добры веку, вінават,
Напэўна, я перад табою,
Яшчэ не спісаны салдат,
Я ўсё на жытнім полі бою...

Прэлюдыя, здаецца, зусім заштампаваных рэмінісцэнтнай накіонт вечнай вернасці салдацкаму абавязку. «Здаецца», — ды не спышайцеся. Паслухайце размову паэта з векам, які

заўзята стараецца выціснуць з нашай памяці старую хату, сяўню і серп, і млын, і млён, касу і граблі, цэп і вілы... Паэт просіць прабачэння нават у буслінага клекату за тое, што мы забываем свае вытокі і асновы. Ён імкнецца пакінуць памяць аб тым, што было падмуркам сённяшняга жыцця, каб людзі ведалі, з чаго і адкуль яны чэрпаюць характэрны і выгоды. Мінулае — не чужое. Яно — тваё і маё. Наша. Элементарная існасць? Чаму ж тады мы так часта чуюм з вуснаў сённяшніх акселератаў (ды і іх старэйшых братаў, здараецца!): «А мне да лямпачкі, прабач, твой дзедзюўскі кажух аўчыны!» Духоўнай глухасце адрасуе пафас верша В. Віткі і прысягае самому сабе:

Не чужаку, а мужыку,
Што селу ў барозны
Хай застаецца на янку
Не камень, а сыноўні
промі,
помнік.
(«Спадчына»).

Адбіраючы ўражання для лірычнага асэнсавання, В. Вітка замацоўвае паэтычным словам тое, што ў большай або меншай меры мае акрэслены прыкметы часу. Адмысловы верш і робіцца помнікам Мужыку. Салдату. Пабраціму. Равесніку. Помнікам пэўных перажыванняў сучасніка, якія могуць і павінны азвацца ў чытацкіх сэрцах.

Схапіўшы, як кажучы, імгненне — у настроі, у назіранні, у дэталі або штрыху, В. Вітка адкрытым тэкстам або лірычна абаленым падтэкстам дасць нам зразумець, чаму аб'ект яго увагі заслугоўвае і нашай увагі, нашага адкажу. «Паверым у хвілю шчасліваю гэту — дэльфіны слухаюць музыку свету!» — якая акрыленая выснова

амаль гарэзлівага верша «Дэльфіны слухаюць музыку!» Ён прадкытаны дзівоснай з'явай: марскі прыгажун падплывае да берага, каб пабыць побач з характэрна цывілізацыі. Ён даніна вясёламу настрою падарожніка: маўляю, «у старога дэльфіна маладая дэльфініха — не то графіна, не то дафініха». Не, напал радкоў значны і шчыра дыдактычны, і ён унушае нам думку аб нашым клопаце, нашай трывозе за чысціню і захаванне навакольнага асяроддзя, прыроды. Замалёўка і гумарыстычныя ноты размовы набываюць якасці метафары, ёмістага маніфесту, паэтычнага закліку.

Адным — 1973-ім — годам пазначана нізка вершаў «Твая ўсмішка». Гэта нешта нахшталь лірычнага дзённіка. Размова «Яго» з «Ёю». На схіле гадоў («Ах памяць... Зноў месяц з-за хмары мігннуў і пагас на вачах. Дымам сышоў недагарак, кончылася свеча», — амаль праспявана ў «Старадаўнім романсе»). Сістэма паэтычнага ўспрымання жыцця тут адметная. Аўтар звяртаецца да сумнаватага гумару і кпіць з дзядзюшкі звычайна, каб тым апраўдаць публікацыйны інтымнага дзённіка. Прызначанага для перачытвання ў адзіноце. Напісанага «для сябе». І нейкі водсвет чалавечай засяроджанасці на сапраўдных каштоўнасцях нашага штодзённага жыцця крапае чытача. Даверам. Праўдай. Шчырасцю. Я сказаў бы нават дакладней — прасветленай шчырасцю.

Даруйце за банальнасць, ды толькі з вясёлкай хочацца параўнаць прасякнуты такім жыццерадасным і мудрым пачуццём цыкл «Случчына». Кожны верш — свой колер. Свае адценні эмацыянальнага напаўнення. Хочацца параўнаць «Случчыну» і з цымбальным перапевам. Цыкл — музычны. Нібы адтуль, са Случчыны, ляцяць да нас песні. Ды якія!

Сітуацыі,
Мітуліцы —

Ляцць гасці
Па вуліцы.
Паляталіся,
Паселі
І гудуць.
Як на вяселлі.

Генадзь Іванавіч Цітовіч, чуюце? Ці не з вашага рэпертуару? Марыя Уладзіміраўна Адамейка, ці не ад вас запісаў гэта В. Вітка? Наогул, здаецца, што мы чулі самі, напрыклад, пра «Шум і гоман у бары — жаніцца камар стары...», або аб тым, што «Падчас і я ў трубу трублю, на скрыпачы пілюю, што, мілую, цябе люблю, зямлю сваю — маляю». І з гэтай «сваёкай» лірыкі, «сталіцай» якой названы Слуцк, кожны з нас убірае промі «малой радзімы», дзе зіхаціць сонца вялікага патрыятычнага пачуцця. Гэта — па сутнасці. А па рытмічнай аснасці, па меладыйным багацці — якое характэрна Віткава «Случчына!» Хітравата пражмурываючы вока, паўтараеш сам: «На Случчыне Андрэй Кузьме — заўсёды родны Хведар». Крынічай вадой акроплены такія паэтычныя знаходкі.

Так, для Васіля Віткі верш — рэальнасць паэтычнай думкі. Увасабленне паэтычнага адчування свету, з'явы, чалавека, падзеі. І таму ён не «гоніць» радкі, а шліфуе задуму, каб у кожнай грані зіхацела непасрэднасць эмацыянальнага «пасылу», «штуршка», пасля якога радкі ідуць да радкоў, каб стаць вершам.

Мой апанент, той, каму паэтычная праца В. Віткі нагадвае больш рацыянальнае канструяванне вершаў, адкажа: а разгарніце, умоўна кажучы, «вожыкаўскую» нізку вершаў. Так, так, «З сучаснай міфалогіі». Кожная з мініяцюр тут, магчыма, і заслугоўвала б добрага слова паасобку. А сабраныя разам у кнізе яны патыхаюць літаратурычнай. Ад іх ствараецца ўражанне замкнёнасці ў свеце вузка літаратурных інтарэсаў. Нават — і каліялітаратурных. Бо некаторыя з эпиграміч-

чытаеш нечаканыя адыходы даследчыка да сучаснасці, калі ён гаворыць пра гісторыю, і да гісторыі, калі гаворыць пра сучаснасць, то бачыш, што імяна ў гэтых паваротах даследчай думкі асабліва ярка выяўляецца яго навуковая пазіцыя. Д. Бугаёў належыць да кагорты крытыкаў і літаратуразнаўцаў, якія выраслі на хвалі таго «пацяплення», якім пазначана наша жыццё апошняю чвэрць стагоддзя. Імяна таму ён так праіраваў заўважае тое, што не заўважылі яго напярэднікі.

Маштабнасць крытычнага мыслення Д. Бугаёва выяўляецца асабліва ярка ў тым, што, пішучы нават пра адзін твор або пра адну кнігу І. Навуменкі, М. Лобана, М. Аўрамчыка, А. Вярцінскага, Я. Янішчыцы, ён, на сутнасці, гаворыць пра ўсю творчасць гэтых пісьменнікаў і выяўляе досыць ярка і дакладна іх творчую індывідуальнасць.

Змест зборніка Д. Бугаёва «Талент і праца» куды шырэй за размову пра навучальныя ўрокі творчасці многіх нашых пісьменнікаў. У ім можна знайсці і вельмі ўражлівыя ўрокі самой крытыкі, якая вучыць, як трэба падыходзіць да з'яў літаратуры, што шукаць у іх, чаго дамагацца. Талент і праца неабходны не толькі стваральніку мастацкіх шэдэўраў, але і даследчыку літаратуры. Цяжка сказаць, у якіх працэнтных суадносінах знаходзяцца талент і праца ў творчасці Д. Бугаёва, але відавочна, што яны ў ёй прысутнічаюць у поўнай меры.

Міхась ТЫЧЫНА.

ных строф нагадваюць, хай даруе нам В. Вітка, разлаваная радкі. Варта працягнуць «Грэшніка» і «Праведніка», каб у чытача не было недавер'я да такой высновы: тут раздзялінасць аўтара бярэ верх над усім астатнім. Адрасы ж яго філіял заступаюць таямнічымі, такім чынам сам пазі выглядае зацятым скенцыкам і дасціпным энгіграмістам, гатовым уджаціць лобіага і з лобой прычыны. Абы верш ладзіўся б!

Наўрад ці знайшоў бы я адрозніе аргументы супроць такога абвінавачвання. Больш таго, я заўважыў бы ў дадатак, што не толькі ў гумарыстычных творах зборніка «Вышніі святла» літаратурчына дае адчуць сябе. Есць надакучліва аднастайныя варыянты сентэнцый аб вытворчасці рыфм і ў зусім «сур'ёзнай» лірыцы. «Пісьменніцкія ўдовы», «Пазія», «Ні дзя без радка», «Гатоўнасць» — творы, якія набываюць рытарычнае гучанне, бо прызначаны яны для калег на пяру, для суседзяў на партэру ў ДOME літаратара. Халаднаватым раманствам у іх выцкаецца сапраўднае натхненне, якому В. Вітка абавязаны сваімі лепшымі вершаванымі спаведзямі. Мабыць, гэта бывае тады, калі аўтар празмерна захпляецца сапраўды багатай на колькасць варыянтаў тэмай. А ці варта так доўга затрымлівацца ў ДOME літаратара і на дзедаўскіх сваіх гадах, калі перад паэтычным позіркам зіхаціць і кліча да новых вышніх сапраўднага жыццява ява?

Лепшыя творы і гэтай кніжкі В. Віткі даюць зусім пэўны адказ на гэта: не, не варта! Ён адчувае сапраўднае характэрнае рэчаіснасці і драматызм часу, ён умее гаварыць аб гэтым незвычайнымі словамі. Дык жа хай шчасціць яму на гэтым шляху паэтычнага асэнсавання непаўторнага жыцця!

Барыс БУР'ЯН.

СВАЮ НОВУЮ КНИГУ, дакументальную аповесць «Навальнічная паласа», Мікола Корзун адрасуе дзецям малодшага школьнага ўзросту. Галоўная гераіня твора Оля Дзёміш — персанаж нявядомы. Цяпер Вольга Уладзіміраўна жыве і працуе ў Цюмені, яна бывае ў мясцінах, дзе праіравае вогненнае маленства.

Першыя ўжо старонкі аповесці захпляюць дынамічнасцю падзей, смеласцю ўчынкаў юнай гераіні. М. Корзун не спрабуе, як нажучы, «закруціць» сюжэт. Ён паказвае, як паступова фарміраваўся характар дзяўчынкі-змагаркі, як уваходзіла яна ў жыццё, поўнае трывог і небяспекі, як паглыб-

графіі Олі Дзёміш. Неўзабаве дзяўчынка прыходзіць у партызанскую брыгаду «Чэкіст». Олі падабалася партызанскае жыццё. З першых дзён яна працавала на кухні, прыбірала ў зямлянках. Хоць яе ніхто і не прымушаў, яна сама, як магла, дапамагала старэйшым. І, вядома ж, дзяўчынцы вельмі хацелася ваяваць «па-сапраўднаму», бо хто ў такім узросце не марыць аб подзвігу, не жыве жаданнем здзейсніць нешта гераічнае, незвычайнае.

Што ж, і гэта было ў жыцці Олі. Твор, праўдзівы і ўсхваляваны, пераканаўча паказвае гераічныя справы дзяўчынкі. Вось Оля разам з партызанамі дапамагае вясцоўцам выраставаць

ліла здрадніка і прывяла ў лагер яго каня:

«— Конь слаўны. Я яму ўжо імя дала. Гладыятар.

— Ну, што ж. Гэта імя падыходзіць. Гладыятар... — прагаварыў Керпіч і засмяўся: — Мусіць, гісторыю любіш?

— Пяцёркі былі...».

Як востра адчуваеш тут недарэчнасць і жахлівасць вайны, што пазбавіла Олю і сотні тысяч яе равеснікаў шчаслівага маленства, а многіх — і жыцця. У той жа час бачыш, што для Олі яна была школай мужання і загартоўкі. Не выпадкова, камандзір брыгады Керпіч з задумлівацю гаворыць Олі: «...ты і сама гісторыю робіш».

ПРАЗ НАВАЛЬНІЧНУЮ ПАЛАСУ

лялася ў разуменне, што ў час, калі на роднай зямлі гаспадарыць вораг, нельга знаходзіцца ў баку ад агульных спраў.

Оля марыла пайсці ў партызаны. Але дзе ж знайсці зброю? Нарэшце, магчымасць, як быццам, надарылася. Калі па прымусу аднаго з немцаў, што гаспадарылі ў Оршы на аэрадроме, дзяўчынка мыла падлогу, у яе ўзнік намер упатай схопіць пісталет, які ляжаў на канале. У першы раз гэта не ўдалося, і васьмь праз некалькі дзён Оля ўжо сама папрасілася на работу.

Дзеянне ў творы разгортваецца напружана. Адчуваеш, якая небяспека падсерагала дзяўчынку і разам з тым хочаш, каб яна зрабіла гэты рызыкоўны крок. Пісьменнік хвалаюча перадае важны момант у паводзінах гераіні. «Оля сіганула ў кабінет. Убачыла на канале мундзір. А дзе ж зброя? Зірнула на стол, на крэслы. Падняла мундзір... Вось і набура! Таропка адшпільвала яе, але глядае металічнае кольца выслізвала з мокрых пальцаў...»

Гэты ўчынак па сутнасці і становіцца пачаткам баявой бі-

нароў, якіх адабралі ў іх фашысты («Аперацыя «Рагуля»), з малодшай сястрычкай Лідкай паведаміла ваеннапалонным, што можна ўцячы з лагера («Заданне»), удзельнічае ва ўзрыве на чыгуначнай станцыі эшалона з гаручым («Салют»)...

Аўтар імкнецца апісаць падзеі так, каб чытач паверыў яму і разам з тым адчуў, што барацьба з ворагам была вельмі цяжка, што яна патрабавала не толькі мужнасці, але і гатоўнасці ў любую мінуту загінуць за Радзіму. Не абмінула смерць і сям'ю Дзёміш. Ворагі расстралілі сястрычку Олі, маці.

Вайна ёсць вайна... Быццам мімаходзь гаворыць М. Корзун пра прыгожы, зіхатні Дняпро, на берэзе якога «бялюткі, як цунар, пясок», пра сям'ю баравікоў, на якую натрапіла дзяўчынка ў тэсе. «На шапцы аднаго вялікага баравіка стаялі два маленькія тоўсценкія баравічкі. Оля ўсміхнулася і падумала: «Баравічковы дзеткі ўзлезлі на галаву, каб лепш бачыць, што ў лесе робіцца...». Але гэтыя дзівосы прыроды былі пакуль што не для Олі — не было калі імі любвацца. І, праўда, некалькі дзён, але, тым не менш, зноў жа праўдзіва, гучыць дыялог паміж намандзірам партызанскай брыгады і Оляй, што перад гэтым застрэ-

Быццам пацвярдзілі таму, што дзяўчынка рана стала дарослай, заілючэнай радні аповесці. Аўтар прыгадвае выпадак з даваеннага жыцця, калі Оля, якая паплыла за гарлачыкамі, ледзьве выраставала. Цяпер жа яна ўжо нічога не баіцца, і нават смела можа даплысці да сярэдзіны ракі, нараваць цэлы бунет зваблівых іветак і шчаслівай вярнуцца на берэг.

Праўда, нельга сказаць, што ў аповесці ўсё безданорна. Не зусім задавальняе паспешлівасць аўтара ў апісанні некаторых падзей — мажліва дае аб сабе знаць немалы адрэзан часу, які ён імкнуўся ахапіць. Не атрымалі належнай мастацкай выразнасці і некаторыя персанажы. Хоць галоўная гераіня твора — Оля, тым не менш, хацелася ў падрабязней даведацца і пра многіх з тых, хто быў з ёй поруч, уплываў на фарміраванне характару дзяўчынкі.

...Вобраз жа юнай патрыёткі Олі Дзёміш атрымаўся жыццёвым і праўдзівым. Ды і ўся кніга — цікавая і патрэбная. Яна зноў правядзе юнага чытача праз навальнічную паласу ў жыцці нашай Радзімы, дапаможа паўней адчуць горьч страт і радасць перамогі. Можна быць упэўненым, што многія хлопчыкі і дзяўчынкі пасля гэтага знойдуць для сябе яшчэ адзін ідэал у жыцці.

Святлана ХОРСУН.

ЖЫЦЦЯ РУМЯНЫ ЗАРАНАК

Калі паспрабаваць звесці такія розныя па праблематыцы і стылю аповесці Сяргея Масіаша, як «Сінеазёрка», «Жывое срэбра», «Руль налева, руль направа», пад адну вокладку, то, мусіць, лепшай назвы для кнігі немагчыма і ўявіць. «Румяны заранкам...» — так называў пісьменнік зборнік апавесцей, у якіх расказваецца пра ні з чым непараўнальную, хіба што толькі з вяснавым досвіткам, шчасліваю пару маленства чалавека.

Падзеі ў першай аповесці адбываюцца напружана ў Вялікай Айчыннай вайны ў невялікім станцыйным пасёлку Сінеазёрцы ў Кулундзінскім стэпе, названым так, бо навокал мноства дзівосных блакітных азёр. Праўда, Ваніка Чамезаў і Толька Сінчук, якія неспка вучацца, не заўважаюць гэтай прыгажосці ў прыродзе. У той жа час іх сябры Генка Гай і Генадзь Снегіроў выдатнікі, любяць чытаць кнігі, актыўна ўдзельнічаюць у жыцці школы. Аднойчы Генка Гай, Толька Сінчук і Мішка Рагозін вырашылі ў час летніх канікулаў зрабіць падарожжа на Каўказ. Падобнае жаданне ў іх узнікла пасля таго, як Генка прачытаў «Хаджы Мурата» Л. Талстога. «Вось, напрыклад, ты прыехаў у гасці да чэркаса, і табе яго конь спадабаўся. Толькі скажаш, конь кішы, добры, значыць, а ён табе — р-раз і падарыць яго», — гаворыць Генка сябрам.

У час вандровак дзеці сустракаюць лётчыка-ардэнаносца, удзельніка баёў на Халхін-Голе, які прыехаў судзіць адпачываць. Час, праведзены з дзядзькам Пецем, яго гутаркі, адкрылі вочы падлеткам, прымуслі іх па-новаму глянуць на сваё падарожжа, наогул на ўсё сваё жыццё. «Адвясля» трох падлеткаў нечакана спыніцца: яны даведваюцца ад лётчыка аб пачатку вайны і хутка вяртаюцца дадому.

«Сінеазёрка» — самая лірычная ў кнізе. Лірызм гэты ідзе ад усхвалянасці апавядальніка, які расказвае пра зямную прыгажосць, пра людзей, што па-сапраўднаму любяць прыроду.

Іншая па праблематыцы аповесць «Жывое срэбра», гераіні півнеры атрада імя Віталія Банівіра засушылі летам праводзяць аперацыю па вырастанні мальнёў каштоўнай рыбы. Другая сюжэтная лінія звязана з выкрыццём браньера Магутнава, прычым вырывае яго цаной свайго жыцця яго ж сын Данька.

Сюжэтная лінія — Данька Магутнаў і яго бацька — вострая і напружаная. У сям'і Ма-

гутнавых была дамоўленасць: калі Данька закончыць на выдатна пяты клас, бацька купляе яму веласіпед. І васьмь хлопчык стаў уладальнікам «Арлёнка». Калі даведваемся пра сапраўдную радасць падлетка (хто з дзцяц не марыць аб такім веласіпедзе!), спачатку некалькі не звяртаеш увагі на насцярожваючы падтэст. «Данька... сеў у сядло, люе сятна скрыпнула». Горная ўсмешка заўважаецца ў словах Данькавага сябра Мішкі: «Ясна, за чырвоную рыбку чырвоны веласіпед. Як у казцы...» Паступова Данька пачынае здагадвацца, адкуль у бацькі грошы. Магутнаў-старэйшы не адмаўляе браньёрства. Праўда, імкнецца ўвесці сына ў зман гучнымі фразамі, прыкідаецца добрым бацькам. Дыялог, які адбываецца паміж бацькам і сынам, вырывае сятасць душы бацькі і сведчыць аб неспайной душы сына-півнера, гаворыць аб яго жаданні жыць чэсна, глядзець у вочы сябрам.

Гэты своеасаблівы паядынан закончваецца трагічна. Данька кідаецца да ракі, каб знішчыць бацькавы браньёрскія прылады, але гіне, трапіўшы ў пастку. Лагічны фінал гэтай сямейнай трагедыі завяршае сімвалічная карціна. «І раптам усе спынілася амаль што адразу. З-за нустоў ад ракі ішоў ім насустрач згорблены Магутнаў і як белую птушку нёс на руках зламанае цела Данькі. Круці не выпускілі гэтую здабычу... А за ім у сінім небе нерухама вісеў адзінокі каршун».

Чытаючы аповесць «Руль налева, руль направа», таксама пераканваешся, што пісьменнік даволі добра разумее псіхалогію падлетка. У Жэнькі Квочкіна памерла маці, бацька ажніўся. Пакольні махаха здзенуецца з хлопчыка, ён жыве ў бабулі, прадастаўлены па сутнасці самому сабе. Аднойчы, убачыўшы грузавік, з якога толькі што выйшаў шафёр, Жэнька вырашыў праехаць... і апынуўся ў міліцыі. З дапамогай супрацоўнікаў міліцыі хлопчык трапляе ў школу-інтэрнат, дзе ён знаходзіць сапраўдных таварышаў і чуючы вывацацеляў.

Аўтар цікавіць унутраная сутнасць чалавечых характараў, ён па-мастакі паказвае, як іншы раз некаторым з нас, дарослым, не хапае часу і цяжкасці «павала-водзіцца» з цяжкай падлеткам, дапамагчы яму паверыць у свае сілы, ацаніць аб'ектыўна свае ўчынкі. Асабліва прываблівае вобраз дырэктара школы-інтэрната Лідзіі Мікалаеўны.

Шнада, праўда, што С. Масіаш калі-нікала пераходзіць да рыторыкі, да схематызму ў абмалёўцы персанажоў. І асабліва дзіўна ў кнізе для дзцяц чытаць, як з асалоды кураць дарослыя: «Іван Ігнатавіч зацягнуў папяроскай, пусціў дымок»...

Іван РАЗАНАУ.

С. Масіаш. Румяны заранкам... Аповесці. На рускай мове. Для сярэдняй і старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

КНИГАПИС

Б. САЧАНКА. Чужое небо. Аўтарызаваны пераклад з беларускай А. Часнаковай. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

Раман вядомага беларускага пісьменніка Барыса Сачанкі «Чужое небо» — яркі твор у беларускай вайнавай прозе. Аўтар, які звычайна, звяртаецца ў ім да ўласнай памяці, да таго, што зведаў і перажыў, калі разам з бацькамі ў час вайны быў вывезены фашыстамі ў Германію. Лёс сям'і Гарапашаў, пра якую расказвае ён, гэта лёс тых прадстаўнікоў беларускага народа, хто далёка ад роднай зямлі захаваў вернасць бацькоўскаму краю, застаўся высякародным і душэўна чыстым.

Новае выданне рамана — найлепшае сведчанне, што твор папулярнае сярод чытача.

В. САЕНКА.

Н. БАНЗРАГЧ. Шлях. Раман. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Аўтар рамана — мангольскі пісьменнік Намсарай Банзрагч — нарадзіўся ў 1928 годзе, напісаў некалькі апавесцей, дзсяткі апавяданняў, два сцэнарыі. А тая ж яго творы, як «Простыя дзючаты», «Залатая восень», «Стэпавая вясна», прынеслі яму на радзіме сапраўднае прызнанне.

Раман «Шлях» аўтар прысвяціў 50-годдзю Вялікага Кастрычніка. Жыццёвы шлях галоўнага герая — Дугара, першага шафёра-мангола, гэта шлях самой Манголіі, яе народа, які здзейсніў народную рэвалюцыю, мунжа і гераічна абараняў яе ад унутраных і знешніх ворагаў, а цяпер смела глядзіць у будучыню.

Пераклад М. Парахневіча.

І. ФЕДАРАУ.

С. ГРАХОУСКИ. Лісная казка. На ўкраінскай мове. Кіеў, «Веселка», 1979.

Дзецям малодшага школьнага ўзросту адрасуецца гэтая цудоўная казка аднаго са старэйшых нашых паэтаў Сяргея Грахоўскага. Дзцінна, хораша расказвае ён маленькім пра лясных жыхароў, пра іх нечаканыя, незвычайныя прыгоды, ўчынкі. Далучанасць да непаўторнага свету прыроды, да ўсяго таго, што вечна на зямлі ў сваёй дзіўнай красе дапаможа дзецям пашырыць круггляд, палюбіць родны край.

Паэт Алексан Навіцкі, які пераклаў «Лясную казку» на ўкраінскую мову, здолеў захаваць асаблівае стылю С. Грахоўскага, перадаць адметнасць яго паэтычнага пісьма, багатую вобразнасць і эмацыянальнасць твора.

А. СКАЛЬСКИ.

Анатоль ШАЎНЯ

Сувенір з Мурана

Сярод сувеніраў хаваю старанна
Дзіва маленькае з гуты Мурана.

Рукою кранеш—яшчэ цёплае шкло:
Рук чарадзейных жыве ў ім цяпло.

Успомню Венецыю, сонечны ранак
І—старажытную гуту Мурана...

Майстра сівы, нібы казачны джын,
Зырккі агонь заклінае адзін,

Клешчы, нажніцы і трубка ў руках—
І ажывае крышталі на вачах.

Тлумачу, хто мы: «Беларусь,
партыджано...»
— О,—усміхаецца майстра з Мурана.—

Уладнай рукою ашчаперыўшы клешчы,
Ён кроплю гарачую выхапіў з пачы,
Праз хвілю, астыўшы, ажыў на сталі
Бусел цыбаты ў праменлівым шкле,
Быццам з Палесся, з дзюбай чырвонай.
А майстра ўсміхаецца ўсмешкай
натхнёнай.

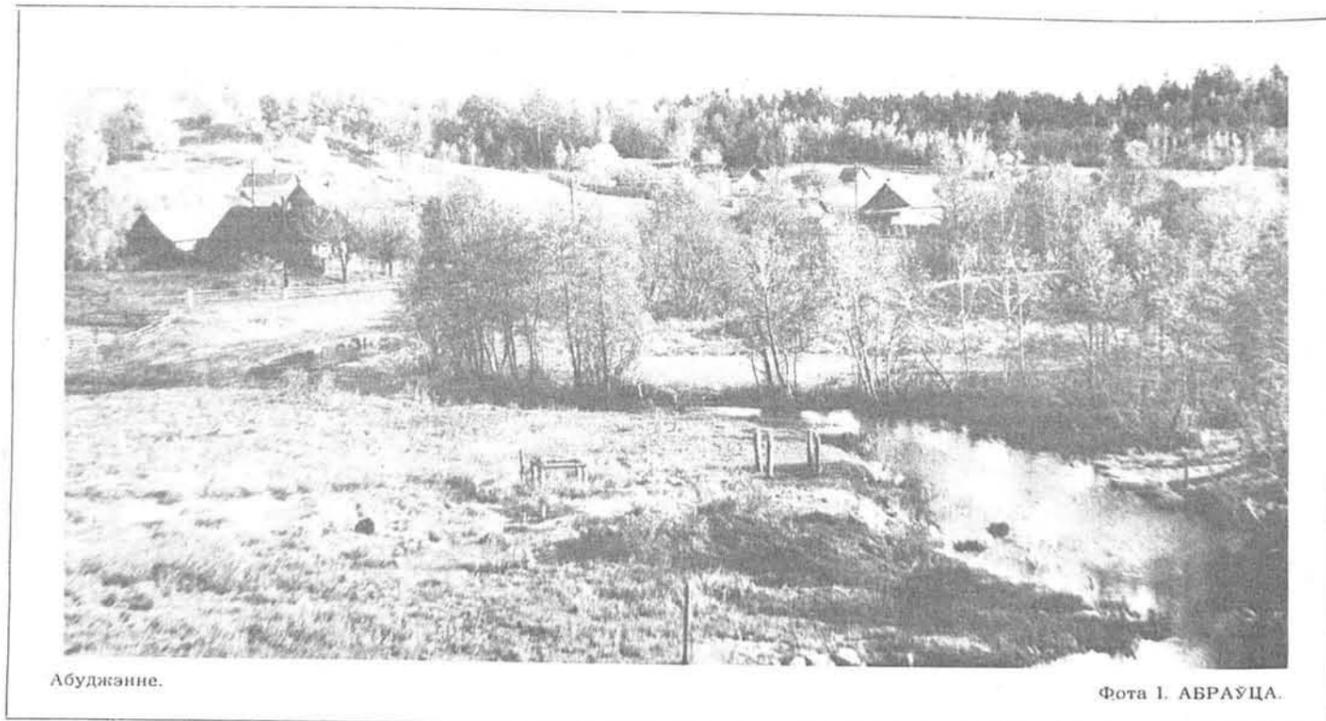
— Прэго*, на ўспамін сувенір.
Фашызм не пройдзе. Няхай жыве мір!—
І працягнуў падарунак рабочы
(Быў да гаворкі відаць, неахвочы).
...І ў хаце, і ў сэрцы, як сонечны ранак,
З часін тых мне свеціць
Памяць Мурана.

* prego (ит.) — калі ласка.

Апошні час усё цяжэй
Збірацца ў доўгі шлях,
Апошні час усё даўжэй
Дарогі у палях.

А як нядаўна цвіў чабор,
Як бор вакол шумеў!
Баравікі як на падбор
Я пагукаць умеў.

І мяккаю была трава,
Дзе позні чмель гудзе.

Абуджэнне.

Фота І. АБРАЎЦА.

Ад дурнап'яну галава
Кружылася ў хадзе.

А пройдзе лівень—на траве
Раса ў сто карат,
Ты лесу—свойскі чалавек,
І птушкам друг і брат.

І пахлі квеценню зямлі
Кастрышчы ля ракі,
І зоркі, быццам матылі,
Краналіся шчакі.

У гарэлым лесе

В. КАРАМАЗОВУ.

Гарэлы лес. Ён і шуміць не так...
У марсіянскай сцішанай самоце—
Нібы бярэзнік чэзне на балоце,
І стогнам адгукаецца прасцяг.

Бярэм грыбы ў апаленым бары,—
Там-сям стаяць зялёныя хваіны.
Ды ўжо апенькі лезуць з-пад кары,
Пачуўшы тлен жывой яшчэ драўніны.

Бярэм грыбы. А тут ад барацьбы
Жыцця з пажарам вусцішны адбітак.
Бярэм грыбы—з пажарышча нібы.
І сорамна за свой грыбны набытак.

Дома

Захварэла гаспадыня—
Сад здзічэў.
Гіне позняя вяргіня
Паміж дрэў.

Бадыллём маліна буйным
Зарасла.
Ходзіць вецер, ходзіць чуйны
Ля сяла.

Асцярожна стукне ў шыбіну
Акна:
Нешта доўга гаспадыня
Не відна.

Яблык спелы ціха скіне
У траву.
Сэрца стыне: як адзін тут
Зажыву?

А што ж было? Якія ўспомню дні?—
Пытаю зноў і сэрца, і сумленне.
Памкненні, летуценні і сумненні,—
Нічога больш не ўспомніцца ані.

Здзяйсненні? Гэтак мала іх было!
І сэрца наталіцца не паспела,
Як хмара, што праліцца не паспела
На роднае, засмяглае сяло.

Гаючы лівень далей панясло,
Чужыя арашаць палі і гоні,
І не дазнацца, на якім загоне
Якое зерне потым прарасло.

Юнацтва хмарай важкай адплыло,
А рунь густую ўскаласіць магло!

Васіль СТРУМЕНЬ

Хлеб

Маеш хлеб—у вяночку ўся хата,
Маеш хлеб—вяселіцца дзіця.
З хлебам замуж выходзяць дзяўчаты,
Хлеб — аснова людскога жыцця.

Колькі горкіх дзянькоў перажыта
У суровых бясхлебных гадах...
Хай квітнее і спеліцца жыта
І пшаніца на плодных палях.

Я люблю, калі хлеб каласіцца,
На вялікіх абшарах шуміць.
Хлеббароб мае чым ганарыцца,
Шчодро край будзе хлебам карміць.

Хай жа плённа буяюць абшары,
Хай шчаслівыя песні гучаць.
Хлебам кормяцца песні і мары,
Хлеб—жыццё, трэба кожнаму знаць.

Паэту-пабраціму

Максіму ТАНКУ

Сваё юнацтва ўспамінаю,
Калі ў няволі люд гібеў
Майго наднёманскага краю,
Як прагучаў твой першы спеў.

Гады мінулыя, ліхія,
Прыгнэту жудаснага час,
Бывае часта, як жывыя,
Здалёку даляцяць да нас.

Яшчэ тады, у тыя годы
Народ бяздольны наш жадаў—
Дабіцца шчасця і свабоды,
Ён зброю праўды падымаў.

Вязозы ля шляху.

Фота В. БЫСАВА.

Алесь МАСАРЭНКА

АБРАЗКІ

«ТАЛІСМАН»

Дзесяцігадовы Дзіма ў палаце адзін.
Вечар.

Медсястра зайшла да яго, дае градуснік, цікавіцца:

— Як табе тут, Дзіма, аднаму, не сумна?
— Не сумна...—хлопчык бярэ градуснік, хуценька
соеае сабе пад паху.—Цёця Ната, пабудзьце са мной
трошкі—я вам нештачка пакажу.

Пажылая медсястра пасунула табурэт бліжэй да
ложка, села.

— Нахіліцеся,—просіць Дзіма.

— Такое важнае нештачка?—медсястра ласкава
ўсміхаецца, схілілася над хлопчыкам—гладзіць яго
кучаравістую галоўку.

— Мае тата і мама геологі...

— Я ведаю гэта, Дзіма.

— Яны прывезлі мне самародак... У тайзе знайшлі,
—Дзіма прыкметна ажывіўся, слабы галасок яго па-
званчэў.—Жоўценькі, гладзенькі ўвесь—на пераспе-
лы жолуд падобны,—і тут жа запусціў руку пад па-
душку, дастаў маленькі інкруставаны саломкай куфэ-
рак, адкрыў вечка. — Во ён які!.. — разгарнуў па-
перку. Сапраўды, самародак быў падобны на сярэд-
ніх памераў жалудок, такі ж прадаўгаваты і аваль-
ны.—Гэта мой талісман...—твар Дзімы нечага раптам
нахмурыўся, пагляд засмуціўся.—Але тата і мама
казалі, каб я нікому яго не паказваў...

— А навошта ж ты мне адкрыўся?—у голасе мед-
сястры спагада, здзіўленасць.

— Дык я толькі вам, цёця Ната... Вы для мяне да-
ражэй за ўсіх на свеце. Вы добрая.
...Уночы Дзіма памёр. Ён амаль два гады пакут-
ваў ад страшнай хваробы.

САБАКАРКА

Гастраном. Чарга ў мясны аддзел.
— Ой, мне дык, мусіць, ужо і не хоціць пячонкі...—
клапоціцца адна з жанчын.—Вы многа будзеце
браць?—пытае яна ў сваёй пячонкай суседкі.

— Грамаў дзве... Для сабакі,—удакладніла су-
седка і нечага ганарліва закапыліла нос.
Колькі хвілін торг ідзе моўчкі, адно чуваць шарха-
ценне абгорткавай паперы. Пячонкі яшчэ вынеслі са
склада, і ніхто ўжо ў чарзе не хваляваўся, што каму-
небудзь не хоціць.

Да прылаўка тым часам падступаецца гэтая самая
жанчына, што мае сабакку. На вагі плёхаецца крыло
пячонкі, краі якой злёгка пачарнелі ад запечанай
крыві і трохі ўжо ўсохлі. Сабакарка знаёма закапы-
ліла нос і патрабавальна сказала:

І твае словы баявыя
Змагацца клікалі людзей,
Каб скінуць пугу векавыя
Каб вольна уздыхнуць хутчэй.

Яны і сёння ў наступленні,
Агонь распальваюць ў грудзях,
Даюць для подзвігаў натхненне
І славяць велічны наш шлях.

Хай твае песні не змаўкаюць,
Заўсёды клічуць у паход,
Красою праўды вечно ззяюць
І праслаўляюць наш народ.

Мікола ЯНЧАНКА

У час паводкі прыгадаў
Далёкае, маленскае:
«Ідзе смаленская вада!
Ідзе вада смаленская!»

За ёю край мой дарагі
Абмывецца, абновіцца,
Гаі, палеткі і лугі
Вяночкамі становяцца.

Яе не высушыць вятрам
І ворагам не выпіці,
Бо з ёй у рэчышчы Дняпра
Вада Друці і Прыпяці.

У час паводкі прыгадаў
Далёкае, маленскае:
«Ідзе смаленская вада!
Ідзе вада смаленская!»

Мне свеціць праз усе часы
Выслоўе ясназорае,
У ім, бы ў кропельцы расы,
Зямлі маёй гісторыя.

Нядзелі

Даваенныя нядзелі,
Не кранутыя журбой,
Поўны светлае надзеі,
Поўны музыкі жывой.
Дні праменна-залатыя
І такія ж вечары,
Калі ў хату маладыя
Прыйдучы бацькавы сябры.
Бацька скрыпачку прыцісне
І зайграе, а з бакоў
Звонка трэнкае Цярпінскі
І басуе Сільванькоў.
Шпараць полькі, вальсы шпараць,
Зацвітае ў сэрцы луг,
А як барыню прыўдараць,
Мы выходзілі на круг.
Толькі пяткамі мігцелі,
Ног не чулі пад сабой...
Даваенныя нядзелі,
Не кранутыя журбой.

І нядзеля, як нядзеля,
А чагосьці нестася.
Нехаця, прыліку дзеля,
Бацька скрыпку дастася.
Ці смычок занадта ліпкі,
Ці рука ужо дрыжыць,
Скрыпка плача, плача скрыпка
Перапёлкай на мяжы.
Чуе сэрца, чуе вуха,

Кліча сумная струна
Балалайку-гамануху
І баяна-баяна.
Дзесь пад Пінскам ці пад Мінскам
Ад асколкаў ці штыкоў
Галаву паклаў Цярпінскі
І настаўнік Сільванькоў.
Чорным-чорная падзея
У рост вялізны паўстася...
І нядзеля, як нядзеля,
А чагосьці нестася.

Пра каханне

Не, каханне не знікла, як ранішні дым,
Калі ваша застолле не стала пустым.

Калі ў вашым застоллі, як ружы,
Вашы дочки, нявесткі, зяці і сыны.

Не, каханне з вясновай вадой не сплыло,
Калі ўнукі шчабечуць за вашым сталом,

Калі молада звонкія песні пляюць—
У іх вясне вы вясну пазнаеце сваю.

Не, каханне не пала расой на пясок,
Калі праўнукі свой падаюць галасок.

Вам сягоння прыемна, напэўна, у іх
Жыгуноў і свавольнікаў бачыць сваіх.

Не, не рвецца каханне трывалая ніць,
Калі ў хаце калыска заўсёды вісіць.

Хай сягоння унукі і праўнукі ў ёй,
Хай вам скроні пакрыла густой
сівізной.

Усё ж каханне не знікла, як ранішні
дым,
Вечна жыць вам, заўсёды вам быць
маладым!

Яўген КРУПЕНЬКА

Шуміць апошні грыбасей, як восы,
І неўпрыкметку я заўважыў восень
Не толькі ў прыродзе, а ў сабе.
І стала неяк на душы трывожна,
Што восень так ступае асцярожна
І неўзабаве першы ліст сарве.
Трывожна на душы і неяк светла.
Прасторы болей на зыходзе лета,
Зусім інакшы бачу далягляд:
Без бліскавіц, раскатаў гулкіх грому,
Як урачыстасць, адчуваю стому,
А верыць не хачу ў лістапад.
Я ведаю, што лістапад наступіць
І нехта на лісты мае наступіць,
Калі яны пад ногі упадуць.
Я адганяю ад сябе трывогу,
Зару цалую ў губы на дарогу—
Не халадзею ў жылах маіх кроў.
Адчырванела, як каліна, лета.
А песня пра цябе яшчэ не спета,
Харошая і чыстая любоў.
Любуюся я роднаю зямлёю,
Пакуль жывеш ты, я жыву табою
І ты мне адкрываеш новы свет.
Шуміць апошні грыбасей, як восы,
І я ў сябе заўважыў неяк восень,
Ды не згубіў я маладосці след.

Пакуль жыву на гэтым свеце я,
Мае ніяк не скончацца шуканні.

Праз цемень ночы я прыйшоў у ранне,
Сустрэў пачатак сонечнага дня.

І праўда веку—неба чысціня.
Зямля — ў расе. Вяселак яркіх ззянне:
Жыву на свеце—ты жывеш, каханне,
Жывое трапяткое птушаня.

Даў волю—узлятай у паднябессе,
Не бойся перуноў і бліскавіц,—
Хай толькі чыстай будзе твая песня,
Нібы вада зямных лясных крыніц.

Маленства!
Якое цяпер ты далёкае!
Рэха па лесе гукае-галёкае,
вёдрамі звоніць лета грыбное,
раніца пахне густым сырадоём,
весела шпак на бярозцы пасвіствае,
бусел клякоца.

Маленства!
Ты—блізкае!
Цябе перарос я, спаткаўся са сталасцю,
а ты ўсё такое—ніколі не старышся.

Як шчасце вялікае ўзважыць, якою мераю змерыць?
А потым, што людзі скажуць, павераць ці не павераць?
Прачнуўшыся раніцою, яшчэ не верыш сабе—
Вялікае шчасце тое, што ліўнем у вокны б'е.
Шчасце з другам сапраўдным спрацацца і шчыра дружыць
Прыйсці да яго няпрошана, яму—дзверы насцеж адкрыць.
Або закахацца ў дзяўчыну, жыць, адчуваць маладосць.
Шчасце—любіць краіну, дзе гаспадар ты, не гасць.
І адчуваць заўсёды: на свеце жывеш нездарма,
Не гаварыць нікому, што шчасця ў цябе няма.
Раніца. Поўдзень. Вечар. Спякота ці хмуры дзень—
Не думай толькі пра вечнасць,
Вер толькі ў чалавечнасць,
Людскую сардэчнасць людзей.

На захадзе позна зара дагарае:
тут рана
на ясныя зоры займае.

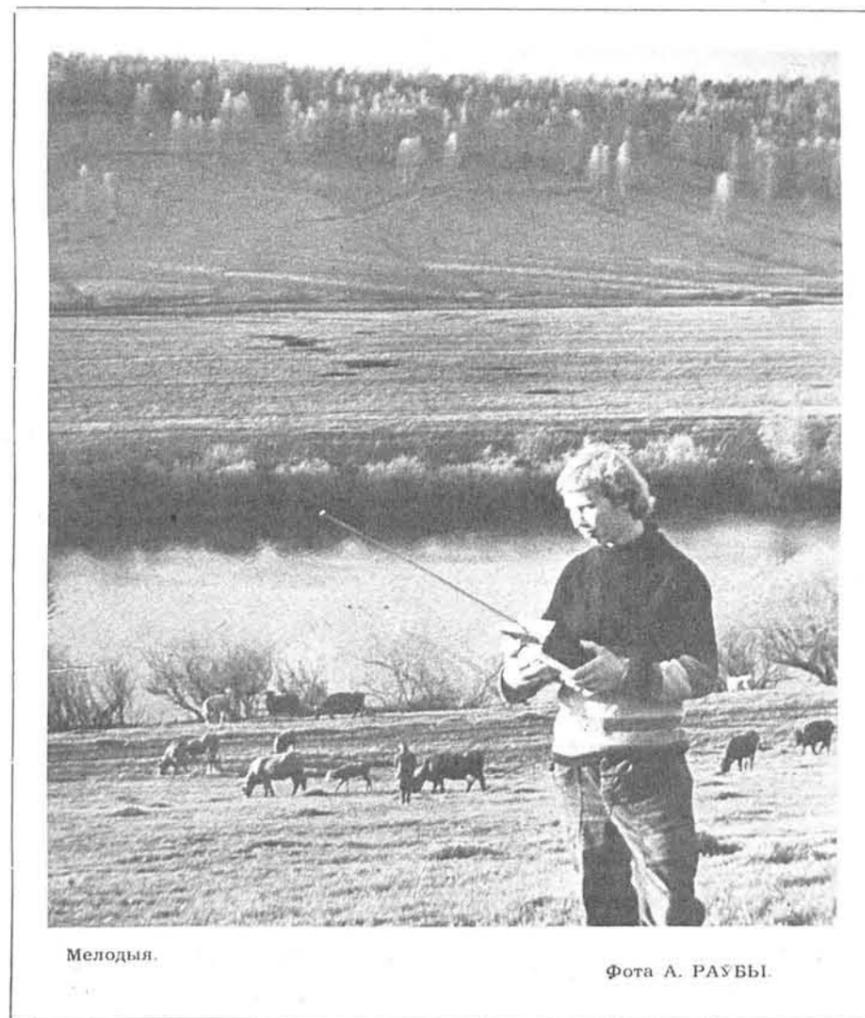
Сцяжынка

Ад роднага бацькоўскага парогу
у росны луг і спелья бары,
дзе ўсе ручныя птушкі і звяры,—
выводзіць нас сцяжынка на дарогу.

Прэч адганяю ад сябе трывогу
і, раніцу сустрэўшы на Дняпры,
я прыгадаў вас, добрыя сябры,
хто ў час цяжкі прыйшоў на дапамогу.

Што лёсам наканавана ў жыцці,
павінен самастойна я прайсці,
куды ні глянь—сцяжынак розных
многа.

І кожная не згубіцца нідзе,
і кожная кудысьці прывядзе,
і кожная жадае быць дарогай.

Мелодыя.

Фота А. РАЎБЫ.

АКСЕЛЕРАТ У ДЖЫНСАХ

Смужлівы летні дзень. Горад. Тралейбус імчыць па праспекце. На адным з пярэдніх сядзенняў напаяражліва сядзіць дзяцюк. Самотна-бяздумны твар яго ў прышчах, валасы доўгія, ільняцца. Раптам ён нечага ажывіўся, працягнуў руку да акна, дзе ў прамежку гумавай пракладкі стаіўся конік.

— У-у!..—эмацыянальна выгукнуў дзяцюк і ўзяў коніка двума пальцамі за бакі, пасадыў побач.—А білецік у цябе ёсць, божае стварэнне?.. Няма? Мала-ток, старына, правільна! Білетаў мы не купляем, бо мала зашыбаем. Гы-гы-гы...—зарагатаў.

Конік скочыў з сядзення, дзяцюк рашуча хітнуўся за ім, на ляту злавіў і пасадыў свавольца на ранейшае месца, побач з сабою, прыгразіў:

— Сядзі ціха, ханурык, не рыпайся.

І праўда, конік нейкі час сядзеў ціха. Пасля ўлучыў момант і так порстка скочыў у бок дзвярэй, што апынуўся ажно на апошняй прыступцы. Дзяцюк наспешна ўстаў з сядзення, прыгорбіўся і, сунуўшы ру-

кі ў нашыўныя кішэні джынсаў з закасанымі калашынамі, камлюкавата, бокам пасунуўся да дзвярэй. Конік заставаўся на прыступцы, і дзяцюк прыцэльна топнуў па ім масіўным, на тоўстай платформе туплем...

Ну як можна паверыць у тое, што гэты цывілізаваны боўдзіла—свядомая істота, чалавек?

ФРАЗА

Жыццё — гэта зманліва-яркая, знешне кідкая і на дзіва прыгожая кветка, плод якой, аднак, рэдка калі бывае прыемны на смак і ў той жа час умерна сакавіты,—наадварот, ён, як правіла, ці невыносна кіслы, ці да прыкрасці саладжавы, горкі, а то і зусім атрутны...

Пэўна, па-сапраўднаму шчаслівы бывае толькі той, хто, не чакаючы пладоў, шчыра цешыцца кветкай у час яе цвіцення. Ён—бескарыслівы летуценнік, і ў гэтым яго шчасце.

— Вы мне лепшую дайце, гэту не трэба!
— Лепшую?—заружавелася ў шчаках прадаўшчыца.—Не вялікі барон ваш сабачка—з'есць і гэту... Не падавіцца.

— Хамка!—сварліва гаркнула сабакарка, павярнулася і як не бегма пусцілася на выхад.

— І даўно б так—бязмы, —зларадна кінула ёй услед худзенькая, у акуларах, пажылая жанчына, што замыкала чаргу.—Ох, ужо гэтыя іх сабачкі: гульма гуляюць, а мяска дай... Дармаеды! У зяця майго, ведаеце, такі прысмачнічак быў, што ёў толькі пяцірублёвую каўбасу... Вырас—як лось. І не дзіва: яго і на прагулку, і на трэніроўку, і да ветурача—ўся ўвага яму. А родны дзіцёнак жыве сам па сабе, адбіўся ад рук—кіёск абакраў, маркі яму нейкія там спадабаліся... Прыехала міліцыя па сына—во тады і бацька пралупіў вочы, апомніўся... Збыў сабаку—сынам заняўся.

КАМЕДЫЯ на афішы бранцаў прадстаўлена вельмі шчодро. Мабыць, у тэатра ёсць свае паставы фарміраваць рэпертуар такім чынам. Праўда, у такіх выпадках узнікае аспярога: ці не ідзе тэатр шляхам найменшага супраціўлення? Наколькі б ні была вялікая патрэба ў спектаклях камедыйных і як бы трупы ні старалася, смехам выкрываючы заганы, рабіць гэта сур'езна, без ськідак на жанр, усё-такі, ці не замала гэтага? Тым больш, што і драматургічны матэрыял у рэпертуары часцей яўна пераўзнаены.

Трэба аддаць справядлівасць умельству акцёраў жыць у атмасферы камедыі, музычнасці, пластычнасці — увогуле іх прафесійнай мабільізаванасці. З самага пачатку, напрыклад, спектакля на камедыі А. Дзялендзіка «Аперацыя «Мінажэнец» нас імкнуліся ўцягнуць у атмасферу жарту і пародыі. Акцёры (асабліва — актрысы) арганічна танцавалі, задорна ўсміхаліся, былі гарэзлівыя, зачароўвалі і сярод усёй гэтай вяселіцы (праўда, бадай, запалта шумнай) разгортвалася нежартоўная інтрыга, ад якой у пару быць і сардэчнаму прыступу, і ўсякай іншай бяда. Пра п'есу А. Дзялендзіка, пра гэтыя «гульні дарослых або камедыю... з музыкаю, танцамі, сардэчным прыступам», пісалася ўжо ў сувязі з пастаноўкаю твора беларускага драматурга на нашай сцэне... Рэжысёр спектакля ў Бранску В. Голуб і акцёры пастараліся рэалізаваць закладзены тут маральны канфлікт. Тэатр услед за аўтарам жыва абмалёўвае надзвычайную сітуацыю, вострую несумяшчальнасць аджылых паняццяў з днём сённяшнім. Чароўная дырэктар НДІ Аховы нервовай сістэмы Туманова (В. Сарокіна) і яе верны падручны Рубайла (Г. Паснікаў), якія ўмела акліматызаваліся ў «эпосе НТР», душою і целам належаць учарашняму дню, разлічваюць упарадкаваць свае справы апрабаванымі метадамі: паклёп, правакацыя, плётка.

Рубайла літаральна ажывае, атрымаўшы «адказнае заданне». Г. Паснікаў пераканаў нас, што Рубайла па-свойму бескарэслівы; для яго найвышэйшая асалода — прыкнінуць да «кампаніі» і «ўрэзаць першым!» Застаялы без «сапраўднай справы», Рубайла зноў адчуў сябе неабходным: хто ж леей за яго здолее правесці «следства», выветліць, намякніць, арганізаваць апанімку. Мы ўвачавідкі пераканаліся, што ў яго «рукі чэшуцца» па знаёмай справе: выклікаючы супрацоўніцу дзеля сакрэтнай

гаворкі, ён падрыхтоўвае кабінет — крэсла пасярод кабінета, папера для пратакола, святло ў твар... Ён адчувае асалоду, усведамляючы сябе кампетэнтным, стаўшы на чале «барацьбы»...

Тэатр, высемайваючы Рубайлу, не лічыць яго толькі смешным, бо такая некантраляемая ініцыятыва заўсёды здольная прынесці нямаля бяды.

Іншыя персанажы спектакля не так выразныя (хаця ў спектаклі адмыслова выканана ро-

маўся ён увесь на ўзроўні «Святочнага сна», не выглядаў бы такім абцяжараным.

Спачатку сцэна пакрыта палатном. Узлятае палатно — і перад намі «жывыя карціны»: купцы і купчыкі, паненкі і чыноўнікі, дворнікі і служанкі. Грымне аркестр — і пад яго нястройную музыку прайдуць усё яны, быццам заводныя лялькі ў механічных скоках. На ўсё гэта насмешліва і пільна глядзяць двое — на нашых вачах яны будуць рабіць перастаноўкі на сцэне, а, пераапра-

ленькіх, з «бедных людзей», так сказаць, з «Шынялля». Але ён зусім не Акакій Акакіевіч, тым больш — не Макар Дзевушкін. Можна быць, бліжэй ён да Хлестакова — тым, што, будучы «без цара ў галаве», прагне асалоды і дабрабыту. Аднак у яго больш прэтэнзій і ёсць ясная для яго мэта, якой няма ў Хлестакова: ён, калі так можна сказаць, жыве з перспектываю, хаця падстаў для таго ў яго не болей, чым у Хлестакова. Лічыць Мішачка ўмее — чужыя грошы. Лічыць заўзята,

насьць у сваіх правах такая шчырая і такая безнадзейна далёкая ад рэчаіснасці, што можна толькі ўсміхнуцца. Аднак, церпячы няўдачы, Мішачка не траціць «куражу». Прэтэнзіі яго растуць — і ўрэшце мы бачым, як ён упарта караеца ў абдымкі манументальнай Беласлававай, а пасля — разваліўшыся — стане тлумачыць «цераз губу» матухне: маўляў, іншыя, узнісшыся, з моці і гаварыць не захацелі б, а ён вольны гонару супраць яе не мае... І, падышоўшы да рампы, глянэ шырора, жорстка, самазадаволена. Працэс яго выхавання, адукацыі завяршыўся — пачынаецца ўдасканальванне і пліфоўка. Немудрагелістая мяшчанская пакасава кветачка — бальзамін — рыхтуецца расквітнець пышна, ну, быццам высакародная архідзя!.. Таленавітае і глыбокае вытлумачэнне вобраза.

Ансамбль акцёраў яўна адчувае асалоду ад цудоўнай драматургіі, ад яркай сакавітай пастаноўкі. І маляўнічая сваха Красавіна (В. Сарокіна), і Паўла Пятроўна Бальзамінава (М. Гаўрылава), і Устрашымаў (В. Запарожчанка), і ўдывачка Антрыгіна (Э. Багаева), і Капачка (Н. Аляксеева), і Матрона (Я. Аляксандрава) — адчуваюць стыхію Астроўскага, умела і з густам спалучаюць яе з няпростай формай спектакля. Беласлава выканана І. Хацяноўскай з поўнай сілаю выкрыцця — мажннай фігура звар'яцелай ад суму купчыкі літаральна жахае, і лёс Мішачкі побач з гэтай каменнаю бабай зусім не ўяўляецца нам такім ужо бязвольным, асабліва пасля таго, як мы пачулі не нечалавечы смех. Гіпербалізаваная фігура Беласлававай усё ж часам выглядае досыць натуралістычнай; мабыць, рэжысёру варты было б усё знойдзенае выверыць з пункту гледжання густу.

І тут даводзіцца вярнуцца да таго, пра што мы казалі на пачатку: у спектаклі самым удалым і дакладным застаўся першы акт. У наступных — пры ўдачы галоўнага вобраза, пры мностве акцёрскіх і рэжысёрскіх знаходак — спектакль траціць характэрна, зладжанасць, грубе. Мы адчуваем зацягнутасць. Адчуваем усё гэта з жалем, бо глыбокая і дасцінная задума вымагае паслядоўнасці і патрабавальнасці ў выяўленні. Высновы — пасля прагляду камедыйных спектакляў нашых жывіцельскіх гасцей з Бранска могуць быць плённымі для многіх тэатраў. Яны паказваюць яшчэ раз, што поспех тут магчымы толькі ў паслядоўнай вярнасці абранаму выканаўцам і рэжысурай жанру мастацкага твора.

Лілія БРАНДАБОУСКАЯ.

У ЖАНРЫ КАМЕДЫІ

На спектаклях Бранскага абласнога драматычнага тэатра

ля Тумановай артысткаю В. Сарокінай, з мяккім гумарам прадставілі нам Льва Іванавіча Бабачкіна В. Грозеў і Наталлю Сяргееўну Іванскую — Н. Аляксеева, вельмі нечакана ў востра гратэскавай форме сыграла Майерынаву добра вядомая нам І. Хацяноўскай). Наўрад ці ўвоўдзе ў прымайкі палова ці нават чвэрць тэксту камедыі, бо цяжка лічыць афарызмамі заклінанні тыпу: «Госпады, не загубі атэіста!» або «Чытайце Мантэня, там усё сказана!» Часам гумар камедыі робіцца грубым, што на сцэне толькі падкрэсліваецца. Спектакль бранцаў адлюстроўвае моцныя і слабыя якасці драматургіі. А наогул не вельмі дакладна выбрана форма для «камедыі-карнавала». Шумнае і стракатае прадстаўленне часам заглушае з'едлівы голас самаіроніі, уласцівы некаторым персанажам, тады і ўзнікае адчуванне перабору, штучнага націску, — з прыкрасцю адзначаеш, што выканаўцам здраджвае густ.

Пасля спектакля «Сцэны з маскоўскага жыцця» паводле трылогіі А. М. Астроўскага падалося: воль бы ўвесь спектакль захаваў суразмернасць першага акта! Тэатр выканаў даўняе пажаданне сучаснікаў Астроўскага — сыграў за адзін вечар усё тры п'есы пра Бальзамінава: «Святочны сон — да абеду», «Свае сабакі грызуцца, чужая не прыставай», «Па што пойдзеш, тое і знойдзеш». Спектакль, нягледзячы на купюры ў п'есах, атрымаўся вялікі, і, калі б утры-

нуўшыся, сыграюць эпізодычныя ролі; яны ж непрыкметна ўвядуць нас у «курс спраў». А далёка ўверсе — кавалачак вачэрняга неба з водсветам электрычных ліхтароў і светлафорам — знак нашага сённяшняга «пагляду на рэчы», нашай сённяшняй прысутнасці. Суправяджаць дзеянне будзе аркестр пажарнікаў — чацвёрта і капельмайстар. Яны будуць разгубляць па сцэне, прымаць удзел у справах, а між дзеямі сыграюць «антракт», вельмі смешную сцэнку.

І вядучы, і аркестр, і россып дасціпных знаходак — уяўная нявеста-мільнерша пад вуаллю, залепленай асігнацыямі, а побач на блюдах нешта круглае пад назваю «мільён», мажннай купчыка Беласлава (І. Хацяноўскай), што адпачывае сярод пухавікоў... на белым раілі, скачкі — палёт — узнясенне Мішачкі Бальзамінава ў прадчуванні багацця, танец у фінале, — усё і ўсё скачуць, «быццам заведзеныя». Гэтыя знаходкі трывала звязаны з задумою спектакля, ідуць ад яго сутнасці, ад «буйнога камізму» трылогіі А. М. Астроўскага. Тэатр імкнецца перадаць нам сваё захапленне п'есай, якую Дастаеўскі назваў «непараўнальным Бальзамінавым», перадаць сваё непрыняцце пошласці, сябелюбства, перадаць поўную гаму пачуццяў і роздум пра лёс «маленькага чалавека» ў Расіі.

У трантоўцы тэатра і ў выкананні В. Прохарава Бальзамінаў па паходжанні — з «ма-

прымяраючы на сябе ўсе доброты — ажно да генеральскага мундзіра, перакананы, што «густу вельмі шмат» у яго, — значыцца, ён варты, ён нават абавязаны атрымаць грошы ад якой-небудзь з багатых нявест. Ад нявесты да нявесты Бальзамінаў робіцца ўсё больш апантаным, і В. Прохараў іграе Бальзамінава заўзята, з натхненнем, я сказаў б — самааддана, не шнадуючы сябе і... свайго героя. У апантанасці «ідэяй» Бальзамінава падтрымлівае ўсялякі і натхняе матухна (М. Гаўрылава дакладна ўвасабляе «генетычнае» паходжанне бальзамінаўскай настойлівасці — вострая, разумная Паўла Пятроўна жывіць свайй энергіяй Мішачку).

Першы яго «раман» з Капачкай (Н. Аляксеева) яшчэ афарбаваны якімсьці пачуццём; трапятанне яго — не толькі трапятанне перад перспектываю, што адкрываецца ў марак, але і хваляванне маладосці, жар крыві. Але чым далей, тым цішэй б'еца сэрца і тым гучней прэтэнзіі чыноўніка першага класа. Першае выгнанне Бальзамінава з дому Капачкі мы адчуваем як здэск над маладосцю, хаця дзядзечка-кунец па-свойму мае рацыю. Наступныя «аса-жэ», як называе іх Бальзамінаў, гэта больш толькі крах яго спадзяванняў на сытае і бязбеднае існаванне.

Пачынае спектакль В. Прохараў Бальзамінавым — абаяльным прастачком, вартым жалю, але мілым. Яго ўпэўне-

Дзіўнае аблічча Якіма Сарокі

Здавалася б, што на сцэне усё ішло як трэба: была закаханая гарэзлівая Паўлінка, ганарлівы, фанабэрысты пан Быкоўскі ў сваіх адмысловых галёшах. А вось што гэта за «навізна», «незапланаваны» цуд — Якім Сарока з прыгожай барадой і ў чорных акуларах?..

Але мы не збіраемся пісаць аб «незвычайных» ператварэннях, якія адбываюцца не па віне акцёраў. Справа ў тым, што добры намер тэатра наблізіцца да гледача, бывае, ажыццяўляецца не так, як хацелася б... Давяйце лепш па парадку. Гаворка ў нас пойдзе пра сельскія гастролі Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра.

У гэтым годзе ў тэатры сфарміраваны тры брыгады, якія едуць са спектаклямі — «Паўлінка», «Абдураны муж» і «Ніна» ў Лідскі, Ашмянскі, Дзятлаўскі, Слонімска і іншыя раёны Гродзенскай вобласці. Згадзіцеся — справа добрая. Вёсцы цяпер патрэбна высокае мастацтва.

Але аб якім высокім мастацтве можна гаварыць, калі кожны са спектакляў артысты іграюць 45 разоў запар? Ці не ўзнікае пры гэтым небяспека ператварэння тэатра ў чыста камерцыйнае прадпрыемства? Бо ў гэтым своеасаблівым маратоне ўжо не да якасці выступлення, галоўным становіцца «адбыць» спектакль.

Каб абгрунтаваць нашы думкі, давайце паглядзім спектаклі, пагутарым з акцёрамі, з гледачамі.

Пачнём з «Паўлінкі»... На сцэне чыста прыбраная святліца, дзе усё на сваім месцы: стол, куфар, печ... На лаве сядзіць стройная, маладзенькая дзяўчына. Гэта Паўлінка. Яна спывае, чакаючы свайго люблага. І ён прыходзіць, стараецца быць шчырым, закаханым — якім яго бачыць акцёр В. Старавойтаў. Але глядач адчувае, што нешта тут нерабытана. Па знешніх дэдакцыйных акцёр хутчэй нагадвае бацьку Паўлінкі, чым яе каханага. Ды і на

самоў справе, у тэатры па стаяцянры В. Старавойтаў іграе Сцяпана Крыніцкага — бацьку Паўлінкі. І раптам... яе ж жаніха!

Часам так званыя «ўводы» зніжаюць мастацкія якасці спектакля, скажаюць сапраўднае ўяўленне аб ім. Ад гэтых жа «ўводаў» акцёры пакутуюць у поўным сэнсе слова. За якія «грахі» акцёр В. Старавойтаў павінен у «Паўлінцы» іграць Якіма Сароку? Аказваецца, яго ўявілі, бо замяніць не было кім Я. Буланчыка — сапраўднага Якіма. У іншым выпадку гэты артыст, шануючы Я. Купалу і наогул сваё мастацтва, адмовіўся б рабіць такое кашчунства. Якім Сарока — і сучасная «бародка!» Ды ці толькі ён у такіх умовах.

Дык жа і А. Лук'янаву — Паўлінку, і А. Марцынока — Быкоўскага ўключылі ў спектакль таксама толькі на гастроллях. У масоўцы — рабочыя тэатра. Дзеля чаго ўсё гэта? Вельмі шкада, калі

толькі дзеля таго, каб «адыграць» спектакль абы-як і адзначыць графу: абслужаны вясковы глядач.

І яшчэ. Хацелася б ведаць, чаму ў тэатры не «запланавалі» баяніста для «Паўлінкі»? Тут ён якраз быў бы вельмі патрэбны, бо акцёры вымушаны былі шукаць музыку спачатку ў Лідзе, за тым у Ашмянах — і так у кожным раённым цэнтры.

Прыемна, што і на гэты раз па высокіх крытэрыях рабілі сваю справу В. Смірноў — Сцяпан Крыніцкі, Л. Ашуркова і Л. Дзяменцева — Агата і Альжбета, У. Мышко — Пустарэвіч. Вечарынка ў Крыніцкіх і на гэтым спектаклі запомнілася песнямі, танцамі, жартамі і кпінамі з пана Быкоўскага (зала непасрэдна рэагуе на яго «сольныя» нумары)...

Другая брыгада выступае са спектаклем «Абдураны муж» па п'есе Мальера ў калгасе «Гвардыя» Дзятлаўскага раёна.

Радасны спектакль рэжысёра В. Сімакіна ўводзіць нас у атмасферу крыху за-

Вытокі сучаснага цырка ідуць з глыбіні стагоддзяў. Артысты, якіх мы бачым на сённяшняй арэне, творча развілі да дасканаласці мастацтва старажытных рускіх скамарохаў, сярэднеазіяцкіх дарбозаў і махарабозаў, тувінскіх жанглераў, каўказскіх джыгітаў, беларускіх дрэсіроўнікаў мядзведзяў... Мастацтва цырка заўсёды было блізім і зразумелым народу, вось чаму скамарохі, вандроўныя акрабаты і музыканты былі жадаемымі гасцямі на любым народным гуляніі. Прычым, яны не толькі забаўлялі публіку, але і нярэдка вострым словам, з'едлівай прымаўкай выкрывалі чыноўнікаў, папоў і багачаў, смела і адкрыта выступалі ў абарону беднякоў. Вось чаму на працягу стагоддзяў вандроўныя артысты прыняталіся свецкімі ўладамі, адлучаліся ад царквы. Вядома, напрыклад, прапаведзь супраць скамарошніцтва Кірылы Тураўскага, якая адносіцца да XIII стагоддзя. А ў XVI стагоддзі была абнародавана пастанова Віленскага сейма, на якой «з медведнікаў, дуднікаў, скрипкоў» бралі падатак на «осьмі грошей», у той час, як з усяго астатняга народа, у тым ліку, з купцоў, бралі толькі шэсць грошаў.

Дарэчы, да таго часу адносіцца і першыя ўпамінанні пра Смаргонскую «мядзведжую акадэмію», якая ў будучым стала вядомай. Дарэчы, мядзведжы промысел быў вядомым на тэрыторыі Беларусі са старажытнасці. Што ж датычыць «Смаргонскай акадэміі», то падрыхтоўка мядзведзяў тут ішла амаль што паточным метадам. Вядома, што на так званых французскіх узгорках пад Смаргонню праходзілі «школы» дзсяткі мядзведзяў, пасля чаго беларусы-павадары вялі іх на «гастролі» ў розныя часткі свету. Як сцвярджаюць даследчыкі, «выхаванцаў» смаргонскіх лясоў можна было сустраць не толькі на ўсёй Расіі, але і ў Італіі, Венгрыі, Іспаніі, Францыі, Германіі. Характэрна, што дэманстрацыя дрэсу мядзведзяў ішла паралельна з каментарыямі павадара, што, натуральна, надавала выступленню адценне гумарыстычнае, а нярэдка, надзённае і нават вострасацыяльнае. Акрамя таго, цікавай была мова павадараў — сакавітая, жывая, напоўненая самабытнымі беларускімі прымаўкамі, жартамі.

Калі ж гаварыць аб першых прафесійных цыркавых артыстах на тэрыторыі нашай рэспублікі, то імі, відаць, трэба лічыць членаў трупы прыгоннага цырка памешчыка Л. Оштарна. Дарэчы, акрамя прыгонных артыстаў, у вёсцы Дукора, што

ЗАЎСЁДЫ ЮНАМУ — 60!

непадалёк ад Мар'інай горкі, ужо тады, у пачатку XIX стагоддзя, выступалі і іншаземныя гастралеры. Аднак, думаецца, прыгонны цырк у Дукору — не выключэнне, а толькі падцвярджэнне таму, што беларусы не толькі ведалі і цанілі майстэрства штукароў і акрабатаў, але і нярэдка самі становіліся артыстамі. Так, напрыклад, П. Шпілеўскі ў «Падарожжы па Палессі і беларускім краі» ўспамінае пра «вядомага беларускага штукара» Даўгяла, які ўзначальваў «канатных танцораў і штукароў». Можна меркаваць, што, акрамя трупы Даўгяла, на буйнейшых ярмарках на тэрыторыі Беларусі ў XVIII—XIX стагоддзях выступалі і іншыя вандроўныя цыркавыя таварыствы.

Цырк у Мінску, мае сваю гісторыю мінімум у 130—140 гадоў. Пра гэта ж сведчаць і дакументы, што дайшлі да нашага часу. Так, напрыклад, вядома, што 13 верасня 1853 года ў Мінску ў цырку, пабудаваным на Новамейскай плошчы, гастралювала труппа чэшскіх акрабатаў-валтыжораў на конях. У больш познія перыяды ў цырка-шапіто або ў памішканнях сучаснага тыпу ў Мінску гастралювалі труппы Гука, Годфруа, М. Труці, Собата, братаў Фэрона і інш. Цікавае меркаванне

(дарэчы, даволі верагоднае), што заснавальнік вядомай дынастыі Анатоль Дураў мядзведзяў для свайго нумара набыў у Беларусі ў час свайх гастролей з цыркам Максіміліана Труці ў 1882 годзе.

Што ж уяўляў сабой цырк дарэвалюцыйнай Расіі? Як правіла, гэта былі на хуткую руку збітыя, няўтульныя і халодныя памішканні, якія мала чым адрозніваліся ад прымітыўных кірмановых балаганаў. Адзіным і наўнаўладным гаспадаром тут быў дырэктар. Па сваёй ахвоты ён мог не толькі зняць з праграмы той або іншы нумар, але і проста выгнаць артыста на вуліцу, пакінуўшы яго без работы. Ці варта гаварыць, у якіх умовах і на якіх правах працавалі цыркавыя артысты. Адуцэнне элементарных норм тэхнікі бяспекі прыводзіла да пастаянных траўмаў, а нярэдка і гібель акрабатаў, гімнастаў, дрэсіроўшчыкаў. Даведзены да адчаю, наўгалодныя і, у большасці сваёй, не надта адукаваныя артысты кіраваліся часам нізкапробным густам абыякаўшчых дэманстравальнікаў, далёкіх ад цырка, і ад мастацтва. Так з'явіліся «жанчыны-паўкі», «людзі без касцей», акрабаты і гімнасты, якія імкнуліся знарок падкрэсліць небяспеку сваёй работы. У 1896 годзе мала-

ды Максім Горкі, які займаўся цыркавым рэцэнзаваннем у газеце «Нижегородский листок» пісаў: «Паглядзіце, напрыклад, у Нікіціных на выступленне артыста Сцяпанова. Ён будзе пяцісажнёвую вежу і разам з ёй падае на зямлю, рызкуючы пераламань сабе хрыбетнік аб бар'ер арэны. Публіка апладзіруе яму, хоць гэтыя практыкаванні непрыгожыя, цяжкія, небяспечныя. Апладзіруюць менавіта за небяспечнасць — падае чалавек з такой вышыні і... напэўна... у хуткім часе зверне сабе шыю».

Датай нараджэння савецкага цырка прынята лічыць 26 жніўня 1919 года, калі У. І. Леніным быў падпісаны дэкрэт Саўнаркома аб нацыяналізацыі цыркавой справы ў Расіі. Вялікі і слаўны шлях прайшло савецкае цыркавое мастацтва за 60 гадоў. Ад балаганаў — да палацаў, ад нумароў, якія нагадвалі хутчэй панопцікам — да твораў сапраўднага мастацтва. Ці трэба даводзіць, што цырк сёння — гэта не толькі яркае вясёлае відовішча, не толькі дэманстрацыя сілы, спрыту, смеласці чалавека. У лепшых сваіх творах артысты цырка ўзнімаюць глыбокія тэмы, хвалююць сьвядомасць глядачоў, абуджаюць думку. Не здзіўляе, што многія выдатныя дзеячы савецкага цырка заслу-

жылі высокага звання народнага артыста СССР, а кіраўніку спектакля на арэне «Прометэй» канатаходцу Уладзіміру Валжанскаму першаму сярод артыстаў цырка прысуджана Дзяржаўная прэмія СССР.

На фоне вялікіх дасягненняў нашага цырка, па праву прызнанага лепшым у свеце, вялікі ўклад і беларускіх артыстаў. Гэта перш за ўсё народны артыст БССР і СССР дырэктар Маскоўскага цырка на Ленінскіх гарах Яўгеній Мілаеў, заслужаны артыст рэспублікі ілюзіяніст Анатоль Шаг і гімнаст Анатоль Вязуў. Немалы ўклад у развіццё цырка ў Беларусі ўнеслі ілюзіяністы К. і Ю. Аўерыны, сілавы жанглер А. Неліповіч, клоун В. Колабаў... Лепшыя традыцыі старэйшага пакалення беларускіх майстроў арэны з поспехам працягваюць акрабаты з бочкамі Сунгуравы, таленавітыя маладыя клоуны Фёдар Гулевіч і Аляксандр Варанецкі.

Мінскі цырк не выпадкова лічыцца пастановачным цыркам. Тут звычайна заўсёды рыхтуецца новы нумар або атракцыён. Сярод найбольш буйных работ, створаных на базе сталічнага цырка, можна назваць пантэміму ў двух аддзяленнях «Партызанская балада», праграму «Квітней, родная Беларусь!», пантэміму «Касгрычніцкая паэма», «Малодосць мая, Беларусь». спектаклі для дзяцей.

Праграмы, якія артысты прысвячаюць 60-годдзю савецкага цырка, шматжанравыя і разнастайныя. Не ў кожнай з іх прадстаўлены лепшыя творы нашай арэны. Аднак глядачы, напрыклад, Мінска ацэняць дасягненні нумароў пад кіраўніцтвам заслужанага артыста РСФСР Віктара Лобзева, Ігара Абручаннікава, Уладзіслава Стыкана. З цікавасцю глядзюцца маладыя жанглеры Афанасевы, дрэсіраваныя сабакі Валянціны Філіповіч; эфектыўныя гімнасты групы Фаменка і армянскія акрабаты Дудукчан; арыгінальныя, экспрэсіўныя, яркі нумар Алены Бубновой; лірычныя і пяшчотныя акрабаты на конях Любоў і Барыс Вераб'евы. Лаўрэат Усесаюзнага конкурсу артыстаў цырка Аляксандр Родзін — адзін з лепшых.

...Зараз ужо нялёгка знайсці тых, хто памятае савецкі цырк далёкага 1919 года. Але, глядзячы на цырк 1979 года, можна з упэўненасцю сказаць, што вечна юнае мастацтва не толькі не старэе, але становіцца больш яркім, прыгожым, цудоўным з кожным годам.

Са святам цябе, цырк!

Аляксандр РОСІН.

бытага святочнага тэатра. Сапраўды абдураным, праставатым мужам паўстае перад намі Жорж Дандэн, створаны акрабам Ю. Івановым. Запамінаюцца жыццярэадасяна Кладзіна — артыстка І. Троіцкая, абаяльны Клітандр — Я. Буланчык, паважны Сатанвіль — заслужаны артыст БССР В. Грачыніскі.

Вось на сцэне Анжэліка (А. Уманцава), Клітандр (Я. Буланчык), Дандэн (Ю. Іванов). Анжэліка і Клітандр — закаханыя. Яны стараюцца абдурыць закаханыя. Яны стараюцца абдурыць Жоржа Дандэна, узвесці на яго паклёп. Аднак, «абдураны» муж, ведаючы, што яго чакае, пасылае за бацькамі Анжэлікі. Прыходзяць бацькі — В. Грачыніскі, А. Салаўёва. Паміж усімі прысутнымі на сцэне пачынаецца размова... Але ў ігры акрабараў не адчуваецца належнай зладжанасці, аднадушства. У выніку, нягледзячы на асобныя добрыя акцёрскія работы, спектакль у цэлым атрымаўся вельмі ж няроўным.

І вось мы гутарым з глядачамі. Старшыня калгаса Р. Літвар: — Вялікае дзякуй артыстам! Спектаклем мы ўвогуле задаволены. Ды людзі вёскі ў такую пару чанаюць ад сцэны шэсцьці больш вясёлае, жывое. Л. Грэйня, загадчыца клуба:

— Да Мальера ўсё ж рыхтавацца трэба. Ды і акцёрам іграць у такіх абставінах цяжка.

Правільна. На стацыянары Мальера іграюць у дакладна распрацаваным рытме, у зусім пэўнай сцэнаграфіі, у кантакце з залай, якая загады ведала, што сёння тэатр паказвае твор Мальера. Тут жа ўсё мае імправізацыйны характар. Маладыя акцёры — А. Уманцава, І. Троіцкая, Я. Буланчык гавораць, што яны супраць пагоні за тыражом. Іх прафесія — іграць. Дык жа іграць па законах творчасці! Іграць так, каб бацьчы плён сваёй працы, атрымліваць задавальненне ад яе, радаваць глядачоў адкрыццём мастацкіх каштоўнасцей.

Дарэчы, прэм'еры «Абдуранага мужа» ў Гродне яшчэ не было. Аббудзена яна пасля гастролі. А ці будзе гэта прэм'ерай у сапраўдным значэнні гэтага слова? Спектакль пачаў «ганяць» на розных сцэнічных пляцоўках, што ніколі не спрыяе станаўленню сцэнічнага твора на раннім этапе.

— Нельга захаваць тое адчуванне прэм'еры, якое неабходна ў спектаклі, — гаворыць заслужаны артыст РСФСР Аляксандр Міхайлавіч Ляонаў. — Мярнуць самі: 45 дзён адзін і той жа спектакль... Артысты ператвараюцца проста

ў людзей, для якіх галоўнае — «адыграць», «пазабавіць» публіку.

І абавязкова некалькі слоў пра «Ніну», якая была паказана ў Навагрудку і на фоне павярэдніх спектакляў уразіла сваёй глыбінёй, змястоўнасцю. Чаму? Магчыма, таму, што тэатр цяпер і захоўвае «Ніну» ў якасці твора спецыяльна прызначанага для вяжных спектакляў. Усё ў ім і разлічана на любы памер сцэны, на любую акустыку. Песа А. Куцярыцкага закранае праблема «бацькоў» і «дзяцей». Акцёры, занятыя ў «Ніне», — радуецца. У гераніі п'есы пяшчотная, вялікая душа. Вельмі мякка ўводзіць нас артыстка В. Лунёва ў душэўны стан Ніны. Ёй цесна ў бацькоўскім доме. Марна цягнецца яна да Валодзі-марака, па-майстэрску сыграныя С. Кліменкам. Асабліва выразны і сакавіты вобраз бацькі Ніны, створаны артыстам А. Ляонавым. Яго Жэльнін не проста спахывец жыцця, а мешчанін-філосаф...

Можна, такія спектаклі, як «Ніна», і трэба берагчы. Не варта замест іх «ганяць» дзеля колькасці тых, што прызначаны для стацыянара. У вёсцы чакаюць свята, сустрэчы з вышэйшым мастац-

вам. Патрэбна, каб акцёры радалі высковага глядача сваёй іграй, як у «Ніне» — В. Лунёва, А. Ляонаў, С. Кліменка. І ні для каго не сакрэт, што самага шчырага акцёрскага натхнення ў адным і тым жа спектаклі не можа хапіць на 45 гастрольных дзён.

Ды ці толькі натхнення? Успомнім Станіслаўскага. Гавораць, калі яго тэатр выступаў у «чужым» памішканні, Канстанцін Сяргеевіч загадзя цэлы дзень прысваіў таму, каб пасядзець у кожным крэсле глядзельнай залы. Заўважым — у кожным! Каб потым сказаць: «Вось гэтыя месцы не прадавайце. Яны нязручныя». Здавалася б, дробязь... Мы ж без усякага сумнення прадаём білеты на любыя месцы і не вельмі клопацімся пра глядача. У непатрэбнай мітусні ён забывае пра існаванне Тэатра і вымушаны задавальняцца суратам мастацтва. Ва ўсякім разе, калі я глядзела гродзенцаў ва ўмовах гастролі па вобласці, пра гэта думалася. Са мной былі салідарны і артысты, і глядачы.

Вераніка КОЗЕЛ, спец. карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

МАЛАДЫХ МАСТАКОУ
МНОГА. Творы іх з'яўляюцца часта. Далёка не ўсе трапляюць на выстаўкі — толькі лепшыя. Можна, вяртаючыся да выстаўкі твораў моладзі, суправаджаючы дэталёвым абгаварэннем групавыя (а можа, нават, персанальныя) экспазіцыі? Тады больш навідавоку былі б няпростыя працэсы фарміравання заўтрашняга дня нашага мастацтва, якія сёння, на жаль, відочныя наўрад ці ва ўсіх правях.

Грунтуючыся на тым, што трапляе на выстаўкі (а трапляе ўсё ж нямала), можам меркаваць пра вельмі неаднолькавую актыўнасць «заявак на творчую індывідуальнасць». Засяроджу ўвагу на паасобных, як мне здаецца, спрэчных момантах, пераадоленне якіх патрабуе ад творчай моладзі пастаяннага намагання. Прычым свядома спасылаюся на неаспрэчна цікавыя, вартыя ўвагі творы.

Рэгулярна гаворым пра неабходнасць клопатаў аб «прафесійным узроўні» творчасці моладзі. Але што канкрэтна маем на ўвазе?

У кантэксце абмеркаванняў выставак і многіх артыкулаў як кампаненты прафесіяналізму разглядаюцца ўмельства маляваць, кампанаваць, вырашаць праблемы каларыту, перспектывы — усё, што датычыць «формы». І гэта слушна, хоць нярэдка аказваецца, што пры расце «прафесійнага ўзроўню» ў навуцы... зніжэнне змястоўнасці твораў моладых мастакоў!.. А бывае і так, калі пасобныя работы, атрымаўшы палітычны грамадскі значаі тэмы, прызнаюцца... не надта дасканалымі ў адносінах «прафесійных» (выходзіць — «фармальных»?...). Падобны стыль мыслення мае карэнні — умоўнае раздзяленне «зместу» і «формы», зусім апраўданае пры аналізе пэўных кампанентаў формы, як гаворыцца — «дзея зручнасці аналізу» (скажам, кампазіцыйнага майстэрства або спецыфічных падыходаў да пэўнай тэматыкі і да т. п.). У выніку з'яўляюцца на свет ацэнкі твораў, у якіх па-за полем зроку аказваецца інфантальнасць грамадзянскага мыслення, якая не-не ды і дае адчуць сябе ў творчасці моладых. Бывае часам, калі нават у прызнаных майстроў духоўна няспелыя творы расцэньваюцца як бездакорныя ў «прафесійных» адносінах (хаця ўжо сама духоўная няспеласць такіх работ — паказчык не чаго іншага, як парушэння «норм прафесіяналізму»). У халодных, падкрэслена бездакорных па валоданні «фармаю» работах, пазбаўленых глыбока прадуманага стаўлення мастака да той ці іншай праявы жыцця, вышукваецца нават нейкае падабенства «філасафічнасці» — твораў навізаецца тая інтэрпрэтацыя, для якой так і не знаходзіцца аб'ектыўных аргументаў. «Дробная філасофія на мелкаводдзі» часам выдаецца ледзь не за адкрыццё, хаця дастаткова пагартань разнастайнасці мастацкіх выданняў (айчынных і замежных); каб пераканацца: не так ужо рэдка вырашэнні, што трактуюцца ледзь не як наватарскія, пабудаваны на пыску своеасаблівых «выяўленчай эклектыкі». Уяўнай значнасцю, напрыклад, ілюзорна-прадметнай вытанчанасцю жывапісу або малюнка маскіруюцца адсутнасць жывога мастакоўскага перажывання, не кажучы ўжо аб нястачы сталасці прафесійнага мастакоўскага мыслення пра жыццё і яго праявы. Прафесійнага мастакоўскага — значыцца заснаванага на выпрацаванні святапоглядзе, на самастойнай, асэнсаванай жыццёвай і эстэтычнай пазіцыі.

Вось мы і надышлі да моманту, калі з усёй рашучасцю трэба падкрэсліць: так, прафесійны ўзровень мастака перш за ўсё вызначаецца спеласцю яго чалавечай, грамадзянскай прыроды, ступенню глыбіні яго мыслення аб рэальнасці, ступенню развіцця ў ім пачуцця грамадзянскай адказнасці за ўсё, што дзесяцца ў свеце і ў мастацтве. Завастраючы, можна фармуляваць бескампрамісна: галоўны «кампанент» прафесійнага ўзроўню мастака — гэта сам мастак як чалавек, як асоба, якая мысліць і адчувае, а не імітуе

ця б таму, што наша творчая моладзь вартая патрабавальнага да сябе стаўлення і зусім здольная вытрымліваць патрабавальную крытыку. Пры ўсіх падставах для «вышэй» акрэсленых трывог нашы маладыя мастакі нясуць з сабою ў мастацтва тое, што называем «сваім» для іх пакалення; хацелася б толькі каб гэта «сваё» менш было б афарбавана адценнямі грамадзянскай інфантальнасці, недастатковай духоўнай патрабавальнасці да сябе. Хацелася б, каб у творчасці кожнага з іх больш актыўна заяўляла пра сябе іх

аналагічнага плана — толькі заяўка на тэму, а не яе распрацоўка, не яе акрэсленае поліфанічнае вырашэнне. Іноўне пачуцця, занатаваны ў эцюдзе, мае абсалютнае права на існаванне. Але калі на іноўне пачуцця будзеца твор, які прэтэндуе быць карцінай... Тут ужо, даруйце, іноўне — толькі «падпорка» для нечага значна больш актыўна акрэсленага. Карціна патрабуе не адных іноўнесаў, а — канцэпцыі.

Калі на «фоне» космасу ці нябесных прастораў размяшчаецца ў палатне птушынае

стае. І колькі градацый пошукаў паміж «полюсамі» спрошчанаці і ўскладнёнасці! Колькі намаганняў патрабуе тое самае «адно-адзінае» (дакладнае і аптымальнае) вырашэнне! Эпоха НТР — «эпоха інтэлекту». І хочацца мастаку выглядаць «інтэлектуалістам». У прынцыпе, зусім пахвальнае жаданне. Аднак жа атрымліваем столькі твораў, у якіх «інтэлектуальнасць формы» (імітацыя інтэлекту!) засланяе сабою самую што ні ёсць прымітыўнасць «зместу».

І ўсё ж, пры ўсіх зробленых закідах не магу не адзначыць тое існаснае, што вабціць у творчасці сённяшніх моладых, названых і неназваных, і што з'яўляецца зарукаю іх надыходзячай спеласці. У аснове іх пошукаў — апора на тую традыцыю нашага мастацтва, на спадчыну тых папярэднікаў, якім удавалася ўзняцца над знешняю праўдаю факта, прарвацца да ўнутранай яго сутнасці. Гэта, мне думаецца, жыватворная арыентацыя. І калі яны імкнуцца да перадачы не столькі «анатоміі», не столькі самой «матэрыяльнасці», а — ўнутранага свету свайго сучасніка (няхай нават пакуль цярпяць і паражэнні на гэтым шляху!), — нельга не радавацца. Штучна ўскладнёны свет метафар, якія яны нясуць у мастацтва, хоццяцца спадзявацца, стане больш акрэслены. А гэта прывядзе з іх грамадзянскім пасталеннем, прыкметы якога відаць, напрыклад, у многіх творах на тэму, «традыцыйную» для мастацтва нашай рэспублікі. Маю на ўвазе тэму Вялікай Айчыннай, пры вырашэнні якой сталела, набыла сваё спецыфічнае аблічча нацыянальная школа нашага выяўленчага мастацтва ў пасляваеннага дзесяцігоддзі. Сёння да гэтай тэмы падступіліся тыя, што самі не былі сведкамі векапомных падзей. Але яны знаходзяць у тэме тыя аспекты, якія наўрад ці маглі б з'явіцца ў творчасці сведкаў. Прыгадаю хаця б шырока вядомую карціну Н. Лівенцавай пра векапомныя дні Вялікай Айчыннай, а таксама сёлетні дыплом — карціну «Салдаткі» К. Зайцавай (Цюрынай). Моладзь прадаўжае якраз тую традыцыю «перамены акцэнтаў» у тэме, якая вызначылася, напрыклад, у творчасці такіх майстроў, як М. Савіцкі, В. Грамыка, Г. Ванчанка, А. Малішэўскі, Л. Шчамялёў і шэраг іншых, — яны сталі асэнсавуць «месца тых падзей» у сённяшняй душы чалавека. Іх творы, прысвечаныя вайне, — не «гісторыка-графічная рэстаўрацыя» даўніх ужо векапомных падзей, а — пэўны «эрыз» ўнутранага свету нашага сучасніка, дзе, пераламляючыся праз напластанні вопыту дзесяцігоддзяў, жывуць тыя падзеі. Аднак больш падрабязна пра вопыт моладых твораў у асэнсаванні гэтай тэмы — прадмет асобнай гаворкі.

Дачасна рабіць прагнозы, але логіка развіцця мастацтва падказвае: неўзабаве больш актыўна здолеюць маладыя мастакі выказаць тое, чаго замест іх не скажа ніхто, і так, як замест іх не скажа ніхто. У моладых ёсць досыць трывагае разуменне багацця стылявых магчымасцей рэалістычнага мастацтва. Цяпер справа за «нямногімі»: шліфаваць сярод кампанентаў «прафесійнага ўзроўню» самы галоўны, вырасьляльны — сябе як асобу, што глыбока адчувае і шырока мысліць. Не здавальняцца першымі рашэннямі, якія прыходзяць. «Вытанчанасць формы» падмацаваць глыбінёй думкі і пачуцця.

Уладзімір БОЙКА.

ЗНАХОДКІ І СТРАТЫ МАЛАДЫХ ТВОРЦАЎ

мысленне і адчуванне. Асоба, якая сапраўды імкнецца да мастацкіх адкрыццяў, а не імітуе адкрыцці, пасіўна фіксуе чы гіпертрафіраваную ўвагу да колерных, рытмічных і іншых аналагічных задач, імкнучыся здзівіць глядача вытанчанасцю формы пры яўным яе разрыве са зместам (прашу не блытаць разрыв са зместам і адсутнасць зместу — тут гаворка вядзецца менавіта пра першую акалічнасць), калі прыблізнасць, нявынашанасць думкі, пачуцця маскіруюцца высоўваннем на першы план усяго таго, што так часта выдаецца за «прафесійны ўзровень», хаця на справе з'яўляецца толькі яго падмуркам...

Можна сказаць і так: тое, што часта ўспрымаем як «прафесійны ўзровень», на справе — толькі сродкі забеспячэння (немаважна, «рашаючыя», але ўсяго толькі сродкі!) сапраўднага прафесійнага ўзроўню, які пачынаецца са спеласці мастакоўскага мыслення, паказчык якога — гармонія «зместу» і «формы».

І калі так паглядзець на здабыткі і страты моладых твораў, дык ружовыя акулеры самі спадаюць: тады паспешліва абвешчана ў творчасці моладых і «самастойны» і, «наватарскі», і значым па ўдзеле пашырае ў сучасным мастацкім працэсе выглядзе бліжэй да рэальнасці — ва ўсіх няпростых унутраных супярэчнасцях, пераадоленне якіх толькі і ёсць зарука прасоўвання наперад у мастакоўскім спасціжэнні жыцця.

Зусім слушная трывога, якую выказваюць крытыкі з прычыны перажывання вынаходлівасці тэхнічнай над чалавечай патрабавальнасцю да сябе. Распльучацца разумення гуманістычных канцэпцый, неакрэсленасць, прыблізнасць у трактоўцы «добра» і «зла», нявынашанасць той ці іншай творчай задумкі ніяк не хаваецца вытанчанасцю «формы». Ды ўрэшце і вытанчанасць гэтая аказваецца ўяўнай, бо — халодная, як бы адасобленая ад гарачых страстей сённяшняга свету, на які малады (а часам і не надта ўжо малады) мастак пазірае з «вышын» свайго ўяўна філасафічнага «пафасу».

Няспеласць творчага вопыту якраз і выяўляецца ў тым, што віртуознасць тэхнікі ідзе паперадзе зусім не «віртуознага» мыслення і перажывання. Павярхоўнага мыслення. Павярхоўнага перажывання.

Можна, «згушчаю фарбы»? Але ж іх варты «згусціць» ха-

«чалавечая канцэпцыя». О, як жа менавіта гэтага часам бракуе!..

Улюбёны з даўніх часоў «матыў» Скарыны... Да вобраза назаўжды дарагога людзям асветніка і першадрукара звяртаюцца многія. Але наколькі выяўлены гэтымі многімі ў дошы разнастайных адлюстраваннях Скарыны тая ўнутраная імпульс, што прымуцілі мастака сёння ўзяць у рукі пэндзаль, разец, аловак? Толькі дзеля адлюстравання? Ці не замала? Цікава было б сабраць у адну экспазіцыю творы, прысвечаныя Скарыне, — мабыць, мы пераканаліся б у разнастайнасці «тэхнічных» падыходаў да адлюстравання і... у эмацыянальнай і інтэлектуальнай аднастайнасці большасці гэтых работ, у іх амаль аднолькавай — скажам так — абгрунтаванасці менавіта мастакоўскім мысленнем...

Любыя сэрцу, дарагія памяці народнай гістарычнай мясціны... Як часта яны робяцца прадметам «нацюрморна-эцюдных» практыкаванняў, абмежаваных толькі «абазначэннем» любові да Айчыны, без усялякіх прыкмет выяўлення пэўнага «эмацыянальна-мысліцельнага акта», які адбыўся ў мастака пры сустрэчы са спадчынай. Мабыць, мала сказаць паспешліва пра сваю любові да спадчыны — трэба да яе паставіцца больш акрэслена: не адлюстраванне гісторыі, а вобраз гісторыі — вось што патрэбна. Вобраз гісторыі, праз які прасвечвала б сувязь часоў і эпох. Вобраз гісторыі, спраецываны ў будучыню. Выяўленне карнінгу будучыні ў мінулым — вось што каштоўна для ўскрыцця ў работах такога плана. Але, адчуўшы гэтую патрэбу інтуітыўна, як жа мала мысляць мастакі ў гэтым кірунку! Як жа саладжава любуюцца яны сабою, здолеўшы адчуць у сабе замілаванне ад наведання, скажам, пэўнай сядзібы, звязанай з гістарычна эфектным імем уладальніка!.. Як жа спяшаюцца занатаваць гэтыя «пярвічныя», няясна акрэсленыя мысленнем, імпульсы: вось, маўляў, якія мы цанілі!.. І на гэтым спешным замілаванні ўсё і канчаецца. Зыбкія, неакрэсленыя пачуцці застаюцца няўлоўнымі, а часам і не надта даступнымі для глядача менавіта з прычыны сваёй зыбкаці і неакрэсленасці. Не, я зусім не супраць карціны М. Селешчука, якая наштурхнула на гэтыя думкі, дастасоўна да значна больш шырокага кола работ. Мне асабіста гэтая карціна шмат за што падабаецца. Бянтэжыць, што ў многіх работах

гняздо і ўсё гэта набывае не надта апраўданага вялікія памеры, як у адным з нядаўніх твораў А. Марачкіна, сапраўды вельмі здольнага мастака, — іншы крытык, уведзены ў зман, мабыць, самімі памерамі палатна, прымае яго за карціну і пачынае вышукваць не менш, як «філасофскую» думку. Сваё зусім шчырае жаданне бачыць у гэтых «знаках» ці «сімвалах» глыбокі змест ён прымае за спраўджаную рэальнасць. Само жаданне не выклікае пырэння. Але ці ёсць у палатне той змест, які так хочацца прачытаць?

Гэта вельмі хораша, што моладзь не грэбуе ўвагаю да самой назвы твораў. Аднак жа, мусіць, варты твораў дацягваць «да ўзроўню» назвы. Зусім слушна, што любы твор сапраўднага мастацтва не падаецца адначаснай інтэрпрэтацыі. Але тое, што ён мусіць паддавацца мноству больш-менш аб'ектыўных інтэрпрэтацый, — наўрад ці падлягае сумненню... Калі назва дэкларацыйна абвешчае значнасць вображэння ў жыцці аўтара і яго сяброў, — я, глядач, мушу атрымаць і ў тым, што названа, аб'ектыўныя прыкметы «апоры» для сваіх асацыяцый, а не рэбусе разгадаць... Імпульс рэалістычнай творчасці — «Хачу быць зразуметы», а не — «Паспрабуйце, зразумеіце, калі здагадаецеся, пра што я вам кажу...» Канечне ж, сказанае датычыць графічных лістоў не аднаго М. Селешчука...

Адчуванне супрыналежнасці да ўсяго, што дзесяцца на свеце, вельмі часта выяўляецца ў мастацтве праз нейкі «прыватны момант», узняты да вышын сапраўды філасофскага абагульнення. Праз сябе і праз сваіх блізкіх, сяброў перадаваць адчуванне вось гэтай супрыналежнасці — зусім натуральны шлях мастакоўскіх пошукаў. Але як жа помсціць тут тая самая «вытанчанасць формы», што засланяе сабою жывы зародак самастойнасці творчага мыслення, жывога, натуральнага чалавечага перажывання. «Ах, як я прыгожа і вытанчана думаю!» А варты ўсвядоміць: «А пра што думаю? Да чаго я супрыналежны?»

Канечне, тая «ўскладнёнасць формы», якая назіраецца на пачатку творчасці многіх з новага пакалення мастакоў, — зусім натуральная рэакцыя на «ўскладненне свету» — зместу самога жыцця (эпоха ж НТР!); не адразу здольны прыйсці мастак (ды і не кожны здольны прыйсці) да перадачы складанага праз высакародна про-

ЧАЛАВЕК, ЯКІ ПАТРЭБЕН ЛЮДЗЯМ

Самыя лепшыя, самыя цудоўныя кнігі Вісарыёна Гарбука адрасаваны дзецям. Ён надзвычай любіць жыццё і цепліць у сваім сэрцы надзею «ў шэрагу будаўнікоў камунізму сустрэць двухтысячны год». І задумы новых твораў, і жаданне адчуваць сябе часцінкай усяго народа ідуць ад найвялікшай улюбёнсці ў жыццё, ад пастаяннага адчування, што ты патрэбен людзям, ды і сам не можаш жыць без іх. Вісарыён Гарбук — камуніст. «Я не проста стаў камуністам, я вырас камуністам...» — кажа ён.

Сялянскі хлопец В. Гарбук з вёскі Шкілякі, што на Полаччыне, узіраўся ў далячыні жыцця так, як можа глядзець ча-

лавек, які ведае, што ўсё яшчэ наперадзе.

Ці марыў ён стаць пісьменнікам? Наўрад ці задумваўся пра гэта ўсё, а вось літаратуру любіў па-сапраўднаму. Асабліва глыбока адчуў гэта, калі жыў у дзядзькоў, вясковых настаўнікаў Прахора і Язэпа Ключонкаў, якія самі шанавалі кнігу, мелі багатую бібліятэку. Любіла шмат чытаць і маці В. Гарбука, хоць скончыла толькі тры класы.

З вялікай удзячнасцю ўспамінае сёння пісьменнік настаўніка Чашніцкай сямігодкі Хвядоса Іванова, які «бездакорна ведаў гісторыю беларускай літаратуры», друкаваўся ў свой час у «Нашай ніве», а сваім выхаванцам прывіваў любоў да кнігі. Не без яго ўплыву напісаў В. Гарбук свае першыя вершы.

Увогуле, яму шанавалі на добрых людзей. І ў школе, і пазней крыху, калі вучыўся ў Лепельскім педагагічным тэхнікуме, і ў час настаўніцтва ў Дварэцкай няпоўнай сярэдняй школе. Пазней, у аўтабіяграфіі, ён прызнаецца: «Яна (праца настаўніка. — І. В.) захапіла мяне невычарпальнымі творчымі магчымасцямі. Ні адно апавяданне пра дзяцей і для дзяцей не было б напісана, калі б я не працаваў у школе».

Мара быць бліжэй да літаратуры здзейснілася, калі В. Гарбук, будучы студэнтам-завочнікам Мінскага педінстытута, перавёўся на стаянінар: «З хваляваннем углядаўся ў твары жывых карыфеяў: Коласа, Купалы, Гартнага, запамінаў іх галасы. А колькі было радасці асабіста пазнаёміцца з Бядулем, Чаротам, Хведаровічам...». У гэты час ён павінен быў

вытрымаць і свой першы грамадзянскі экзамен. На веру людзям, на веру ў справядлівасць, сумленнасць. Ён яго здаў з поспехам, бо ўжо тады, у гады маладосці, меў у характары сваім такую важную рысу, як уменне не паддавацца жыццёвым цяжкасцям, не жыць асабістымі крыўдамі і заўсёды імкнуцца быць справядлівым, карысным людзям.

Самыя ж суровыя выпрабаванні былі яшчэ наперадзе. Найпершае з іх — вайна. В. Гарбук закончыў яе ў фашысцкім лагаве, пакінуўшы свой аўтограф на сценах рэйхстага. Здавалася б, выпрабаванні закончыліся... Ды жыццё рыхтавала яму яшчэ адно. У пачатку 1946 года В. Гарбук цяжка захварэў. Чатырнаццаць гадоў прыкуты да ложка, ён усё ж не здаваўся. Бо быў салдатам, які ведае сапраўдную цану жыццю. Быў чалавекам, які любіць гэтае жыццё. Клінікі і шпіталі... Бяссонныя, выпакутаваныя ночы... І вера, вялікая вера... У людзей, у тых, хто быў поруч. І, вядома ж, у самога сябе, у свае сілы. Потым пачалося ўжо «змаганне за міліметры руху, за тое, каб без дапамогі сесці самому, устаць, стаяць, падносіць лыжку да рота і нават, хоць і на мыліцах, зрабіць першы крок». Гэта былі два гады ўпартай трэніроўкі...

Не толькі вярнуўся ў строй былы воін... Нарадзіўся пісьменнік — жыццёлюб, аптыміст... Першае апавяданне В. Гарбука «Падарожжа ў будучае» было змешчана ў 1957 годзе ў часопісе «Семья і школа». А ён жа хацеў пісаць на роднай, мілагучнай і сакавітай мове бацькоў. Нарадзіліся новыя апавяданні — з цяжкасцю, з неймавернай напружанасцю. З нечалавечай упартасцю — «часам запісвалася пяцьдзесяць радкоў за дзень, але і гэта радала: дзень не прападаў дарэмна, не знікаў бясследна».

Першая кніжка пабачыла свет у Мінску ў 1963 годзе. «Не шукаю спакою» — назва яе. «Мужнасць» — прадмова Міколы Хведаровіча. Гэта акрыліла. Дало новыя сілы, натхненне. Быццам з'явіліся крылы для ўзлёту, вярнулася ненатальнае жаданне жыць. І ён, мужны карчагінец, пачаў мастацкім словам дарыць людзям цяпло свайго сэрца, святло душы. Зборнікі на беларускай і рускай мовах — «Алачка-забывалачка», «На маім акне», «Незнарок і знарок», «Лицо в полосу», «Танюшкіны рассказы»... Кнігі ў Мінску, Стаўрапалі, публікацыі ў часопісах «Бярозка», «Вясёлка», у газетах.

...Вісарыён Гарбук жыве ў Пяцігорску, горадзе, які ўжо даўно стаў яму бліжэй і дарагім. Сэрцам жа сваім пісьменнік па-ранейшаму з роднай Беларуссю. І яна, зямля гэтая, добра памятае свайго сына, прыслухоўваецца да яго шчырага голасу, па-сапраўднаму шануе яго шчодры, зямны талент.

Прысуджэнне Вісарыёну Сцяпанавічу ганаровага звання заслужанага работніка культуры рэспублікі — яшчэ адно сведчанне таму.

І. ВІШНЕЎСКИ.

МНЕ ДАВОДЗІЛАСЯ здымаць шмат незабытых, хваляючых сустрэч людзей, якіх разлучыла вайна. У 1967 годзе, напрыклад, перад аб'ектывам маёй камеры ў Мінскім аэрапорце сустрэліся сёстры Казаковы (пазней гэта падзея стала эпізодам фільма «Штрыхі да партрэта»).

І вось нядаўна на старажытнай полацкай зямлі сустрэліся

МАЦІ І СЫН

...Вера Карнеёўна Высоцкая нарадзілася ў канцы мінулага

лацкі гарадскі ваенкамат, а адтуль — маці...

Тым часам куды толькі ні заносіў лёс Аляксандра Яцунова! Працаваў кранаўшчыком, слесарам на цагельні, нават кіна-механікам. Урэшце паехаў у Ціцкі леспрамгас на сезонную работу. Паехаў на тры месяцы, а застаўся назаўсёды. Там жа ніўся, абзавёўся сям'ёй.

Родных не шукаў: быў перакананы, што фашысты сям'ю расстралялі (бацька быў партызанам грамадзянскай вайны). Адзіная надзея: магчыма, аца-

доблесную працу ў Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гг.» Да 1938 года працавала тэлефаністкай у Полацку.

У пачатку 1941 года Вера Карнеёўна працавала ў пажарнай ахове тэлефаністкай. Эвакуіравалася ў тыл на пажарных машынах разам з дачкой Тамарай. (Пазней Тамара добраахвотна пойдзе на фронт). Канчатковае месца прызначэння — Татарская АССР, г. Бугульма. Там маці працавала абменніцай паштовай карэспандэнцы, сарціравала псылкі

ЭКРАН АБ'ЯДНАЎ СЯМ'Ю

стагоддзя. Рана засталася без мужа (ён трагічна загінуў у шахце) з шасцю дзецьмі на руках. Вера Карнеёўна звярнулася з пісьмом да Н. К. Крупскай. І Надзея Канстанцінаўна дапамагла ўладкаваць у дзіцячы дом дачку Рыту і сына Шуру. Шура (Аляксандр Іванавіч Яцуноў) у 1940 годзе паступіў у рамеснае вучылішча на Асінторфе. Ён набыў бы спецыяльнасць токара-універсала, калі б не 22 чэрвеня 1941...

Вучылішча эвакуіравалі. Шура тройчы ўцякаў з эшалона, каб трапіць на фронт, і тройчы яго вярталі назад: то з Оршы, то з Тулы. Нарэшце поезд прыбыў у Мардоўскую АССР. Там, у горадзе Саранску, юнак і закончыў вучылішча. Маладога спецыяліста накіраўваюць на адзін з заводаў Казані.

лела сястра Маргарыта. Пісаў у Полацк. Адказ адзіны: не пражывае. Пазней высветлілася, што па мужу сястра Прамава, а ён шукаў... Яцунову.

«Няўжо ўсё скончана, няўжо ніколі не ўбачу я сваіх родных?» — думаў Яцуноў у далёкім сібірскім леспрамгасе. На дапамогу прыйшоў

ФІЛЬМ «ВЯЛІКАЯ АЙЧЫННАЯ»

«Я, Аляксандр Іванавіч Яцуноў, звяртаюся да вас з просьбай памагчы мне знайсці маю сястру Маргарыту Іванаўну Яцунову (прозвішча дзявочае). Справа ў тым, што ў пятніцу 18 мая 1979 года па Цэнтральным тэлебачанні трэцяй праграмы «Арбіта» паказвалі кінапапею «Вялікая Ай-

чынная». Там жа яе прынялі ў партыю.

Кожны дзень набліжаў перамогу над гітлераўскімі захопнікамі. Фашысты адкочваліся на Запад. Зводкі Саўінфармбюро паведамлялі, што баі ідуць у Прусіі, Польшчы, Чэхаславакіі, Аўстрыі... І вось Масква салютавала пераможцам.

Адразу пасля вайны Вера Карнеёўна напісала ў Багульман, спадзеючыся, што сярод дзедмаўнаў знаходзіцца Шура і Маргарыта. Адказ прыйшоў, на жаль, адмоўны.

Маргарыту знайшоў сын Іван. Маці адразу ж паехала ў Полацк і адвезла Маргарыту з сабой у Бугульму. (Ішло лета 1945...). Праз некаторы час вярнуліся на пастаяннае жыхарства ў Полацк.

Вярнуліся з вайны Тамара і Валодзя. Застаўся невядомым лёс Шуры. Маці шукала яго ўсюды. Пісала ў Маскву, Алма-Ату, Оршу... Так жанчына і састарэлася, вочы выплакала, ёй пайшоў дзевяты дзесятак...

Вось такая прадгісторыя падзеі, такі лёс герояў нашай кінастужкі, якіх мы доўга, старанна, з вялікім хваляваннем, баючыся прапусціць міма хоць адно імгненне, рыхтаваліся здымаць на плёнку, здымаць найраднейшых людзей, чые

СЦЕЖКІ СКРЫЖАВАЛІСЯ У ПОЛАЦКУ

На пероне Полацкага вакзала, куды сабралася сям'я Яцуновых, каб сустрэць цягнік, у вагоне якога ехаў сын да маці, было ціха. Толькі неўгамонныя птушкі шчабталі ў засеці прывакзальных дрэў. І яшчэ чулася стратанне кінакамеры, якое ў звычайных умовах пачуць немагчыма.

Многія з тых, хто прыйшоў сюды, каб падзяліць вялікую радасць Яцуновых, ціха ўскліпвалі, не хаваючы сваіх слёз.

— Шурачка, сыночак, мы так доўга чакалі цябе!

Словы старэнькай маці моцна бралі за сэрца. Цяжка было здымаць гэты эпізод.

Здымаюцца кадр за кадрам. Здымаецца ўсё, што толькі можна зняць. Бо ўпушчанага не вернеш, падзею не паўторыш — наш фільм дакументальны.

З вакзала да вуліцы Камуністычнай (дом 30, кватэра 32) — дзесяць мінут хадзьбы. Яцуновы ідуць дамоў. Мы ідзем побач з імі. Стараюся не выпускаць з поля зроку ніводнага імгнення ў паводзінах сваіх герояў. Яшчэ адзін незабыты, хваляючы кадр — маці і сын пераступаюць парог хаты, у якой ён не быў трыццаць дзесяць гадоў...

Анатоль АЛЯЯ.

На здымку: сустрэча праз 39 гадоў.

Працуючы ў Казані, сын не ведаў, што маці жыве амаль побач, у горадзе Бугульма. Пра гэта Вера Карнеёўна раскажа потым, як неаднойчы прыязджала ў Казань, і, магчыма, хадзіла па той жа вуліцы, па якой хадзіў сын. Але прайдзе трыццаць дзесяць гадоў, пакуль сустрэнуцца яны. Трыццаць дзесяць гадоў... А колькі за гэты час будзе перажыта, перадумана! Колькі адбудзецца розных падзей.

Да 1943 года Шура працаваў на заводзе. З Казані лёс закінуў яго ў Ташкент. Неаднойчы абіваў, як кажуць, парогі ваенкамата, прасіў, дамагаўся, але... гадоў не хапала. Ды і ростам малы, бы дзіця горкае.

І хоць на фронт ён так і не трапіў, тым не менш маці атрымала такое паведамленне: «Ваш сын салдат Яцуноў Аляксандр Іванавіч, ураджэнец гор. Бабруйска, знаходзіцца на фронце, прапаў без вестак у верасні 1944 года...»

Таварышы па месцы яго ранейшай работы парашылі, што паколькі ён рабіў некалькі спроб падацца на фронт, то, значыць, там і знаходзіцца. Ішлі гады, ад Яцунова не было ніякіх вестак. І пачалася блытаніна. Аб нібы загінуўшым воіне з Масквы паведамлі ў По-

чынная» («Партызаны»). Есць там такі эпізод. На самалёце на Вялікую зямлю партызаны адпраўляюць дзяцей — выхаванцаў Полацкага дзіцячага дома. У час палёту фашысты абстралялі самалёт і ён загарэўся. Цаной нечалавечых намаганняў, рызыкуючы жыццём, пілоту ўдалося пасадзіць машыну. Выхавальніца Валянціна Сцяпанавіч, што суправаджала дзяцей, і хлопчык са старэйшай групы паспелі вынесці маленькіх пасажыраў з ахопленнага агнём самалёта. Калі дыктар назваў Маргарыту Іванаўну Яцунову, у мяне моцна закалацілася сэрца, не верылася, што гэта было імя маёй роднай сястры. Былі паказаны кінакадры, дзе раскажвалася пра далейшы лёс дзяцей. Вядучы праграмы назваў таксама і маю сястру. Ён паведаміў, што Маргарыта працуе на полацкім заводзе, але не было сказана, на якім іменна. З сястрой я не бачыўся з 1940 года, з таго часу, як паступіў у рамеснае вучылішча...»

Вось так дакументальны экран аб'яднаў сям'ю, разлучаную вайной.

ШЛЯХІ-ДАРОГІ ЯЦУНОВЫХ

Вера Карнеёўна, маці, член КПСС з 1943 года, стэханаўка, узнагароджана медалём «За

СТАРЭЙШЫ МАСАЦТВАЗНАВЕЦ

Споўнілася 85 гадоў з дня нараджэння старэйшага мастацтвазнаўца рэспублікі, члена Саюза мастакоў СССР, прафесара Антона Антонавіча Уса.

Кароткія радкі біяграфіі...
Нарадзіўся ў 1894 годзе ў вёсцы Мішуковічы Іўеўскага раёна на Гродзеншчыне. Бацька навучыў хлопчыка чытаць і пісаць на рускай і польскай мовах. Вось і ўся грамата. Хутка бацька памёр. Падлетак вымушаны быў батрачыць.

Першая сусветная вайна. Фронт. Сустрэчы з бальшавікамі. Красавік 1917 года — на Фінляндскім вакзале ў Петраградзе ў густым натоўпе салдат, такіх жа, як і сам, Антон Антонавіч слухае палымную прамову правадыра рэвалюцыі, які прыехаў з-за граніцы.

1918 год — добраахвотнік Чырвонай гвардыі... 1919 год —

член ленінскай Камуністычнай партыі. З грамадзянскай — на рабфак. Пачынаў з азоў, зарабляючы на жыццё. Працаваў у карцінных галерэях, у выдавецтве. Вучоба ў Маскоўскім універсітэце і ў аспірантуры Інстытута Чырвонай прафесуры.

У гэты час Антон Антонавіч сустракаецца з А. В. Луначарскім, М. Горкім, У. Маякоўскім, В. Версаевым. У Луначарскага слухае лекцыі па эстэтыцы. Збліжаецца з многімі выдатнымі жывапісцамі, рэжысёрамі, акцёрамі. Гэта было чудаўнае асяроддзе для будучага мастацтвазнаўца, хоць дзве работы па праблемах мастацтва «Папулярызацыя не з таго канца» і «Сацыяльны твар «Свету мастацтва» і яго адлюстраванне ў сучасным мастацтве» былі ўжо апублікаваны. Пытанні, пастаўленыя ў іх, актуальныя і зараз. Пісаў ён і тэатральныя рэ-

цэнзіі на спектаклі вядучых тэатраў краіны.

І зноў работа, работа... Загадчык сектара мастацтва і літаратуры ЦК КПБ. Загадчык сектара выяўленчага мастацтва Інстытута мастацтвазнаўства Акадэміі навук БССР. Рэктар інстытута выяўленчых мастацтваў пры Акадэміі мастацтвазнаўства ў Ленінградзе. Лекцыі па гісторыі рускага і замежнага мас-

тацтва ў Вільнюскім інстытуце выяўленчых мастацтваў...

У 1952 годзе Антон Антонавіч Ус прыехаў у Брэст. Зноў лекцыі па гісторыі рускай літаратуры і мастацтва ў педагагічным інстытуце імя А. С. Пушкіна, артыкулы ў прэсе па пытаннях мастацтва, цесная сувязь з мастакамі.

Сам — чалавек выключна цікавы, рэдкі, з вялікімі ведамі і вялікай культурай, ён часта гаворыць: «Майстэрства — гэта добра. Гэта выдатна. Але ж майстэрствам валодае і рамеснік. Дух творчасці, прага ўдасканалвання вызначаюць асоба мастака. Патрабаванне — так, патрабаванне! — шырокай адукаванасці мастака, яго душэўнай чысціні павінна заўсёды быць на парадку дня. Інакш як ён будзе гаварыць з людзьмі, што ён ім скажа?»

Уся дзейнасць Антона Антонавіча Уса як мастацтвазнаўца і крытыка звязана з вытокамі, станаўленнем і развіццём беларускага савецкага выяўленчага мастацтва. Ададана любоў да выяўленчага мастацтва, глыбокае веданне яго тэорыі і гісторыі, сучасных яго праблем у поўнай меры праяўляюцца ў

яго навуковых і публіцыстычных артыкулах і работах. Ён актыўна выступае за стварэнне яркіх, маштабных, грамадска-значных твораў, апяваючых гераічныя, ратныя і працоўныя подзвігі савецкага народа.

Яго пярэ належаць артыкулы, нарысы і рэцэнзіі па розных пытаннях літаратуры і мастацтва, работы па агульных праблемах выяўленчага мастацтва, нарысы пра творчасць Рэліна, Сурывава, Пярова, Левітана.

— Я вельмі рады, што пражаю сваё жыццё сярод мастакоў, у мастацтве — у гэтым я меў выток натхнення, радасць, — гаворыць Антон Антонавіч.

Антон Антонавіч — ветэран працы і партыі, персанальны пенсіянер саюзнага значэння, узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі і медалямі. Мае Ганаровыя граматы Вярхоўнага Савета БССР і ЦК камсамола рэспублікі, памятныя адрасы і граматы Саюза мастакоў БССР. Камуніст Ленінскага заліку і зараз на сваім пасту.

П. ЗАРЭЦКІ.

ШЧОДРЫ ТАЛЕНТ МАСАКА-ДЭКАРАТАРА

Да 90-годдзя з дня нараджэння народнага мастака БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР С. Ф. НИКАЛАЕВА

Творчасць С. Нікалаева, выдатнага майстра тэатральнай дэкарацыі, таленавітага жывапісца і педагога, займае адно з пачэсных месцаў у гісторыі беларускага тэатральна-дэкарацыйнага мастацтва. Вучань К. Каровіна і М. Клодта, С. Нікалаеў прынёс на сцэну беларускага музычнага тэатра лепшыя традыцыі рускага дэкарацыйнага мастацтва.

Шыроную владомасць атрымаў аформлены ім спектаклі, сярод якіх варты адзначыць оперы «У пушчах Палесся» і «Надзея Дурава» А. Багатырова, «Алеся» і «Дзяўчына з Палесся» Я. Цікоціна, «Барыс Гадую» М. Мусаргскага, «Іван Сусанін» М. Глінкі, балеты «Князь-возера» В. Залатарова, «Лебядзінае возера» і «Спячачы прыгажуня» П. Чайкоўскага і многія іншыя.

Больш чым 20 год С. Нікалаеў працаваў галоўным мастаком Беларускага тэатра оперы і балета, на сцэне якога поўна і шматгранна раскрыўся талент дэкаратара.

У яго творах кранае перш за ўсё высокая культура жывапісца, тонкае разуменне музычнай драматычнай, вобразнай выразнасці і эмацыянальнасці. Ён здолеў значна пашырыць магчымасці жывапіснай дэкарацыі на музычнай сцэне — у дэкарацыях да оперы А. Багатырова «У пушчах Палесся», оперы Я. Цікоціна «Алеся» (пазней «Дзяўчына з Палесся») праўдзіва і ўсхвалявана расказаў аб гераічным мінулым беларускага народа. Асаблівую выразнасць набылі пейзажныя карціны, у якіх веліч пушчы сімвалізавала сілу і непераможнасць народа.

У кожнай новай рабоце мас-

так умеў знайсці такія выразныя сродкі, якія найбольш яскрава раскрываюць сутнасць музычнага твора. Узніслай паэтычнасцю вызначаліся дэкарацыі да балетаў «Князь-возера» В. Залатарова і «Лебядзінае возера» П. Чайкоўскага. У першым кранае незвычайны лірызм, шчырасць, праўда жыцця, навелная дзівоўная легенда, у другім — романтичная узнісласць і паэзія. Гэта зусім розныя спектаклі, але кожны па-свойму цікавы і хваляючы. У іх С. Нікалаеў раскрыўся як тонкі лірык, які глыбока разумее паэзію балетнага спектакля. Ён выступіў як майстар сцэнічнага пейзажа, які жыве разам з героямі твора, набываючы

зусім рознае гучанне ў кожнай карціне, кожным эпізодзе. Для каларыстычных змен мастан шырока выкарыстоўвае святло, што значна павялічвае дзейную сілу дэкарацыі.

Гераічную тэму С. Нікалаеў працягвае распрацоўваць, рыхтуючы эскізы дэкарацыі да опер «Князь Ігар» А. Барадзіна і «Іван Сусанін» М. Глінкі. У гэтых спектаклях ва ўсёй велічы і харакце паўстала перад глядзцом старажытнаруское дойлідства. Але, бадай, найбольшы поспех напаткаў мастака ў рабоце над операй «Садно» М. Рымскага-Корсакава. Нікалаеў знайшоў сваё асабістае вытлумачэнне оперы, дзе арганічнае адзінства эмацыянальнага ладу музычных і жывапісных вобразаў стварае цэласны вобраз спектакля. Асаблівай выразнасцю вызначаюцца карціны «Таржышча», «Ільмен-возера», «Акіян—мора сіняе» і «Дно марское» — раскрыты велічэны характэр рускай прыроды, мары і імкненні народа да шчасця.

Прадстаўнік старэйшага пакалення савецкіх мастакоў-дэкаратараў, С. Нікалаеў асабліва вялікую ўвагу ўдзяляў выхаванню творчай моладзі. Ён заўсёды імкнуўся падтрымаць маладога мастака, з вялікай увагай ставіўся да праяўлення самастойнасці. Працу мастака-выканаўцы ён умеў ператварыць у па-сапраўднаму творчы працэс, калі мастаку даводзіцца самому вырашаць шмат складаных задач. Дэтальнае разбор кожнага этапу работы над спектаклем ад стварэння эскіза да ўвасаблення яго на сцэне садзейнічаў хуткаму росту прафесійнага майстэрства мастакоў-выканаўцаў. Хутка з самастойнымі работамі сталі выступіць П. Масленікаў, М. Білішч, У. Кульвановіч, І. Пешкур, М. Чэпін, І. Санін. І ў гэтым вялікай заслуга С. Нікалаева, выдатнага мастака і педагога.

Дэкарацыі і станковія работы мастака вызначаюцца жывапісным майстэрствам, кампазіцыйнай выразнасцю, усхваляванасцю і шчырасцю. Яго творчы карыстаюцца папулярнасцю. Эскізы дэкарацыі С. Нікалаева набылі многія музеі Масквы, Ленінграда, Мінска. Яны увайшлі ў залаты фонд савецкага тэатральна-дэкарацыйнага мастацтва.

П. КАРНАЧ.

СЛАЎНАЕ ІМЯ КЛАСІКА

Да 100-годдзя з дня нараджэння А. КАЛНЫНЯ

Савецкая Латвія ўшаноўвае памяць Алфрэда Калныня — буйнейшага кампазітара, арганіста-віртуоза, дырыжора, педагога, музычна-грамадскага дзеяча. Ён — адзін з самых выдатных і своеасаблівых асоб у латышскай музыцы на ўсім працягу першай паловы нашага стагоддзя, творчай спадчына якога дасягае 800 опусаў ва ўсіх асноўных жанрах.

Найбольш характэрным жанрам творчасці Калныня стала вакальная лірыка. З яго 240 сольных і 200 харавых песень няцяжка склаці анталогію латышскай песеннай паэзіі першай паловы XX стагоддзя. У вакальных сачыненнях Калныня знайшла адэватнае музычнае ўвасабленне значная частка перадавога вопыту нацыянальнай паэзіі. У іх таксама выпрацоўвалася адпаведная асаблівасцям латышскай рапсодыі меладычная мова, якая падрыхтавала з'яўленне першай нацыянальнай оперы «Банюта» (1918 — 1920). Яго музыка і ў оперным жанры застаецца паэтычнай і далікатнай, багатай эмацыянальнымі нюансамі. Увасабленая ў гэтым творах народная абрадаваць забяспечыла «Банюце» нацыянальную адметнасць і даўгавечнасць: да цяперашняга часу яна зведала сем пастановак.

Духовны настрой перадавой паэзіі свайго часу ў многім вызначыў таксама характар інструментальнай музыкі — праграмна-намерна — інструментальных і сімфанічных мініяцюр кампазітара. У гэтым яшчэ адна заслуга Калныня перад роднай музычнай культурай. У

эпоху рэвалюцыйных і ваенных падзей (1914 — 1919) сімфанічная музыка Калныня папаўняецца эпічнымі вобразамі гісторыі, матывамі роздму аб лёсе народа. Вострае і адкрытае пачуццё сацыяльнай справядлівасці вядзе Калныня да сутыкненняў з буржуазнай рэакцыяй. Ён не можа мірыцца з прыняжэннем сваёй дзейнасці як кампазітара, так і арганіста-віртуоза, і ў 1927 годзе эмігруе на шэсць гадоў у Нью-Йорк. Таматычны і вобразны дыяпазон творчасці прадаўжае пашырэнне; спрабуе ён і новыя, канструктыўныя прыёмы фармування і развіцця, аднак хутка адмаўляецца ад іх, як нехарактэрных для сваёй індывідуальнасці.

У 1944 — 1949 гады народны арыст Латышскай ССР Алфрэд Калныня займае пост рэктара рэспубліканскай дзяржаўнай кансерваторыі. Сваімі апошнімі харавымі творами на словы паэты Савецкай Латвіі, а таксама сімфанічнымі і арганічным партытурамі ён канчатковае асновы латышскай савецкай музычнай класікі. Яго шматгадовая творчасць уліваецца ў скарбніцу музыкі народаў СССР. Адметны плён гэтай творчасці. Калныня — заснавальнік нацыянальнай оперы, буйнейшы майстар латышскай вакальнай лірыкі, найбольш яркі прадстаўнік неарамаматычнага нацыянальнага стылю, пясняр мінулага і сучаснага жыцця народа. Яго творчая спадчына — зьяно паміж латышскай класічнай і савецкай музыкі.

Сёлетні год у музычным жыцці Латвіі з поўным правам можна назваць годам Алфрэда Калныня. Гучаць чыныя канцэрты яго музыкі, ажыццяўляюцца новыя пастаноўкі сцэнічных твораў, праводзіцца конкурс новых музычных сачыненняў, прысвечаных яго стагоддзю. У сувязі з урачыстай датай у Рызе адбыўся Міжрэспубліканскі конкурс маладых вакалістаў. Неўзабаве ў цэнтры сталіцы Латвіі адкывецца помнік вядомаму кампазітару. Арганізуюцца выстаўкі, прысвечаныя яго жыццю і творчасці, а таксама — навуковае канферэнцыі. Музычныя мерапрыемствы пройдуць у месцах жыцця і дзейнасці кампазітара ў Латвіі і Эстоніі. А ў наступныя 100-годдзі А. Калныня будзе азначана ўрачыстым канцэртам у Маскве.

Як памятная дата любога выдатнага дзеяча шматнацыянальнага савецкага мастацтва, стагоддзе латышскага кампазітара Алфрэда Калныня — свята нашай культуры.

Арнолд КЛОТЫНЬ.

С. НИКАЛАЕУ. «Князь-возера».

ФАЛЕРЫСТ. ХТО ЁН?

Расказваюць, з даўніх часоў на беразе Сены ў Парыжы збіраюцца букіністы, прыносяць сюды, як на выстаўку, рэдкія каштоўныя кнігі. Кожнаму чалавеку цікава трапіць у гэты незвычайны кніжны гарадок, каб хоць позіркам дакрануцца да мінулага...

А прыгадалася гэта, калі я адчыніла дзверы ў Палац культуры фабрыкі імя Крупскай. Вялікі пакой застаўлены, нібы скрынямі букіністаў, столікамі. Толькі на іх ляжалі не кнігі, а значкі, старанна прышлілены да планшэтаў і альбомаў. Тут праходзяць пасяджэнні клуба «Фалерыст».

Я адразу заўважыла, як сур'езна гамоняць, разглядаючы значкі, сівы паважны чалавек і хлопчык гадоў дзясці. Назіраю за хлопчыкам. Вось ён спыняецца ля столікаў, з цікавасцю разглядае альбом, пра нешта пытае, паказвае свой

«скарб»... Потым нечакана падыходзіць да мяне: «Вы не пра хакей збіраеце?» Хлапчук працягвае значкі, якія хацеў бы абмяняць. Прыгожыя, рознай велічыні, з цікавымі надпісамі. Мне стала сапраўды шкада, што я не збіраю «пра хакей». Захацелася больш даведацца пра секцыю фалерыстаў.

Мінская секцыя фалерыстаў, у якой запісана 212 чалавек, яшчэ зусім маладая. Дзень нараджэння яе 18 верасня 1978 года. Яе члены — людзі розных прафесій — інжынеры, рабочыя заводаў аўтамабільнага, імя Леніна. Тут шмат пенсіянераў, ваеннаслужачых, супрацоўнікаў АН БССР. Секцыя мае свой клуб «Фалерыст». Старшыня клуба П. Ф. Букліс з захваленнем расказвае: «У фалерыстыцы вызначаюць чатыры віды калекцыянераў: адны збіраюць манеты, другія — наштоўкі, трэція — граўеры і значкі і каштоўныя траяровыя дакументы, чацвёртыя — значкі і медалі...» Пётр Філіпавіч прыгадвае словы касманаўта Дэміна, які сказаў, што «калекцыяніраванне выходзіць эстэтычны пачуцці і пашырае круггляд чалавека».

Тэматыка калекцый вельмі розная — авіяцыя, геральдыка, касманаўтыка, спорт, архітэктура, мастацтва...

У гэтым годзе фалерысты заказалі ў цэнтральным агенстве «Саюздрук» некалькі серый значкоў па розных тэмах. Напрыклад, кожнаму журналісту будзе цікава пазнаёміцца з серыяй значкоў «Ардэнаносная прэса», выпушчаных па тэме «Журналістыка». Па тэме «Ахова прыроды» хутка выйдзе серыя значкоў «Запаветнікі СССР», якія расказваюць аб старэйшых запаведніках краіны: Астраханскім, Бярэзінскім і іншых. Многія калекцыянеры цікавяцца значкамі з серыі «Касманаўтыка», на якіх будуць адлюстраваны касманаўты, пілотаў імі караваны і пазначаны даты палётаў. Шмат хто з фалерыстаў захаваў набытыя значкі, прысвячаныя фестывалю моладзі. Кожны значок мае форму круга, які перасечаны паралелямі і мерыдыянамі. Па ўсёй акалічнасці — пяць п'ялёсткаў фестывальнай рамкі. Пазначаны дэвіз фестывалю і тэкставая інфармацыя, напрыклад: «X Суветны фестываль моладзі і студэнтаў. 1973 год. Берлін».

Ад Пятра Філіпавіча даведваюся, што работа секцыі не заканчваецца зборам матэрыялаў. Члены клуба чытаюць лекцыі па ўсіх відах калекцыяніравання. Сярод членаў «Фалерыста» вельмі многа інашагародніх. Яны едуць у Мінск амаль

з усіх гарадоў Саюза — Адэсы, Львова, Гродна, Масквы, Мурманска, Рыгі. Як бачыць, шырокая геаграфія. Што ж так прыцягвае людзей у клуб? Што дае ім гэты заняткаў?

«Галоўнае для мяне — даведацца пра марку ці значок як мага больш», — гаворыць Натан Ісакавіч Іофе. Ён займаецца фалерыстыкай каля 30 гадоў. За гэты час сабраў больш як 60 тысяч марак, паштовак, значкоў. У адным з альбомаў маркі Карэі, В'етнама, Аргенціны, Польшчы... Разглядаю маркі і нібы на хвіліну-другую трапляю ў кожную з гэтых краін. То з хваляваннем «ступваю» на мыс Добрай Надзеі, то як зачараваная «плыву» па вуліцах Венецыі. Згадзіцеся, што ёсць у калекцыяніраванні нейкі матыў вандраванняў... Гэта ж — прыгоды і здзіўленні. У другім альбоме — наштоўкі (прычым толькі дарэвалюцыйнага выдання). На іх — партрэты артыстаў драматычных тэатраў, балета, кіно. Ці ж не цікава аматарам мастацтва патрымаць у руках паштоўкі, якім ужо больш за 70 год і на якіх працягваюць жыць Качалаў, Каралі, Блюменталь-Тамарына?

...Аляксандр Міхайлавіч Лісянскі па прафесіі інжынер-металург. Але яго вабіць гісторыя, старажытнае мінулае нашай краіны, і таму галоўная тэма яго збораў — геральдыка. Ён не толькі будаўніц калекцыяніруе гербы Пярмі, Харкава, Угліча, Мінска, але можа і цікава расказаць пра гэтыя гарады, пра іх стварэнне.

Малады калекцыянер Люба Абразумава, якая працуе мантажніцай на заводзе імя Леніна, расказвае, як прывялі яе ў клуб тры гады назад, як пачала збіраць значкі пра хакей. «Захапілася. І не шкадаю. Пра хакей магу расказаць усё». Вельмі цікавыя значкі ў Любы пад назвай «Чэмпіянат свету па хакеі. 1979 год» — 2 агульныя і 8 значкоў каманд-удзельніц. Разам са значкамі паказвае спартыўныя вымпелы. На іх адлюстраваны бегуны, фехтавальшчыкі, хакеісты. Некалькі прыгожых вымпелаў з алімпійскім Міншам. Даведаюся, што іх Люба прывезла з Закарпацця.

І яшчэ некалькі слоў пра калекцыянера Васіля Мікалаевіча Барысевіча — дырэктара Рэспубліканскага Палаца прафсаюзаў, які сабраў амаль поўную калекцыю пра мастацкую самадзейнасць і прафесійныя тэатры. Значкі Васіля Мікалаевіча расказваюць пра юбілей тэат-

Эдуард Блеес і Васіль Барысевіч.

раў, пра конкурсы цыркавых і тэатральных калектываў, фестывалі аматарскіх мастацтваў, пра агляды бальных танаў. Па яго калекцыі можна прасачыць гісторыю мастацкай самадзейнасці нашай рэспублікі і ўсёй краіны. Ад першай алімпіяды самадзейнага мастацтва, якая праходзіла ў жніўні 1932 года (цікава адзначыць, што ў ёй удзельнічала 102 калектывы), да першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацкага творчасці працоўных 1975—77 гадоў, у якім ужо удзельнічала больш як 800 тысяч калектываў самадзейнага мастацтва. Можна, напрыклад, прасачыць гісторыю (ад першага ў 1956 да апошняга ў 1978 годзе) студэнцкіх свят песні ў Прыбалтыцы ці гісторыю свят песні і танца школьнікаў. А можна...

Калекцыі расказваюць шмат пра што. Ці не для гэтага і збіраюць іх, каб было пра што расказаць сябрам, знаёмым, каб было на свеце больш цікавых людзей. Дзсяткі, сотні значкоў — дзсяткі, сотні цікавых гісторый. Не сумняваюся, калі вы трапіце на пасяджэнне клуба «Фалерыст», вам будзе цікава.

В. ВЕРЫНА.

ЗДАРАЕЦЦА, ГАДЫ бягуць няўмольна чарадою, а чалавек усё адзін. Яму ўжо за трыццаць, за сорок, а ён — адзін. У такога чалавека, відаць, самыя сумныя гадзіны — вчэрні. Сядзець сам-насам з тэлевізарам? Сумна. Выбрацца ў кіно? Аднаму неахвота. У клуб, на танцы — тым больш. Паўстае пытанне, не, нават праблема — як арганізаваць культурны адпачынак такіх людзей, як зрабіць, каб яны маг-

«Для тых, каму за трыццаць»? Скажам шчыра: цікава. Вось адзін з іх. У зале гучыць музыка. Навічкі знаёмца, шукаюць агульныя тэмы для размоў. Усіх запрашаюць на лекцыю мастацтвазнаўца Іны Зубрыч аб творчасці вядомай саветскай эстраднай спявачкі Клаўдзіі Шульжэнка. Гучаць песні ў яе выкананні. У праграме веча — і расказ пра Леаніда Удэсава, яго сумесную работу з

Распрацавалі і зацвердзілі своеасаблівы статут — палажэнне аб клубе. Мэта яго вызначана так: арганізацыя і правядзенне формамі і метадамі культмавай работы адпачынку членаў клуба з улікам іх інтарэсаў. Клуб можа ствараць секцыі па інтарэсах, арганізоўваць грамадскія прагляды і абмеркаванні. Ён працуе ў кантакце з арганізмамі культуры, творчымі саюзамі і іншымі грамадскімі арганізацыямі. Агульнае кіраўніцтва клубам ажыццяўляюць парк імя Чалюскінцаў і ўпраўленне культуры Мінгарвыканкома ў кантакце з Белсаўпрофам.

Назваў клуб — «Прэлюдыя». Сапраўды, гэта прэлюдыя да захапляючых сустрэч, якія могуць дапамагчы вызначыць далейшы лёс адзіночкі людзей.

Абмяжоўваюцца аднымі вечарамі адпачынку не сталі. Пачалі праводзіць вечары сустрэч «Залатая восень», «На шклянку чаю», «Вячоркі сярод сяброў», на якіх у спакойнай абстаноўцы людзі гутарылі на розныя жадзёвыя тэмы. Шмат цікавага прынеслі сустрэчы са знатнымі працаўнікамі, з майстрамі мастацтваў — народнымі артыстамі БССР Віктарам Чарнабаевым і Зіновіем Бабіем, паэтам Яўгеніяй Янішчыц, Міхасём Скрыпкам, прازیкам Мікалаем Гарулёвым. А ў летні час — турыскія паходы выхаднога дня і паездкі па грыбы.

На пасяджэнні клуба запрашаліся загадчыца кансультацыі па пытаннях шлюбу і сям'і Л. Сямашка, загадчыца праблемнай групы маралі і этыкі БДУ імя У. І. Леніна Л. Міронава, кінарэжысёр В. Нікіфараў.

Хто наведвае клуб? Рабочыя, служачыя, урачы, інжынеры, настаўнікі. Узрост — недзе з 27 да 50—55 гадоў.

У клуб «Сакавіка» адбыўся юбілейны вечар: клуб «Прэлюдыя» адзначыў сваю першую гадавіну. На сценах віселі гумарыстычныя лозунгі-плакаты, вакальна-інструментальны ансамбль «Сябры» ня-

Знаёмства пад гукі вальса.

стомна іграў і спяваў, масавік Барыс Смольнік арганізоўваў конкурсы і гульні, гасцамі былі культасветработнікі з горада Барысава.

Колькасць наведвальнікаў клубных вечароў — недзе 200—300 чалавек. Таму ёсць думка стварыць падобныя клубы пры Палацах культуры Мінскага трактарнага завода і камвольнага камбіната. Тады мо не будзе вялізных чэргаў за білетамі.

Да ўсяго сказанага трэба дадаць, што за мінулы год дзясці пар — членаў клуба — памыліся.

М. ВЯРШЫНІН.

ТЫ М, КАМУ ЗА ТРЫЦЦАЦЬ

лі сустрэцца адзін з адным? У некаторых гарадах (у першую чаргу ў Рызе, Ленінградзе, а ў апошні час і ў Мінску, Барысаве) былі створаны клубы «Для тых, каму за трыццаць». Яны прывабілі сталых людзей.

Раскажам больш падрабязна пра клуб, створаны ў парку імя Чалюскінцаў у Мінску. Трэба адразу ж заўважыць, што з самага пачатку ён быў задуманы не як нейкая «шлюбная кантора», а як месца культурнага адпачынку і сустрэч сталых людзей.

Усё пачалося з арганізацыі вечароў адпачынку. Пасля з актыўна і прадстаўнікоў грамадскасці выбралі савет клуба, у які ўвайшлі намеснік дырэктара парку імя Чалюскінцаў Тамара Дэміна, — яна і старшыня савета, яе намеснік Мая Байда, па прафесіі — фізік, Зоя Кірычэнка — геалаг, арганізацыйны сектар узначаліла Іда Верабейчык — старшы навуковы супрацоўнік, вядучая вечароў — Жана Жмакіна. У савет таксама ўвайшлі мастацкі кіраўнік клуба Вяляцін Сініла, рабочая Людміла Трацяк, псіхолог Ларыса Палыянская.

Як жа праходзяць вечары ў клубе

кампазітарам Дунаеўскім, праслухоўванне іх песень.

У зале пануе дух сяброўства, у антрактах — ажыўлены абмен думкамі пра пачатак і ўбачанае.

Устаўкі-мініяцюры вядучай веча Галіны Бярэзінскай стваралі свабодную, добрагучную атмасферу. У яе выкананні гучалі вершы саветскіх паэтаў. Некаторыя з прысутных самі дэкламавалі вершы — і свае, і любімых паэтаў. Праводзіліся гульні, конкурсы. Пераможцаў узнагароджвалі прызамі і запрашалі на білетамі на вечары клуба і на атракцыёны ў парк.

А завяршыўся вечар выступленнем дыпламантаў І Усесаюзнага конкурсу выканаўцаў бальнага танца М. Кача і Л. Лазаравай.

Сустрэчай засталіся задаволены ўсе, да таго ж адбылося шмат прыемных знаёмстваў.

З самага пачатку паўстала пытанне: колькі разоў у месяц збірацца? Узлічышы тое, што аматараў клуба аказалася шмат, парашылі збірацца кожны тыдзень. І дзень выбралі ўдалы: пятніцу — канец працоўнага тыдня.

Ля тэлевізара

— Што раней, мама, людзі рабілі, калі не было тэлевізараў? — спытала дачка ў маці.
— Тады, дачушна, яны больш адпачывалі, — адказала маці.

Пахвалілася

— Паглядзі, суседка, якое учора па дэяшоўцы футра купіла! Кропля ў кроплю, як тваё.

— Дык гэта і ёсць маё, — адказала суседка. — Я заўчора яго здала ў камісіёнку, а сабе новае купіла.

Дзе справядлівасць?

— У нас жа лячэнне бясплатнае, — скардзіцца п'яніца сяброў. — Я трапіў у медвыцвярэннік і з мяне выпічылі 15 рублёў.

П. КРУПКО.

МІНІЯЦЮРЫ

ПАРАДА РЭЦЭНЗЕНТА ПАЧАТКОЎЦУ
Кажу табе я, братка, — Няўдач пара міне, Як хочаш друкавацца, Чытай пабольш — Мiane.
СУЦЕШЫЎ
Ушчувае маці Шуру: — Вось жа бог няшчасце даў...

Шура на манулятуру Кнігі бацькавы ўсе здаў. Хлопец шустры, зухаваты, Усе заўвагі — паўз вушэй.
— Не бядуйце, — кажа, — тата Кніг напіша шмат яшчэ.

Л. ПРАНЧАН.

Мікола ВЯРШЫНІН

КОНКУРС

Аб'яўлен быў у лесе конкурс песні.
— У хор прымаюць! — чутку тут разнеслі.
Зляцеліся Сініцы, і Стрыжы, і Вераб'і, і Галкі, і Чыжы.

А ці высокага ты варты звання — Закрывае рашыць галасаванне. Калі падымуць за цябе хвасты — У хор тады прыняты будзеш ты.

Вароны наркалі і зграію ляталі, Саронкі, як трашчоткі, І Зяблік прыляцеў туды, і Драч. Журы ўзначаліў сам Крумкач.

Спявалі ўсе, камісія сачыла, У хор «славутых» птушак залічыла, Хоць як хто песню ні спяваў сваю, Была адмова толькі Салаўю.

На конкурс прыляцеў здалён Салаўік. Крумкач пранаркаў: — Быццам ты і лоўкі, Але зусім няважны выгляд маеш. Паслухаем, ці хораша спяваеш.

— У хор да нас зусім не падыходзіш; Званчэй за ўсіх ты песенькі выводзіш. У спевах тваіх мала прастаты, Бяда, што надта галасісты ты...

Тлумачальны слоўнік

БАРМАЛЕЙ — разнавіднасць расліннага тлушчу.
КАЗЯУКА — міні-казка.
МАЛАДЗІК — дзіця дашкольнага ўзросту.
ПАДЛЁТАК — канец вясны.
СЛАНЕЧНИК — гадавальнік слаюў.
БАРАНКА — авечка.
ВАРЫЯНТ — гарачая вадкасць.

І. ЗЕЛЬЦЭР.

МІЖ ІНШЫМ...

Мала нарадзіцца ў сарочцы, важна — каб у беспамернай.
Глядзі ў корань, але не надта зацята: забаліць патыліца.
Ці можна стаць моцным, снарыстаўшы чыносьці слабасць?
Не бі ляжачага: біць нязручна...

М. ШКЛЯР.

К. АЛЕСЕНКА

БАЛЕЛЬШЧЫК

Кіно пачалося ўжо, калі ён прыйшоў у летні кінатэатр.
— Які гэта рад? — Голас яго быў цягучы, усё роўна як адсырэй.
— Трынаццаты.
— А дзе чатырнаццаты?
— Вы што?.. Ды вунь жа, наступны!
Ён прайшоў да наступнага рада.
— Якое гэта месца?
— Першае.
— А дзе чацвёртае?
— Праз два. Праходзьце вы хутчэй, садзіцеся.
Сеў.
— У цябе шклянкі ёсць? — да суседа справа.
— Якая шклянкі? Вы што?
— А ў жонкі ў тваёй няма шклянкі?
— Вы што выдумляеце, грамадзянін! Супакойцеся.

Рыпнула крэсла, і ён да суседа злева:
— Шклянкі ў цябе ёсць?
— Па дарозе разбіў. Сядзіце ціха.
— А жонка твая, папытай, не разбіла?
— Сціхніце. Што вы чапляецеся да людзей?
— Ну добра, сціхну.
І змоўн.
Аднак праз колькі секунд зноў да суседа справа:
— З бутэлькі п'еш?
— Яшчэ чаго не хапала!
— А яна як, жонка твая?
— Так, як і я. Ну, цяпер усё? Ён махнуў рукою, павярнуўся ў другі бок:
— Пацягнеш з бутэлькі?
— Вы, нарэшце, супакойцеся ці вас папрасіць адсюль?
— Не гарачыся, ніводнага ж гола яшчэ не забілі. Можна, жон-

Георгій ЮРЧАНКА

ТАК БЫЛО...

Адолець можа свет смугу — Павеюць скразіныкі І разнісуць да мятлаку Мае чарнавікі.
Сцяпан ГАУРУСЕЎ.
Сяджу сабе і думаю, Гадзіны — неўпрыкмець:

Няўжо ніхто душу маю Не схоча ўразумець? Узнёс я на бугор тваю Паставу, нібы здань. Таму і перагортваю Свайго былога рань.
Глядзі ж, не прытупі сваю Увагу да тых дзён, Пакуль я перапівіваю Той колішні палон.

Успомні: на бугры на тым Мы сталі ля вярбы. Снажы, хіба адрынутым Каму прыемна быць? Суседзі ціха дыбалі Праз досвітак лясны, А мы з табой тады былі У росквіце вясны.
Хвалілася ты кліматам Паўдзённым кожны міг. Адны тады былі мы там, Вятрыска нават сціх.
Выводку на паперу я Радноў густую раць: Прыемна ў тонка-шэрыя Мне рыфмы пагуляць...

ДЫЯЛОГІ

УСЁ ДЛЯ ТВОРЧАСЦІ

Дырэктар кафэ: — Як падабаецца вам наша кафэ?
Паэт: — Дзякуй за клопат. Тут ёсць усе ўмовы для творчасці: пакуль мне прынеслі суп, я паспеў закончыць пазму!

ТВОРЧЫЯ ЗДАБЫТКІ

— Што напісалі сёлета гэтыя маладыя паэты?
— Адзін напісаў заяву на выдаткаванне авансу, а другі — скаргу на свайго рэдактара.

ПРЫЕМНА ПЕРСПЕКТЫВА

— Хто ў нас рэцэнзуе апоўвесьце Янкоўскага?
— Рэцэнзент Дзікевіч.
— Так... А хто рэцэнзуе апоўвесьце Дзікевіча?
— Рэцэнзент Янкоўскі.
— Добра. Значыць, дзве станоўчыя рэцэнзіі ў нас ужо ёсць!

СИЛА-МАСТАЦТВА

— Што вы адчулі, калі ўпершыню трапілі ў наш тэатр?
— Вялікую сілу мастацтва. Самі памярнуіце: у антракце я пазнаёміўся з майёй будучай жонкай, а пасля другой дзеі мы ўжо дамовіліся аб вяселлі.
В. ГІЛЕВІЧ.

Кароткай чаргой!

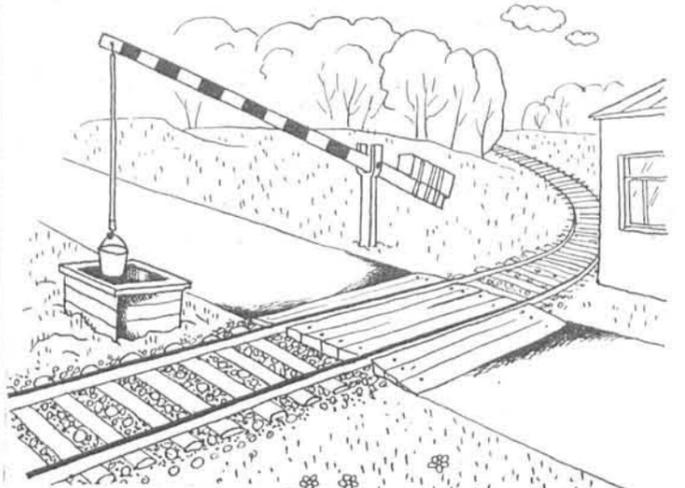
Амаль па Спінозу: дзе няма нічога, там няма і браканьера.
— Чым ты сёння займаўся? — запыталі ў гультая.
— Не абедаў, добра памятаю, праспаў. А вось што зрабіў, чорт яго лысы ведае.
— Зноў патрабуеш ад нас асабістага падыходу? — спыталі ў Сымона заўномаўцы.
— Не-е... Асабістага пад'езду.
Лічыў слабе знатаком сельскай гаспадарні: прадаваў у горадзе хлебны нвас.
У магазіне, запісана ў акце, што мышы з'елі бочку селядцоў. А што яны там выпілі ад смагі?

А. ПЕРАГУД.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Пайшлі дамоў — не клею...

Малюнкi М. ШЫШЛОВА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 07682

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сабратора — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксандр АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіня БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [адказны сакратар], Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.